



БИБЛИОТЕКА

И. П. КОЗЛОВА

И. ШЕВЧЕНКА

110

X

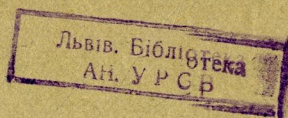
~~51868/1.~~

М. ШАПОВАЛ, SDr.
УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІОЛОГІЧНИЙ ІНСТІТУТ В ПРАЗІ

Текст

СОЦІОГРАФІЯ УКРАЇНИ

I. СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА УКРАЇНИ



В-ВО „ВІЛЬНА СПІЛКА“

ПРАГА – 1933

Др. М. ШАПОВАЛ.
СОЦІОГРАФІЯ УКРАЇНИ.

СЕРІЯ СОЦІОГРАФІЧНА—№ 1.

Др. М. ШАПОВАЛ

СОЦІОГРАФІЯ
УКРАЇНИ.

ЧАСТИНА ПЕРША.

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА УКРАЇНИ.

ПРАГА — 1933.

06
10
Мішаповал SDr.

Український Соціологічний Інститут
в Празі.

Львів. Бібліотека
Ап. УРСР

19.078

СОЦІОГРАФІЯ УКРАЇНИ.

~~61868~~ / 1.

I. Соціальна структура
України.



Handwritten signature in blue ink.

В-о „Вільна Спілка”
ПРАГА 1933.

С 59(24а)

Д р у к о в а н о 5 0 0 п р и м і р н и к і в.

Львівська державна
наукова бібліотека

№

5570

І. ТЕРИТОРІЯ УКРАЇНИ.

Учені землезнавці ще й досі не спромоглися описати і дослідити Східну Європу так, як цього вимагає науково-природописна методологія: величезний земельний обсяг представляється одним загальним терміном "Східна Європа", але що криється під ним, який науковий зміст на це відповіддю є якась "туманність". Ось тому і географічна характеристика України - це ще справа будучини, коли українська наука візьметься до праці над пильним дослідженням України і замість гамірливої пропаганди ворогів і приятелів дасть нам певні об'єктивні з н а н н я, як основу всякої доцільної діяльності людської. Праця українського академіка проф. П. Тутківського "Загальне землезнання" і проф. С. Рудницького "Основи землезнання України" вже дають нам вступ до модерного наукового землезнання, без якого взагалі наука про суспільство /соціологія/ обійтись не може.

Вивчаючи суспільство України - чи можемо обійтись без відповідних географічних даних про територію України, на якій сидить предмет нашого досліджу? Це неможливо через те, що організацію і діяльність суспільства не можна зрозуміти без уявлення всіх ч и н н и к і в суспільного процесу: оскільки ціла група так зв. космічних чинників грає незвичайно важку, а в певних межах просто детермінуючу роль, то соціолог не відповідав би своєму призначенню, коли-б досліджував суспільство без зв'язку його з цілим комплексом чинників, які досліджує якраз наука землезнання. Від простих фізико-хімічних явищ /в соціологічному розумінні ці явища трактуються як чинники людської поведінки/ - світло, тепло, звук, електричність і тп., і до складних сполучень їх, як клімат, вода, суходіл, рельєф поверхні, річки, вітри то-що - все це ч и н н и к и, що в тій чи іншій мірі впливають і навіть означають /детермінують/ поведінку людей - індивідів, їх сполучень і цілого людства. Передовсім, вони спричиняють д і - ф е р е н ц і я ц і ю людства на окремі скрупчення, діючи, як неохитний, постійний примус. Теоретична соціологія вважає чинники суспільного процесу за логічну категорію явища соціальності, як такого, і що-далі більш пильно їх досліджує, а між тими чинниками к о с - м и ч н і чинники грають незвичайно важку роль поруч чинників біологічних, психічних і соціально-історичних. Беручи космічні чинники в сполученні з частиною біологічних /тварини й рослини/, соціологія умовно називає їх п р и р о д н и м о т о - ч е н н я м людини, в розумінні сукупності з о в н і ш н и х ч и об'єктивних чинників, тоді як біологічні потреби і психічні властивості людини означає, як внутрішні, суб'єктивні чинники. Цей поділ має вигоду простоти, але й очевидну штучність, навмисність, продиктовану міркуваннями практичності, а не вимогами наукової систематики. Над цим методологічним питанням зараз ми спинятися не можемо /це предмет методології соціології і взагалі теоретичних суспільних наук/, бо нашою метою є вказати лише на необхідність включення в соціологічне вивчення України не лише "географічних" у вузькому розумінні чинників суспільного процесу на Україні, але взагалі треба дослідити всю складну сукупність космічних і біологічних чинників /зов-

нішого природного оточення/, які діють на суспільство України і утворюють підставу для своєрідної індивідуалізації цього суспільства.

В суспільних науках прийнято говорити про "географічний" чинник, розуміючи під ним складний чинник, в який входить поняття клімату, рельєфу поверхні і характеру ґрунту, іноді ще й природних дібр та річок. Ця мішанина обивательськи зветься "географічним" чинником, хоч не охоплює всіх важніших космічних чинників, але часто включає сюди ще й частину біологічних чинників. Іноді замість "географічного" чинника /в якому штучно об'єднуються кілька простих і складних космічних та частина біологічних/, береться так зв. "територіальний" чинник, під яким розуміється просто площа певної території, на якій сидить і діє певне людське скупчення. Так іменно трактують територію суспільні науки, напр. державознавство, яке силкується збудувати певне поняття держави з трьох "елементів": території, населення і верховної влади.

Цей стан наукової думки рішуче не задовольняє сучасних поважніших дослідників, які силкуються в'яснити роль території, як суспільно-творчого чинника. Цим займається антропогеографія /досліджує вплив космічних чинників на життя суспільства/, з якої зовсім недавно відокремилась нова практична галузь - геополітика, що досліджує спеціально вплив території на політичну організацію життя людей - на державу. Однак ще плідних наслідків не дала, заражена свідомо чи несвідомо вузькоглядністю монізму, який методологічно незвичайно корисний при досліді деталях, подробицях, женучи дослідника в суточки спеціалізації, але який перешкоджає синтетичному в'ясненню взаїмочинності впливів всієї сукупності інших чинників на життя суспільства. Доки наука не поставить собі завдання дослідити всі космічні /прості і складні/ чинники, всі біологічні, всі психічні і соціально-історичні чинники і не візьметься потім до корегування своїх наслідків, здобутих при окремому вивченні, до зведення їх в одну систему закономірностей, цеб-то доки не установить вищих родових понять теорії чинників, доти ми не матимемо закінченої і науково-вартісної теорії суспільних чинників. Гео-політика, як прикладна частина антропогеографії, не може дати такої теорії чинників, бо вона досліджує не всі чинники і не їх взаїмочинність, а лише невеличку групу чинників - територію і її окремі елементи та розподіл води на земній поверхні.

Приступаючи до вивчення суспільства України, ми ставимо собі метю оглянути і чинники суспільного процесу на Україні, отже значить і космічні чинники, але разом з тим ми усвідомлюємо всю трудність такого завдання та ще разом з в'ясненням і інших, не менш тяжких проблем. І все ж таки треба братись до такої праці: краще дати щось, хоч і не цілком досконале, ніж нічого, яким свідомо людина задовольнитись не може.

Попередні уваги ми мусіли подати, щоб пояснити потребу включення космічних чинників в соціологічний дослід якогось важнішого конкретного суспільного об'єкту /держави, нації, церкви, взагалі суспільства/, а тим самим потрібно виучувати ці чинники і при досліді України.

Проф. С. Рудницький Східну Європу поділяє з географічного погляду на 6 країн: Уральщину, Північну Росію, Балтійщину, Каспійщину і Україну, визнаючи, що ці країни представляють собою географічні індивідуальності, які різняться між собою як внутрішню будовою, гео-

графічним положенням і природно-історичним розвитком, так і гідрографією, кліматом, органічним світом та антропогеографічними відносинами. Географічно вони розмежовуються не різкими лініями, а широкими граничними смугами, в яких зазначається повільний передіх від одного до другого характеру країв.

Геологічна історія Української землі була цілком інакша, ніж геологічна історія інших країв Східної Європи, а власне:

а/за кембрійського й страшого сілурійського періоду гранітно-гнейсовий черен України, що сягав від болот Полісся до Озівського моря, був гористим суходолом, тоді як інші краї Східної Європи поринали під воду;

б/за молодшого сілuru море покривало лише деякі граничні шматки України, як напр. західне Поділля;

в/Девонське море Східної Європи переступило межі України лише в найдальшому сході /Донецький крає/ і на заході /Поділля, Волинь/. Карбонські й Пермські поклади на Україні знаходяться лише в Донеччині, тоді як вони розповсюджені скрізь по Східній Європі. Тріасових осадків нема ніде по Україні.

г/Юрське море, що заливало всю Східну Європу, захоплювало лише межі України. Щойно розвиток крейдяних морів Східної Європи покрив і Україну - головню північ її і захід.

д/Старотретичні моря, навпаки, обмежувались лише Україною, як також і середземні неогенські моря покривали на Сході Європи лише Україну.

е/Нарешті за діювіяльної епохи Україна також одріжняється від останньої Східної Європи: за крижаної доби крига дійшла лише до північно-західних меж України.

Тектонічна характеристика Східної Європи вказує, що це вже не така рівнина, як її малювали досі, складається вона з випнутих рівних шматків, крутозбічних плит і поміж ними розложених низовин. Як з погляду тектонічного /внутрішня структура/, так і морфологічного /зовнішня подoba/, Українська земля значно одріжняється від інших країв Схід. Європи. За подробицями відсилаю до спеціальної літератури.

З гідрографічного погляду Україна є північним запіллям Чорного моря, до якого течуть Дністро, Буг, Кубань цілком, Дніпро й Дон - головними частинами своїх басейнів належать Україні і лиш верхів'я їх врізуються в Білорусь і Московщину. На сході територія України почасти входить у водяну область Каспійщини.

Деякі соціологи надають таке важне значіння річкам, як чинникам соціального процесу /напр. Л. Мечніков і ин./, що думають про виключну роль річок в історії цивілізації. Без сумніву, річки грали і грають важну роль, як чинники усупільнення людей, але не виключну. Не меншу роль, як побачимо далі, грають і інші космічні чинники. Вичувати цю роль різних чинників треба з погляду їх взаїмовпливу.

Річки України від Карпат до донських степів плинуть в однім напрямі, підлягаючи одному законові своєї гравітації до Чорного моря і вже цей один факт свідчить про Україну, як "географічну" індивідуальність, яка не може не впливати своєю дією на населення цього краю. З кліматичного погляду Україна має окрему від Московщини, Білорусі і Польщі характеристику. Напрям, розділ між вітрами - так зв. велика вісь європейського континенту - на думку рос. кліматолога Воейкова пронизує зімою Україну зі сходу на захід, через що весь південь України підлягає пануванню східних вітрів. Через це власне клімат України одріжняється від клімату всіх інших країв Східної

Європи, а саме: зима хоч і буває з 20-30⁰ С морозів, хоч і носить загально континентальний характер, але не має того напів-полярного характеру, як зима московська та уральська, а також одрізняється від зими надбалтійської і польської; сухі східні і південносхідні вітри /"суховії"/ не допускають розвитку снігової кривлі і весною швидко її розтоплюють. Л і т о на Україні континентально-гаряче, але не парне. Осінь довга, гарна і суха. Воейков знаходить паралелі між кліматом України і Північної Америки. Французький географ Де Мортон навіть установлює окремий т и п помірного клімату - "український клімат". Загалом: український клімат є чорноморсько-континентальний. На межах Польщі він переходить в середноєвропейський клімат, на межах Московщини - в східно-європейський континентальний, на східних межах - в каспійсько-аральський посушний клімат, на півдні України - перехід в середземноморський клімат, як прикладом у Франції. Розуміється, переходи ці виявляються не у виразних лініях, а широкими смугами. Проф. С. Рудницький думає, що по мимо де-яких ріжниць, клімат України нагадує загально клімат Франції.

В зв'язку з географічним положенням України а й розподіл ч а с у для сільського господарства. Як подає Семен Маслов / Сем. Маслов: Крестьянское хозяйство, 1921р. ст. 144/, число днів у році для с-господ. праці на Сході Європи в різних краях таке:

в Архангельщині	185 днів
" Петроградській губ.	215 "
" Московській "	220 "
" Київщині	240 "
" Катеринославщині	265 "

Варт лише розгорнути перед уявою вплив цього фактору - розподіл теплих і холодних днів на певних просторах, щоб побачити, що космічні чинники передумовляють з залізною необхідністю и н ш і ц и к л и в біологічному і соціально-господарському та соціально-культурному розвитку життя в Росії і на Україні. Проста залежність економіки від клімату очевидна. Вкласти в одну схему господарський і культурний оборот життя в Московщині і на Україні н е м о ж л и в о: ніякий політичний унітаризм з цим завданням не справиться.

З ф л ь о р и с т и ч н о г о погляду /рослинна географія/ Україна на Сході Європи є відрубним краєм: вона займає степову і лугову частину Східної Європи, врізуючись своєю північною смугою в лісо-степову зону; на заході вона так само врізується в лісову зону середньої Європи. "Полісся" України є, релятивно беручи, маленькою частиною в порівнанні з лугово-степовою. На Сході, за Донщиною, Україна торкається вже пустинних степів Каспійщини і сухих приволжанських і приуральських степів. Отже Україна є виразно-індивідуальним луговим краєм, що в своїй північній смузі переходить в лісову, в східній частині - в пустинно-степову, в південній - в середземноморську області.

З ф а в н і с т и ч н о г о погляду /тваринна географія/ Україна малодосліджена, але знаючи залежність фауни від клімату можна а р і о р і сказати, що географічно-індивідуальна область буде відрізнятися і своїм тваринним світом - навіть не великі дослідження підтверджують. І рослинний і тваринний світ п р и н а т у р ю є т ь с я, але для принатурення є свої межі. Тому наука і стежить за різними "межами", щоб відкрити і установити індивідуальності і типи, як в живій, так і мертвій природі. Клімат, як складний космічний чинник, є творцем різних "меж", тому наука так уважно займається кліматом. Установлено в науці поняття трьох математичних кліматичних основних смуг /полюсів/ земної кулі, які дуже відрізняються кліматично:

І /т р о п і ч н и й к л і м а т - по обидва боки рівника /ек-

ватора/в межах двох ліній /ізотерм/, що означають річну температуру 20°C /лінії розповсюдження пальм/; географічно цей пояс положений між $30-40^{\circ}$ північної і $21-35^{\circ}$ південної широти; площа цього поясу забірає 42% всієї поверхні землі;

2/п о м і р н и й к л і м а т - ізотерма найтеплішого місяця в 10°C /на північній півкулі це липень, на південній - січень/, або в географічних межах: на північній півкулі до $60-70^{\circ}$ півн. широти /межа лісів/, на південній - перетинає через південь Патагонії; помірна смуга забірає загалом 35% поверхні землі;

3/п о л я р н и й к л і м а т - забірає 22% поверхні землі.

Україна положена в поясі помірного клімату, але щоб ближче уявити характер її клімату, мусимо переглянути таблицю кліматичних зон /подану в книжці З.В.Черникова "Соціологія в наші дні", Москва, 1926р. в-во "Книга", а складену на основі праць проф. Берга і книги А. і Ф. Гербертсона "Земля і праця людини"/:

1/Зона т у н д р и. Безлісся. Південна межа тундри в Євразії - 65° північ. широти /в Америці 48° і 58° /. Населення в Новому Світі - ескимоси, в Євразії - лопарі, самоїди, остяки, юраки, якути, тунгуси і ин. палеозазіяти чи гіпербореїці. Заняття - полювання і рибальство. Олені.

2/Л і с и п о м і р н о г о п о я с у. В Азії до 55° півн. широти, Європі - до 50° , Америці - 40° . Дві частини: північна/шипелькові ліси/, південна /листяні ліси/. Населення: в півн. Америці - індіанці лісові і тихоокеанські, в Євразії - скандинавці, фінни, корельці, угри, тунгуси і ин. Полювання, рибальство, рубання лісу і тп.

3/Л і с о с т е н. Чергуються ліси і степи. В доісторичні часи тут були степи. Ґрунт - суглинки і чорноземля. Населення - в Європі - великоруси і білоруси та ин.

4/С т е п о в а з о н а п о м і р н о г о к л і м а т у. Безлісся. Чорноземля. Рослинність: тирса, тинчак і ин. Населення - в Америці - індіанці-номади /в проріях/, в Європі - укр а ї н ц і /хлібороби/, в Азії - турки, монголи і ин. Скотарство і хліборобство. /Турки і монголи не раз рухались з Азії на Україну і Європу якраз по смузі цих степів, в яких колись розлягалась імперія Чингіс-хана і його спадкоємців!/.

5/П і в п у с т и н і /полинні/: Літо жарко, зима холодна. Лісів нема.

6/П у с т и н і п о м і р н о г о к л і м а т у. Населення: турки, курди, иранці, тибетці, тангути і ин.

7/С е р е д з е м н о м о р с ь к і л і с и. З населення: нагуа /північ. Америка/, романські народи, семіто-хаміти, індуси, китайці, корейці, японці і ин.

8/С у б т р о п і ч н і с т е п и.

9/Т р о п і ч н і п у с т и н і.

10/Т р о п і ч н і с т е п и.

11/С а в а н н и /тропічний лісостеп/. Арауканці, патагонці /Америка/, зулуси, банту, бушмени /Африка/, австралійці.

12/Т р о п і ч н і л і с и. Карликові народи. Полювання, хліборобство.

Ці 12 кліматичних зон мають своєрідну характеристику. Розміщені українці в степовій зоні помірного клімату, яка, окрім України, повторюється ще в Угорщині і трохи в Іспанії. Степові півпустаїні, що тягнуться від Каспійщини в Азії вже одрізняються, полинні.

Докладніші характеристики рослинного і тваринного світу читач знайде в працях проф. С. Рудницького /напр. "Основи землезнання України", т. I і *Ukraine, Land und Volk*, Wien, 1916/, ми ж тут подамо ще циф-

ри що-до температури і опадів на Україні.

Пересічна річна t° на Україні хитається між 6° і 9° С.

Тернопіль, Вовча мають $+6,3^{\circ}$

Пинськ $+6,7^{\circ}$

Харків і Київ $+6,8^{\circ}$

Львів і Полтава $+6,9^{\circ}$

Чернівці і Єлисавет /Зіновівське/ і Лугань $7,6^{\circ}$

Катеринослав, Таганрог, Ставрополь $8,3^{\circ}$ - $8,8^{\circ}$

Так на більшості української території стоїть температура майже однакова. Лише по південній межі помічається де-що вищий рівень температури:

Кишинів і Одеса мають $+9,8^{\circ}$

Миколаїв $+9,7^{\circ}$

Симферополь $+10,1^{\circ}$

Севастополь $+12,2^{\circ}$

Катеринодар $+12,1^{\circ}$

Новоросійськ $+12,0^{\circ}$

Ялта $+13,4^{\circ}$

На північній межі України в Московщині температура помітно падає:

Курськ - $5,2^{\circ}$

Вороніж - $5,4^{\circ}$

Вищевказані данні про річну пересічну t° України дають можливість легко знайти місце України в температурному раді, вирахованому для землі Ценкером /1895р./:

Широта:		Пересічна річна t° :
0°	/рівник/	34.6°
10°		33.5°
20°		30.0°
30°		24.1°
40°		15.7°
50°		5.0°
60°		-7.7°
70°		-19.0°
80°		-24.9°
90°		-26.1°

Україна лежить між 43° і 54° північ. широти і 21° і 50° східної довжини /від Грініча/.

Зима і літо на Україні в наслідок раніш вказаного впливу східних вітрів одріжняються від центральної і західної Європи доволі характерно. Пересічна t° січня на Україні така: Одеса- 3.7° , Миколаїв- 4.3° , Львів- 4.6° , Чернівці- 5.1° , Тернопіль- 5.5° , Київ- 6.2° , Таганрог 6.7° , Катеринослав- 7.4° , Вовча- 7.7° , Лугань- 8° . В той же час t° Лондону $+3.5^{\circ}$, Брюсселю $+2^{\circ}$, Франкфурту н/М $+1.2^{\circ}$, в Празі- 1.2° , Кракові- 3.3° . Лондон лежить на лінії Курського, Брюссель трохи на північ від лінії Києва!

Опадами Україна не багата, бо джерело повітряної вогкості /Атлантика/ доволі далеко: доки вітри донесуть до України водяну пару, то по шляху її значно витратять. Лише Карпати багаті опадами, потім іде по черзі північно-західна українська область, а далі на схід і південь опадів стає все менше. В Карпатах за рік опадає дощів і снігів більше 1000м/м, в лемківському Низькому Бескиді /Яслиська 1170м/м, і в Горгіанах та Черногорі. Місцями й більше - Рубилецька Поляна 1377м/м

Бродуля 1419м/м. Але на рівнині подільській вже значно менше: Львів 735м/м, південне Розточа місцями навіть 900м/м, але вже Чернівці 619 м/м. На північному Розточу загалом 600м/м, далі на Схід повільно висота опадів спадає: полоса в 600-500м/м - /Пинськ 581, Київ 534, Умань 546, Полтава 532/, далі полоса 500-400м/м /Харків 465, Катеринослав 475, Кишинів 471, Єлисавет 444, Одеса 408/. Слідуюча вузька полоса при-чорноморських степів має висоту опадів меншу 400м/м /Миколаїв 360, Ставропіль 386, Лугань 379/. Кримська Яйла не грає великої ролі, як конденсатор вожкості, тому напр. Ялта має 508м/м опадів. Кавказський кряж навпаки: збирає багато води: в Сочі опадає 2071м/м, вплив гір кавказських відбивається і на Кубані: Новоросійськ має 691м/м опадів. Вся Україна стоїть в області л і т н і х дощів, окріч вузької при-чорноморської смуги, яка лежить в області зімових дощів /середземно-морська область/. Єрґені, як східна межа України, є межею області літніх дощів.

Всі вищеподані відомості свідчать про природну своєрідність України, яка /своєрідність/ очевидно відбивається і на суспільному житті населення, спричиняючи певні біологічні і соціальні наслідки. Правда, де-які граничні смуги української території одріжняються в де-чим від повного комплексу, але все таки це не вносить поважних змін в суспільне життя всього народу. Карпатщина, Полісся, Крим, Кубаньщина - своєрідні окрайці України, але вони лише невеличка частина її.

Безсумнівно, що Україна, входячи в систему Східної Європи /цілком переконуюче це довів проф. С. Рудницький/, разом з тим уявляє собою справді географічно-природну своєрідну одиницю. Західною природною межею її є Карпати, північно-західною - система Полісся, менш виразною, але помітною широкою смугою вододілу відокремлена Україна від Московщини, що ж до Сходу, то тут природною межею є тирсовий степ і область літніх дощів. В такому природному оточенні живе український народ, несвідомо для себе навіть підлягаючи в своїй суспільній організації і праці впливові природи. Одначе, коли говорити про "природні межі", то не треба штучно підкреслювати їх значіння. Тенденційні публіцисти люблять шукати в "природі" аргументів для оправдання своєї політики. "Природні межі" обертають при тім в "стратегічні" аргументи: одні ними оправдують захват України, вказуючи, що ніби-то Москва для своєї "оборони" мусить панувати на берегах Чорного моря, а другі - шукать в природних межах доказів своєї відрубності і самостійності. Перші при цім не помічають своєї наївної брехні, простягаючи свої "стратегічні" руки від Чорного моря до Дарданелів, від Кавказу - до Персидської затоки, від Уралу - до Манджурії і тд., а другі не помічають того, що "природні межі" України зовсім не рятують її від навали завойовників! При сучасному стані мілітарної техніки навіть снігові гори, навіть величезні океани, "непрохідні" ліси і багна не рятують народів і не захищають. Хіба всі далекі острови і великі території, відділені тисячами кілометрів, не стали здобичею європейських, навіть невеличких /Бельгія, Голандія, Португалія/ держав? Хіба тисячі морських миль захищають 300-мільонну Індію від 60-мільонної Англії? Коли природні межі грають де-яку роль в тактиці бою, то вони зовсім безсилі перед стратегією дужчих політично, культурно і економічно противників. Стратегічне значіння географічних бар'єрів з розвитком техніки падає - це є невимолитий закон розвитку культури.

Це саме можна сказати і про шляхи природної комунікації: і моря, і річки справді полегшують комунікацію, але міжлюдський оборот збільшився через розвиток залізниць, автотранспортних засобів безмірно більше; колиж удосконалився аеронавтіка, то навіть океани багато втрачають з

свого теперішнього, монополярного значіння при взаєминах людей різних континентів.

Не втратить територія лише свого економічного значіння, а навпаки: зі збільшенням коефіцієнту гущини населення і розвитком техніки навіть теперішні ялові землі і взагалі всякі природні нежитки виростуть в своєму значінні: земля-бо є джерелом живлення і життя людей; доки вони житимуть, доти ростиме господарське і культурне значіння не лиш черноземлі, а й піску, каміння, багниць, гір.

І в боротьбі буде перебувати людськість за з е м л ю, і аргументуватиме цю боротьбу основною потребою живлення, а не "стратегічними" та "комунікальними" аргументами. З цього погляду є цікавою і та боротьба, яку оповістив український народ людськості во ім'я свого визволення і відродження.

Боротьба ця йде, взявши по змісту, в першу чергу за т е р и т о р і ю, як сукупність всіх космічних умов, до яких приналежить наш народ.

Вивчення життя українського народу вимагає планомірного знавця розбору всіх елементів, з яких складається те, що називається "суспільне життя". Відношення до території, як сукупності всіх природних джерел людського життя, мусить бути включене в програму досліді тому, що всі суспільні відносини між людьми в значній мірі виникають через територію, як чинник або територію, як об'єкт задоволення людських потреб. Тому треба досліджувати всю суму суспільних взаємин, щоб в'яснити градацію залежностей людини від природи, зокрема - від території.

Суспільні відносини, в їх вищій абстрактній характеристиці досліджує с о ц і о л о г і я, яка за предмет свого досліді має всю людськість і устанавлює основні засади цих відносин, взятих по-за часом і простором.

Одначе, коли ми досліджуємо якийсь конкретний об'єкт /якийсь даний народ чи один з соціальних проявів/, то тут ми входимо в сферу явищ, означених часом і простором. Тут повна конкретність захоплює нас. Ми тут нічого не знаємо "взагалі", бо маємо діло лише з тим, що зазначаємо "зокрема". Така величезна різниця в постановці питання досліді і його об'єкту вимагає усвідомлення того, що в соціологічному вивченні якоїсь країни переважає метод о п и с у конкретних об'єктів: людей, їх скупчення, чинники цього скупчування і нарешті витвори суспільного процесу. По суті така наука буде с о ц і о г р а ф і є ю. В сучасній науці пропонується назва інша: регіональна соціологія /regional sociology/.

Одначе ми вважаємо, що "краєва соціологія"-, коли вона соціологія - мусіла-б вступити в суперечність з загальною соціологією, вбудованою на основі вивчення всесвітнього суспільства, бо-ж не можна припустити, щоб висновки з вивчення якогось конкретного району, досліджуваного в означених межах часу і простору, совпадали-б з висновками загальної соціології, опертої на всесвітній дослідчий матеріал. Необхідно будуть суперечності, коли не в головному, то у важких деталях. Та й характер конструкцій і понять загальної соціології інший, ніж у соціографії: соціологія обіймає в и щ і поняття про спільності, устанавлює закономірності загального значіння, спільні для всього населення землі, абстраговані від всяких місцевих /краєвих/ особливостей.

Коли називати словом "соціологія" і вищі родові поняття соціального явища і його видові поняття, то це значить плутати їх і неясно уявляти саму будову наукової думки, не одрізняти абстракцій від прикмет конкретного.

Ось тому ми настоюємо, що всі дослідні над к о н к р е т н и м и соціальними предметами, коли можуть бути здобуті лише узагальнення, які не можуть претендувати на назву постійних з а к о н і в, треба називати дослідними соціографічними. Дослід над суспільними функціями мови взагалі є предметом соціології, але дослід над українською мовою, як суспільним витвором і чинником, є предметом української соціографії. Те саме і що-до дослідів над нормами поведінки /право, мораль, звичай і ин. правила поведінки людей/. Те саме і в інших випадках вивчення якихось конкретних суспільних об'єктів.

Сучасні дисципліни, що ніби-то досліджують народи, цеб-то "етнографія" і "етнологія", коли розуміти розмежування їх так, що перша описує матеріальний побут /об'єктивну сторону буття даного народу/, а друга - духовний побут /суб'єктивну сторону/, то все таки треба признати, що вони не можуть задовольнити сучасних вимог науки своєю методологічною вузистію: вони ніяк не виходять з меж опису та до того-ж опису, конструйованого своєрідно - без приложення соціологічного принципу. Не в'ясяють зв'язків і залежностей, а трактують предмет, як річ в собі /an und für sich/. Не в'ясяють причинових зв'язків і функціональних залежностей. Такий опис не є наукою, а простою реєстрацією об'єктів, що стоять перед очима. Це найівно-реалістична фікція, подібна до фотографії, але не дослід конкретного. Дослід конкретного вимагає не лише опису, але аналізу і синтезу, цеб-то пояснення структур і функціональних залежностей. Коли "етнографи" наверхають купу сирих матеріалів, то яка-б вона не була велика - все таки наше з н а н н я не збільшиться, коли не буде пророблено аналітично-синтетичний розбір їх. А цей розбір можливий лише соціологічним методом. Коли ж етнографи і етнологи цього не роблять, то ми маємо діло не з наукою, а технічно-реєстраторською працею.

Багато працювали українські етнографи, етнологи, досліджували і матеріальне і духовне життя укр. народу, а все ж таки ми не можемо сказати, щоб "український народ, як суспільне явище" був нам науково відомий. Роблячи спробу сконструювати с о ц і о г р а ф і ю У к р а ї н и, ми тим самим хочемо зробити крок вперед і по-за "regional sociology", оскільки вона ударає лише на в'яснення зв'язку людини з природою, і етнографію та етнологію, що описує без в'яснення зв'язку елементів суспільного явища.

Подавши попередню загальний опис території України, ми цим самим зробили не більше, як вказали межі нашого об'єкту в просторі - в цих межах ми й будемо досліджувати суспільство. Що-до меж часових, то ми досліджуємо с у ч а с н у нам живу суспільну масу. Коли-ж ми заглянемо трохи і в ту добу, яку звемо історичною, то лише з метою поглянути на сучасне суспільство України з погляду на походження де-яких його суспільних структурних рис.

Тому що ў нас в подібній праці нема попередників, то ми свідомі недостачі і хиб нашої праці, але з часом це виправиться.

II. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.

I. ЗАГАЛЬНІ ДАТИ ПРО ЧИСЛО І РОЗМІЩЕННЯ ЛЮДНОСТИ ПО УКР. ЗЕМЛЯХ.

При вивченні України, як суспільного явища, треба передовсім означити розмір етнографічної території та її адміністративно-політичний поділ, щоб зможти досліджувати суспільний процес не лише на цілій території, а в окремих її частинах. Що-до України, то означення цілої території є при теперішніх статистичних джерелах доволі тяжке, тим більш, що адміністративний поділ України не рахується з етнографічними межами: як побачимо далі, то цілі області і райони так поділено, як це потрібно для сучасних державних організацій, що включають в себе українські землі, а зовсім не в інтересах самого українського населення.

Україну поділено між чотирма державами, а тому доводиться не-реглядати чотирі статистичних системи, організованих по-різному.

Міждержавний розподіл українських земель представляється загалом так:

<u>А. Союз Соціаліст. Совіт. Республік:</u>		<u>територія</u>	<u>населення</u>
1. Укр. Соц. Сов. Республіка / пороп. 1926р. /	451584	кв. клм.	29019747
2. Кримська автоном. республіка "	25310	" "	714018
3. Укр. частина Північ. Кавказ. Краю "	160000	" "	5600000
4. Укр. част. Курщини і Вороніжчини "	40000	" "	2500000
	676894		37833765
<u>Б. Польська Республіка</u>			
5. Східна Галичина / 1921р. /	546550.0		4780510
6. Волинське воєвід. "	30287.8	" "	1437907
7. Польське воєвід. "	42286.0	" "	881005
8. Холмщина "	39068.1	" "	753048
	166296.9		7852470
<u>В. Румунія</u>			
9. Бесарабія / 1922 /	44422	" "	2956934
10. Буковина / 1923 /	10442	" "	811721
	54864		3763655
<u>Г. Чехословацька Республіка</u>			
11. Підкарпатська Русь / 1921р. /	12655	" "	606568
12. Укр. частина Словаччини "	2136	" "	65996
	14791		672564

2. НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД СУСПІЛЬСТВА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

Хоч нація визнається в науці за складне скупчення людей, але на ділі націю означається за однією прикметою - м о в а в супе-реч тим теоріям, які не визнають мови за прикмету нації, а натомість висуваючи лише одно - свідому заяву особи про належність до тієї чи іншої нації. Совітський перепис 1926р. вживає ці обидві засади: означає національну приналежність особи на основі її заяви, але при тім зазначає ту мову, якою особа говорить і вважає за рідну. З тако-

го способу перепису, вийшло два ряди цифр про гуртування людей: "національність" і "рідна мова". Користуючися цим переписом з 17 грудня р.1926-го, розглянемо українські землі, що входять в склад Союзу Соціалістич.Совіт.Республік.

13.9 " 3011A - Союз Соціалістичних Совітських Республік.

Україна була 7/30/ листопаду 1917р.оповіщена III-м Універсалом Української Центральної Ради державою в формі Української Народної Республіки, а IV-м Універсалом 9/22 січня 1918р.оповіщено повну самостійність її. В наслідок улаштованого німцями перевороту 29 квітня 1918р. УНР було переіменовано в Українську Державу на чолі з гетьманом. В наслідок української революції замість гетьманської Держави було в листопаді 1918р.відновлено Українську Народну Республіку, яка через війну Російської Соц.Федер.Сов.Республіки впала фактично в листопаді 1919 року. З того часу Україна називається Укр.Соціалістичною Совіт.Республікою /УССР/, цеб-то державою з більшовицьким режимом - так званою "диктатурою пролетаріату". УССР увійшла в склад ССРС, як федеративна держава поруч Російської, Білоруської, Закавказької, Узбекистанської і Туркменської совітських республік.

Український народ в ССРС в грудні 1926р.азначився так:

Українців	в містах	в селах	Разом
в Українській ССР	ч. 1254910 ж. 1281589	10002122 10680239	11257032 11961828
	2536499	20682361	23218360
в Російській ССР	ч. 354330 ж. 344944	3485628 3688327	3839958 4033271
	699274	7173955	7873229
в Білоруській ССР	ч. 4568 ж. 2350	14124 13139	18692 15989
	7418	27263	34681
в Закавказькій ССР	ч. 16905 ж. 5084	6739 3695	23644 11779
	31989	13434	35423
в Узбецькій ССР	ч. 11040 ж. 6295	4772 3697	15812 9992
	17335	8469	25804
в Туркменській ССР	ч. 3201 ж. 1172	1726 632	4927 1854
	4373	2408	6781
По цілому ССРС	ч. 1644954 ж. 1641934	13515111 14392779	15160065 16034713
Загальна кількість	3286888	27907890	31194778

В кінці 1926р. українців в ССРС було 31,2 мільйони, а тепер /1930/, приймаючи до уваги не менш 2% приросту що-року, українців в ССРС не менше 33,1 міл.

Національний склад УССР в 1926р. бу такий:

	<u>всіх</u>			<u>за рідною мовою</u>
Українців.....	23218860	або	80.14%	70.57%
Росіян	2677266	"	9.24"	15.31"
Жидів	1574391	"	5.43"	4.14"
Поляків	476435	"	1.63"	0.77"
Німців	393924	"	1.36"	1.31"
Молдован	257794	"	0.89"	0.86"
Греків	104666	"	0.36"	0.30"
Болгар	92078	"	0.32"	0.31"
Білорусів	75842	"	0.26"	0.05"
Татар	22281	"	0.08"	0.07"
Чехів	15905	"	0.05"	0.05"
Циганів	13578	"	0.05"	0.03"
Вірменів	10631	"	0.04"	0.03"
Латишів	9129	"	0.03"	0.02"
Литвинів	6789	"	0.02"	0.01"
Інших	21245	"	0.10"	-
Невідомої нац..	25826	"	-	-
	28996540	"	100.0"	
Чужоземців.....	23207			
	29019747			

Національний склад кількох округ Північно-Кавказького краю та-
кий:

	<u>Українців</u>			<u>Росіян</u>			<u>Вірмен</u>		
Таганрожська	191771	або	71.45%	58798	або	21.91	607	або	0.23
Кубанська	915402	"	61.50"	497496	"	33.42	21017	"	1.41
Донецька	206520	"	55.11"	159063	"	42.45	-		
Донська	498287	"	44.01"	519355	"	45.87	44504	"	3.93
Сальська	207195	"	43.91"	246863	"	52.31	705	"	0.15
Чорноморська	103922	"	35.66"	96169	"	33.00	27729	"	9.51
Ставропільська	245755	"	33.78"	454551	"	62.74	2237	"	0.31
Армавірська	305126	"	32.90"	552176	"	59.54	19198	"	2.07
	2673978	"	47.7 "	2584471	"	46.1	115997	"	2.1

	<u>Німців</u>			<u>Інших</u>			<u>Разом</u>		
Таганрожська	8523	або	3.17%			3.24%	191771		
Кубанська	7253	"	0.49"			3.18"	1488411		
Донецька	7256	"	1.94"			0.50"	374710		
Донська	8216	"	0.73"			5.46"	1132270		
Сальська	3544	"	0.75"			2.88"	471810		
Чорноморська	2968	"	1.02"			20.81"	291427		
Ставропільська	8157	"	1.12"			2.32"	727485		
Армавірська	21856	"	2.36"			3.13"	927392		
	27773	"	1.2			2.9	5605276		

Пересічно беручи, українці в цих 8 округах є більшістю релятив-
ною, а в 3 округах - абсолютною, в одній - релятивною. Цей національ-
ний склад утворився на довгий час передумови для жорстокої національ-
ної боротьби в Північно-Кавказькому краї.

Подібне становище в Криму, де перепис нараховує в р.1926:

Росіян	301398 - 42.22%	Поляків	4514 - 0.63%
Татар	179094 - 25.09"	Білорусів	3842 - 0.54"
Українців	77405 - 10.85"	Естонців	2084 - 0.29"
Жидів	50134 - 7.03"	Чехів і словак.	1419 - 0.20"
Німців	43631 - 6.11"	Інших	5110 - 0.72"
Греків	16036 - 2.25"	Чужинців	7066 - 0.99"
Болгар	11377 - 1.59"		
Вірмен	10713 - 1.50"		
		Разом	713823 - 100%

Курсько-Вороніжський український комплекс має в собі на території не менш 40.000 кв.кілометр.

Українців

Вороніжчина 1073552

Курщина 554654 = 1633206

Отже державну територію України в ССРСР треба рахувати не менш, як 670 - 680000 кв.кілометрів з населенням на 1930 рік в 40 м і л і о н і в л ю д е й, з того українців не менш 30 мільйонів, або 75%.

Б - Польська Республіка.

Національний склад українських земель під Польщею не так легко означити: на перешкоді цьому стоїть польська статистика, що здавна славиться фантазіями.

Воевідство Львівське тепер складається з 28 повітів, з котрих 8 /Березів, Кольбушева, Кросно, Ланьцут, Ніско, Переворск, Ряшів, Стрижів і Тарнобжег/ є виразно-польськими повітами. Прилучено їх до Львівського воевідства з єдиною метою, щоб всі статистичні величини показували "польськість" цього району.

Одклавши ці 8 повітів, означимо українські землі так:

Число адмінстр.одиниць.

	Площа.	міст.	сельс. громад.	двірських обшарів.	Місцевостей.
Львівське	20047	40	1628	867	2600
Станіславс.	18368	29	905	454	1430
Тарнопільс.	16240	35	1076	734	1883
	54655	104	3609	2045	5913
Волинське	30287.8	31	95	-	4500
Поліське	42486.0	27	118	-	4314
Холмщина х/	39068.1	14	111	-	2886
	111641.9	72	324	-	11700
Разом:	166296.9	176	3933	2045	17613

Н а с е л е н н я:

	міста	села	Разом	%міської-го насел.	Густина на 1 км.
Львівське	503327	1509472	2012799	25.0	100.4
Станіславс.	236570	1102631	1339191	17.7	72.9
Тарнопільс.	203739	1224751	1428490	14.3	88.0
	943666	3836844	4780510	19.7	37.4

х/ У в а г а: Холмщина включена в Люблинське воевідство.

	Н а с е л е н н я:			%міської го насел.	Густина на 1 кіл.
	міста	села	Разом		
Волинське	202777	1235130	1437907	14.1	47.5
Поліське	150260	730745	881005	17.1	20.8
Холмщина	114025	639025	753048	15.1	54.6
	467062	1604900	3071960	15.2	27.5
Разом	1410728	5441744	7852470	16.7	47.2

Як видно, Польща опанувала величезний шмат української території, населення якої тепер /1930р./ не менше 9-10 мільйонів.

Який же національний склад цих земель?

Перепис 1921р. показує:

	всього населен.	в т і м ч и с л і:			
		Римо-кат.	Греко-кат.	Еванг.	Жидів.
Сх. Галичина	4789899	1293248	2933930	25178	538555
в % %	100	26.93	61.25	0.15	11.20

Ніби-то "п о д а л и" свою народність:

	Поляки	Україн.	Німці	Жиди	Інші
	1836956	2600784	30286	319004	2835
в % %	38.35	54.29	0.63	6.66	0.07

Однак самі поляки цьому не вірять! В місячнику "Sprawy Narodowosciowe" /ч.5, грудень 1929р., праця д-ра А.Крисинського "Liczba i rozmieszczenie ludności polskiej na Kresach Wschodnich" - подано національний склад Сх.Галичини /без 8 польських повітів/ так:

в п р о ц е н т а х:

	Поляків з військом.	Україн.	Жидів.	Росіян.	Німців.
Львівське	41.2	43.3	10.9	4.0	0.5
Тарнопільське	42.0	46.3	8.4	3.1	0.2
Станіславське	18.9	66.7	11.0	2.2	1.2
Сх.Галичина	35.2	51.5	9.5	3.2	0.6

Коли-б не відокремлювати "росіян" /за росіян вважає автор москвофілів!/, то українців було-б 54.7%, цеб-то те саме число що й по перепису 1921р., за те поляків показано 35.2%, хоч їх не більше 26-27%.

Що-до Волинського й Поліського воєвідств, то перепис 1921 року показує:

	В с і х	правосл.	греко- катол.	римо- катол.	еванг- гел.	жидів	безвірн. і ин.
Волинь	1437907	1066862	608	166512	39029	164740	156
в % %	100	74.19	0.04	11.58	2.72	11.45	0.02
Полісся	880898	697373	-	68698	3804	110639	3.84
в % %	100	79.16	-	7.80	0.44	12.56	0.04

	Україн.	Поляк.	Жидів	Чехів	Німц.	Росіян.	Біло- русів.	Інш.
Волинь	983596	240922	151744	25405	24960	9450	1118	712
в % %	68.41	16.75	10.55	1.76	1.73	0.68	0.08	0.04
Полісся	156142 38565	214052	91251	123	905	4303	375220	436
в % %	22.10	24.27	10.35	0.03	0.12	0.48	42.60	0.05

Перегляд цифр викликає здивування: на Поліссі українці зазначені фактично в двох рубриках: "русини" і "тутешні", але більшість населення показана білоруською. Згаданий вище автор д-р.Крисинський

робить значні поправки на основі висліду виборів 1928р., а також приймаючи на увагу поворот тих біженців, що були підчас світової війни виселені російським урядом, а тепер вже в значному числі повернулись на свої старі осади.

Ось як він представляє національний склад обох українських областей:

Повіти:	в п р о ц е н т а х:						
	Укр.	Пол.	Білор.	Жиди.	Росіян.	Німці.	Чехи.
Берестя	61.0	19.7	1.3	15.4	2.6	-	-
Пружани	0.2	16.5	71.4	10.8	1.1	-	-
Сарни	77.1	12.9	0.4	7.6	1.6	0.3	0.1
Лукинець	1.6	10.9	66.0	7.4	14.0	0.1	-
Кобрин	76.1	10.0	0.7	11.6	1.6	-	-
Пинськ	58.7	9.6	14.9	11.6	5.2	-	-
Косів	-	9.3	81.2	3.9	0.6	-	-
Дрогичин	82.7	7.1	0.8	8.5	0.9	-	-
Камінь-Кошир.	85.7	6.4	-	2.6	5.0	0.3	-
Столин	37.7	6.1	16.5	6.5	33.2	-	-
Полісся	53.5	11.7	19.7	9.0	6.0	0.1	-
Володимир-Вол.	63.9	23.2	-	3.9	1.4	2.3	0.3
Костопіль	60.3	22.6	-	10.4	1.4	3.9	1.4
Луцьк	60.4	19.2	0.1	9.9	1.7	6.1	2.5
Любомиль	74.7	17.4	-	7.4	0.5	-	-
Здолбуново	70.4	15.3	-	11.5	1.3	0.9	0.6
Горохів	71.5	14.0	-	7.7	0.9	4.7	1.2
Дубно	73.2	13.4	-	6.3	1.2	1.4	4.5
Ковель	73.5	13.1	0.3	10.3	1.4	0.8	0.6
Рівне	70.6	12.7	-	10.4	1.2	2.9	2.2
Крем'янець	81.2	11.3	-	6.2	1.2	-	0.1
Волинь	70.2	15.6	0.1	8.6	1.3	2.4	1.8

З цього видно, що навіть автор-поляк ловить урядову статистику на тенденційному перекируванні дійсного стану річей на північно-західних укр. землях. Однак і він так само грішить! Коли жидів було по перепису на Волині і Поліссі 11.45% і 13.56%, то чому й він їх зменшує до 9.0% і 8.6%? Щоб збільшити число поляків! Поляків у дійсності ще менше, ніж показує Др. Крисинський: в усякому разі не більше, як 9% на Поліссі і 8% на Волині. Українців же на Поліссі не менше 65%, на Волині-75%. Так звані "росіяни" на Поліссі - в більшості українці.

Під Польщею є ще Холмщина. Поляки її вже навіть за "креси" не вважають. По перепису 1921р. Холмщина /включена в Люблинське воєводство/ представлена так:

П о в і т и:	Всього населен.	Право-славн.	Римо-катол.	Єван-гел.	Жидів	Інших
Холмський	121475	24701	68770	7476	19912	616
Костянтинівськ.	65055	4012	53667	10	7241	125
Більський	59520	9551	37239	226	11550	954
Володавський	76718	20104	40881	2017	13562	154
Грубешівськ.	103841	38468	50735	273	13967	398
Томашівський	92309	22389	57869	11	12154	386
Замостський	142614	5441	119769	34	17225	145
Білгородський	91016	15833	65389	10	9056	173
Разом	753038	140549	494819	10057	104667	2956
в %	100	18.66	65.79	1.33	13.90	0.32

П о в і т и:	Україн.	Поляк.	Жидів.	Німц.	Біло- русів.	Росі- ян.	Ин- ших.
Холмський	8297	93869	14501	5207	27	143	28
Костянтинівськ.	1493	57309	5870	1	309	63	10
Більський	1603	48840	8311	-	68	177	6
Володавський	9529	54299	11453	1313	94	23	2
Грубешівський	15852	76825	10835	242	15	56	16
Томашівський	8063	77626	7062	4	13	43	8
Замостський	854	129901	11756	2	5	32	8
Білгорайський	12621	70534	7810	-	1	46	4
Разом	59317	608603	77499	6769	521	638	82
в %	7.87	80.82	10.29	0.90	-	-	-

Це образ споконвічно-українського краю! Навіть жида, що прибули на Україну в середніх віках, яко непомітна меншість, тепер є більшою частиною Холмщини, ніж українці! А між тим це так недавно, по рос. перепису 1909 року, Холмщина виглядала цілком инакше:

в т і м ч и с л і в п р о ц е н т а х:

	Всього населен.	Право- славн.	Римо- катол.	Жидів	Україн.	Пол.	Жидів
Холмський	194300	40.64	35.08	10.94	48.16	27.56	10.94
Костянтинів.	92100	15.00	70.02	14.95	70.82	14.20	14.95
Більський	142100	31.27	44.90	23.35	60.48	15.69	23.35
Володавський	120800	44.23	35.54	15.52	64.97	14.80	15.52
Грубешівськ.	170500	49.48	33.74	16.22	57.31	25.91	16.22
Томашівський	122100	42.50	45.28	12.22	46.71	41.07	12.22
Замостський	123900	16.30	65.67	18.03	29.61	52.36	18.03
Білгорайськ.	122100	34.63	53.89	11.43	38.56	49.96	11.43
Разом	1087800				51.76	29.9	15.1

Перепис вказує, що за 12 літ населення Холмщини зменшилось майже на 335 тисяч: це показчик втрат війни і біженство. Коли з біженців повернулася половина, то й то спустошення краю очевидно.

Російська політика насильного накидання православної віри українцям-уніятам довела до того, що в 1917р. сотні тисяч "православних" перейшли в католицизм, а це значить - під вплив і керівництво польської національності. Хоч-би яка була пертурбація відносин на Холмщині, але очевидно, що "польськість" там сидить міцно. Перед нашими очима край, історично-український, перестає бути українським.

Др.М.Кордуба в брошурі "Північно-Західна Україна"/Відень, 1917р./ вияснює національні відносини на Волині, Поліссі, Підляшші та Холмщині і устанавлює такі відсоткові відносини:

	Україн.	Поляк.	Жидів.	Інших.
Підляшше	62.0	12.4	16.7	8.90
Полісся	74.3	2.6	19.5	3.6
Волинь	70.0	7.0	12.6	10.4
Холмщина	51.8	30.0	15.1	3.1
Пересічно:	64.79	12.78	14.51	7.92

Ці дані й треба приймати, як більш відповідні до дійсности в межах української північно-західної території, опріч Холмщини, де становище після перепису 1909р. значно змінилось, але воно не відповідає і польському переписові 1921 року.

В. Українські землі під Румунією.

Про українську частину Добруджі окремих даних нема, але "очевидці" розповідають, що там українців до 50.000 осіб.

Під Румунією знаходиться:

	Площа.	1910р.	1923р.	Густина на 1 кв.	Адмін. одиниць		
					міст	сель. громад.	Разом
Буковина	10442	804822	811721	77.7	14	323	337
Бесарабія	44422	1903р.	1922р.	66.0	16	720	736
		2344800	2956934				
Мармореш	3381	1910р.	1923р.	45.0	1	57	58
		150468	151342				
	58145	3300090	3919997	67.0	31	1100	1131

Який національний склад укр. земель під Румунією? Румунська статистика не подає цих відомостей, тому нам доводиться заглянути в переписи, що були згадані за попередніх режимів: австрійський перепис 1910р. і російський 1897р.

За переписом 1910р. національний склад Буковини представляється так:

		в %		в 1900	
		р. 1910		р. 1900	
українців	305101	-	38.38	-	41.16
румун	273254	-	34.38	-	31.65
німців	168851	-	21.24	-	22.04
поляків	36210	-	4.55	-	3.71
мадярів	10391	-	1.31	-	1.32
чехів	1005	-	0.13	-	0.08
Разом	794929	-	100.0	-	100.0

/в цім числі жидів
102919/

Др. М. Кордуба означив українську територію Буковини в 5276.8 кв. клм. з населенням на 1914 рік в 460.430 осіб, в тім числі:

українців	301150	або	65.4%
жидів	73270	"	15.9"
румунів	31320	"	6.8"
німців	21070	"	4.6"
поляків	27030	"	5.9"
росіян	2950	"	0.6"
інших	230	"	0.5"
Разом	460430	"	100"

Які зміни в національному складі Буковини зайшли з того часу - сказати певно не можна через брак нових статистичних даних, однак наслідки війни і румунської політики очевидно позначилися для українців негативно.

Національний склад Бесарабії в 1897р. для двох повітів обчислював Др. М. Кордуба і установив:

Повіти:	Площа кв. клм.	Мешкан- ців.	в тім числі в %					
			Укр.	Рос.	Жида	Німці	Волохи	Інші
Акерманський	3003.4	378300	26.7	9.7	4.6	16.3	16.4	25.2
Хотинський	3985.2	409400	53.3	6.3	15.6	-	23.8	-
	11988.6	787700	41.0	7.8	10.5	7.6	20.3	11.6

В інших повітах було українців: Ізмаїльському 19.6%, Сороцькому 11.4%, Бендерському 10.8%. В Бесарабії жадна національність не має більшості, а тому треба вважати край не волошським, а українським, поскільки українці там були очевидно більшістю, лише чуже напування штучно зменшило український характер краю.

Г - Українські землі в Чехословацькій Республіці.

За переписом 1921р. в ЧСР українські землі і національний склад їх населення представляється так:

в т і м ч и с л і :

Площа. Населе- кв. км. ня.	Україн.	Маляри.	Жиди.	Чехи.	Німці.	Інші.
Підкарпат. Русь	12565	599808	372884	102144	80059	19737
3 повіти Слова-	2136	64456	41388	395	4640	17271
ччини.	14701	664264	414272	102539	84699	37008
					10624	13754

в п р о ц е н т а х :

	Україн.	Маляри.	Жиди.	Чехи.	Німці.	Інші.
Підкарпат. Русь	62.17	17.03	13.35	3.29	1.74	2.42
3 повіти Словач.	64.21	0.61	7.20	26.79	0.24	0.95
	62.36	16.54	12.75	5.72	1.60	1.03

Ці дані не охоплюють всієї етнографічної укр. території Закарпаття, бо українці є ще в інших повітах Словаччини: Стара Любовя - 24.22%, Бардіїв - 23.27%, Собранці - 13.43%, Піралтівці - 17.82%, Сабинів - 11.58% і ин. Загалом українську територію в ЧСР треба рахувати в 15.5 тисяч кв. км. з населенням біля 300.000 осіб.

Вищепоказаний національний склад не відповідає де в чім дійсності. Коли переглянемо релігійну статистику, то зустрінемо цікаві явища. Жидів на Підкарпатті рахується, як бачили 80059 осіб, але людей жидівської віри значно більше - 93341. Приймаючи до уваги ще й укр. територію в Словаччині, треба рахувати жидів в межах укр. території Закарпаття не менш 100.000 осіб.

Що-до числа українців, то в дійсності воно відповідає поняттям православ'я і греко-католицизму /уніацтва/, а ці скрупи представляються так /за переписом 15.11.1921р./:

	Греко- католиків.	Право- славн.
На Підкарпат. Руси	332458	60997 = 393455
На Словаччині	193779	2379 = 196657
Разом	526236	63876 = 590112

Коли "греко-католиків" і православних на Словаччині 196657 осіб, то чому українців там нараховано ледви 80 тисяч і то менше /на 3.33%/, ніж їх там рахувалось за "знаменитою" мадярською статистикою, яка нікого до "русинів" не приписувала, а завжди їх зменшала? Тут очевидна груба тенденційність чеської статистики. "Уніацтво" - це таке історично-українське явище, що без ризики впасти в перебільшення можна твердити, що українців в ЧСР є близько 600.000 осіб. Перепис-же вказав їх лише 461 тисячу, цеб-то на 130-140 тисяч менше.

Зводячи всі дані до купи, я рахую українську територію в ЧСР не менш 15540 кв. км. з населенням /на 1921р./ в 705.000 осіб. На цей час /1930р./ його мабуть не менше, як 770 тисяч.

Зведемо до купи дані про територію, населення і національності України:

	Площа кв. км.	Населення.	В тім числі українців.
А. В ССРСР.....	676394	37833755	75%
Б. В Польщі...	166297	7852470	62%
В. В Румунія..	54864	3768655	40%
Г. В ЧСР.....	15540	705000	62%
	913595	50159880	= 70%

На 1930р. на українській території є не менш 55 мільон. людей, з того українців не менш 39-40 мільонів /70-71%/.

*специфічно-

III. СЕЛА І МІСТА УКРАЇНИ.

Розподіл населення між селом і містом є найголовнішим показником культурного, господарського і політичного розвитку населення.

З теорії села і міста ми знаємо, що скрізь на цілому світі міста керують селами і ніде нема прикладу, щоб було навпаки.

Місто виконує економічну диктатуру над селом, оскільки місто призначає односторонньо ціни на продукти господарства не лише промислового, але й сільського.

Місто організує політичну владу - державну, краєву і місцеву. Тому залишає для села майже виключно виконавчі функції, що-ж до своїх інтересів, то село одержує від міста право дбати про дуже вузький круг справ. Через те з політичного боку беручи, місто виконує над селом політичну диктатуру.

Так само що-до культурного життя: місто організує і веде весь культурний процес: науку, літературу, мистецтво, виховання і ин. Місто є законодавцем і в культурному сенсі, але витвори культури мають дуже малий доступ на село. Через те різниця в свідомості між керуючими колами міста і сільським населенням величезна, а через те величезна різниця і в степені суспільної активності: в порівнянні з містом село є непорушним агрегатом.

Село і місто є явищем суспільного поділу праці: село виконує функцію хліборобську, тоді як місто організує і веде промисловість, торгівлю, грошову систему, транспорт, організує вищу адміністрацію /державну, муніципальну, військову, церковну/ і суд, творить науку і мистецтво.

Цей загальний список функцій показує, що всі вищі функції/цебто зв'язані з вищою розумовою працею/ виконує місто, для села ж залишається лише фізична праця в області сільського господарства.

Маючи це все на увазі, переглянемо розподіл населення між селом і містом на Україні по черзі національній.

Коли ми розділимо за переписом 1926р. головніці народи України на мійську й сільську частини /в процентах/, то одержимо такі дані:

	в містах	в селах
Жидівський народ живе	77.4%	22.6%
Руський " "	50.2"	49.8"
Польський " "	20.7"	79.3"
Український " "	10.9"	89.1"
Греки	10.3"	89.7"
Німці	8.7"	91.3"
Волохи	4.4"	95.6"
Болгари	3.9"	96.1"

Окрім УССР українці живуть і в інших місцях: погляньмо, як там поділився український народ між селом і містом:

	в містах	в селах
В Вороніжчині	6.4%	93.6%
" Курщині	3.8"	96.2"
" Криму	36.8"	63.2"
На Кубанщині	7.0"	93.0"
Донецька округа	3.2%	96.8"

	В містах	В селах
Донщина	22.0%	78.0%
Сальська округа	1.2"	98.8"
Ставропільська	2.4"	97.6"
Чорноморська	24.3"	75.7"
Таганрожська	15.6"	84.4"

В Польщі народи між містом і селом діляться так:

	В містах	В селах
Жиди	80.0%	20.0%
Росіяни	40.6"	59.4"
Німці	26.8"	73.2"
Поляки	23.5"	76.5"
Українці	5.9"	94.1"
Білоруси	5.3"	94.7"
Литвини	2.9"	97.1"

Зокрема на українських землях становище таке:

	Львів.воев.		Тарноп.воев.		Станіслав.воев.		Волинь	
	міста	села	міста	села	міста	села	міста	села
Жиди	78.9	21.1	71.6	28.4	71.4	28.6	74.8	25.2
Поляки	24.1	75.9	17.1	82.9	35.5	64.5	14.3	85.7
Українці	6.9	93.1	6.1	93.9	6.8	93.2	4.6	95.4
Німці	19.1	80.9	3.5	96.5	24.1	75.9	4.7	95.3
Росіяни	63.5	36.5	-	-	-	-	63.6	36.4
Чехи	66.0	34.0	-	-	-	-	6.0	94.0

	Підкарп.Русь		Холмщина		Полісся	
	міста	села	міста	села	міста	села
Чехи	33.3	61.7	-	-	-	-
Жиди	22.8	77.2	70.0	30.0	74.0	26.0
Мадяри	21.4	78.6	-	-	-	-
Німці	12.7	87.3	1.1	98.9	1.0	99.0
Українці	4.3	95.7	1.2	98.8	4.0	96.0
Поляки	-	-	10.7	89.3	21.8	78.2
Білоруси	-	-	-	-	6.6	93.4
Інші	1.9	98.1	-	-	-	-

Погляньмо тепер на ступень "урбанізації" українського народу по черзі його земель, починаючи зі Сходу:

Північно-Кавказький Край:

I. Чорноморська округа	24.3%
Донщина.....	22.0
Таганрожська.....	15.6
Кубаньщина.....	7.0
Донецька.....	3.2
Ставропільська.....	2.4
Сальська.....	1.2
II. Крим	36.8
III. Вороніжчина.....	6.4
Курщина.....	3.8
IV. УССР.....	10.9
V. Львівське	6.9
Станіславське.....	6.8
Тарнопільське.....	6.1
Волинське.....	4.6
Полісське.....	4.0
Холмщина.....	1.26
VI. Підкарпатська Русь	4.3

Коли країну, в якій мійське населення творить, скажім, 20%, називають в і д с т а л о ю, то як можна назвати національність, у якій мійська частина творить лише 6-7%, не каючи вже про те, що ця "мійська частина" є нижчим шаром в місті?

Український народ - сільська нація, так назвав його ще Драгоманов. По степені "урбанізації" українські землі стоять так:

УССР	10.9%	Волинь, Полісся, П. Русь	4.4%
Кубанщина	7.0"	Курщина	3.8"
Галичина	6.7"	Прикаспійські окр.	2.5"
Вороніжчина	6.4"	Холмщина	1.2"

Коли така невеличка частина українського народу урбанізована, то цікаво, яке місце займає вона в містах відносно інших націй?

Національності в містах і селах УССР за переписом 1926 р.

в т і м ч и с л і в %						
Всього населен.			Українці.			
	міське	сільське	місто	село	Разом	
Полісся	2959441	428982	2530459	52.92	85.74	30.98
Правобережжя	8997757	1450094	7547663	49.07	92.29	86.17
Лівобережжя	7066909	1117242	5949667	60.93	92.97	87.92
Гірничий	2036252	851645	1184607	40.64	74.23	60.21
Дніпро-пром.	2391155	464017	1927138	49.47	91.13	83.05
Степ	5568233	1061573	4506660	33.07	73.87	66.29
	29019747	5373553	23646194	47.38	80.57	80.14
в т і м ч и с л і в %						
Росіяни.			Жиди.			Поляки.
	місто	село	Разом.	місто	село	Разом.
Полісся	15.44	4.92	6.44	27.48	1.15	4.96
Правобережжя	12.23	0.71	2.56	33.34	2.60	7.69
Лівобережжя	19.50	5.64	8.58	16.88	0.16	2.80
Гірничий	49.14	18.85	31.50	4.58	0.16	2.01
Дніпро-пром.	25.20	5.04	8.95	20.03	1.03	4.71
Степ	33.23	9.94	14.36	27.90	2.21	7.08
	25.10	5.65	9.24	22.77	1.51	5.43
						інші
						4.75 12.27 5.19

По областях це показується так:

	Число міст.	Україн.	Рос.	Жиди.	Поляк.	Німці.
I. Кубанщина /1923р./	18	32.20	16.50 33.40	0.90	-	0.90
II. УССР Полісся /1926р./	44	52.92	15.44	27.48	2.36	0.72
Правобережжя	85	49.07	12.23	33.34	3.33	0.40
Лівобережжя	51	60.93	19.59	16.88	0.08	0.34
Гірничий	157	40.64	49.14	4.58	0.91	0.78
Дніпро-пром.	23	49.47	25.20	20.03	1.65	1.01
Степ	42	33.07	33.23	27.90	1.55	0.96
По УССР-	420	47.39	25.10	22.77	1.84	0.64
III. Галичина /1921р./	104	23.50	-	38.70	37.20	0.60
IV. Волинь /1921р./	31	24.84	2.99	59.12	12.02	0.45
Полісся, Холмщина						
V. Підкарп. Русь /1921р./	4	24.30	-	28.04	-	2.04
VI. м. Чернівці /1910р./	1	17.85	-	32.84	17.43	15.56
6 повіт. Поліс. пол. /1921/	18	15.3	2.0	58.0	20.2	-
9 повіт. Холмщина "	15	2.7	0.2	50.3	45.5	-
	593					

	Число								
	міст.	Чехи	Мадяр.	Вірм.	Рум.	Білор.	Грек.	Ин.	
I. Кубанщина /1923р./	18	-	-	7.20	-	1.60	2.50	4.8	
II. УССР Полісся /1926р./	44	0.13	-	-	-	0.53	-	-	
Правобережжя	85	0.13	-	0.18	0.07	0.52	0.02	-	
Лівобережжя	51	0.03	-	0.30	0.02	0.35	0.05	-	
Гірничий	157	0.04	-	0.28	0.04	1.43	0.24	-	
Дніпро-пром.	23	0.04	-	0.08	0.04	1.59	0.09	-	
Степ	42	0.05	-	0.25	0.91	0.38	0.69	-	
По УССР-	420	0.07	-	0.13	0.21	0.70	0.20	1.10	
III. Галичина /1921р./	104	-	-	-	-	-	-	0.40	
IV. Волинь " "	31	0.35	-	-	-	-	-	0.23	
Полісся, Холмщина									
V. Підкарп. Русь /1921р./	4	11.61	33.60	-	-	-	-	3.10	
VI. м. Чернівці /1910р./	1	-	-	-	15.73	-	-	0.59	
6 пов. Поліс. поль. /1921/	18	-	-	-	-	4.3	-	0.2	
9 повіт. Холмщина " "	15	-	-	-	-	-	-	1.3	
	593								

Тут наведено дані про національний склад 593 міст України. В цей рахунок цілком не увійшла Бесарабія, Буковина, Вороніжчина з Курчиною, де становище в містах цілком несприятливе для українців.

Зазначений попереду факт, а власне маленька степені диференціації праці в українському народі, котрий майже увесь сидить в хліборобстві, з залізною неминучістю став передумовою того, що міста на українських землях мають не-українську більшість. За винятком частини Правобережжя /колишня Київщина/, а також Лівобережжя та колишньої Харківщини, скрізь на інших землях українці в містах є меншістю, котра іноді доходить до майже непомітної величини.

Найгірше становище Холмщини, де українці в містах 9-ти повітів разом складають... 855 осіб. Хай польська статистика зменшила штучно їх число хоч в десять разів, але колиб ми рахували їх там 8550 осіб, то й тоді становище було б катастрофічним.

Я приймаю по де-яких обчисленнях, що українців є в містах Холмщини 2.7%, але-ж це такий стан, коли стихійний процес відродження тут вже безсилий направити втрату. Українська частина Полісся /в Польщі/, беручи 6 повітів /Берестя, Дрогичин, Камінь-Роширський, Кобрин, Пинськ, Сарни/ представляється ліпше, ніж Холмщина, але й тут становище трагічне. В подібному становищі треба признати Бесарабію і Буковину, а ледви що кращому - Волинь, Галичину, Підкарпатську Русь, де українці в містах /беручи пересічно/ творять не більше $\frac{1}{4}$ їх мешканців. $\frac{1}{4}$ в боротьбі проти $\frac{3}{4}$ витримати бою не зможе тим більше, що якісно українці в містах складають переважно низчий шар - робітництво, прислуга, ремісники і низчі урядовці. Це такий елемент, що беручи меншістю - навіть не йде в бій, не то що не виграв: просто пасивно гине. Модерні способи керівництва в містах на українських землях зводяться до терору політичного і економічного з кожного погляду, а коли прийняти до уваги ще й явища сугестії, наподоблення та системного виховання - взагалі вплив оточення, то можна наперед сказати, що проблема визволення західних укр. земель є безмірно важкою, ніж на Дніпрянщині і Кубанщині.

Національний склад міст на Україні є логічним виявом слабкої, майже ніякої, урбанізації українського народу, точніше кажучи: її аграрно-професійної одноманітності.

"Селянська нація", як казав колись Драгоманов, за 50 останніх літ, майже не зробила соціального поступу, щоб-то не змінює свого селянського типу.

Індустрія, торгівля, транспорт, наука на Україні розвивається, але цей процес відбувається в межах інших національностей і дуже мало

позначається якраз на українському народі, котрий лише...втрачає.

Зрештою про це поговоримо пізніше, а тепер поглянемо на загальний характер міст: степені їх розвитку і відокремлення від села, щоб-то від хліборобства. Ось кілька даних.

Візьмімо Кубаньщину. 18 міст Кубаньщини з населенням 483604 особи мають самодіяльного населення 86991 особу, а з того 1869, що займаються сільським господарством, або 2.2%. Це показує на майже чисту промислово-торговельну основу життя міст, які засновані недавно /найстарший Катеринодар, закладений 1794 року/.

УСРСР в містах мала на 1 січня 1934р. 4.925.653 душі населення, з якого в сільському господарстві було занято 769.985 осіб або 15.0%, при чім переписом 1923р. було установлене, що відсоток сільсько-господарського населення різко міняється в залежності від величини міста:

міста до 10000 душ	/ 501 місто /	має 516403	або 31.0%	аграрного населення.
10000-20000	/ 65 /	" 191633	" 22.0%	"
20000-50000	/ 25 /	" 39239	" 5.0%	"
50000-100000	/ 7 /	" 10173	" 2.2%	"
по-над 100000	/ 4 /	" 12537	" 1.1%	"

З цього видно, що лише міста з населенням більшим за 20000 осіб стають агрегатами чисто-міського типу, менші-ж міста несуть в собі значну частину села. Однак в цім не треба бачити якоїсь неохитної правильності тому, що в конкретних містах відсоток сільсько-господарської частини не покривається точно з розміром міста. Ось кілька прикладів з Галичини, з яких ми бачимо, що сама величина міста не є рішачим чинником що-до означення його сільсько-господарської частини. Відомости взято з австрійського перепису 1910 року.

	Число мешканців.	Хлібороб. скотар. лісницт.	Гірниц. і промисловість.	Торгівл. і комунікація.
1. Станіславів	33328	0.5	21.0	30.0
2. Львів	206113	1.3	27.4	27.3
3. Броди	18055	1.2	28.1	30.6
4. Перемишль	54078	1.2	23.7	26.2
5. Стрий	30895	6.8	26.9	32.5
6. Дрогобич	34665	8.1	44.7	27.1
7. Тернопіль	33850	8.8	24.0	28.5
8. Коломия	42676	9.0	28.5	28.2
9. Ярослав	23965	10.9	21.5	22.3
10. Самбір	20240	20.0	18.4	24.5
		Служба домова виробнича.	Служба публична вільні фахи	Без фахового заняття.
1. Станіславів		4.8	27.1	16.6
2. Львів		6.8	22.5	14.7
3. Броди		10.2	15.2	14.7
4. Перемишль		9.7	26.4	12.8
5. Стрий		6.9	14.0	12.9
6. Дрогобич		3.4	9.8	6.9
7. Тернопіль		8.8	16.2	13.7
8. Коломия		7.1	14.8	12.4
9. Ярослав		8.9	28.1	8.3
10. Самбір		7.5	14.9	14.7

Коли обернемося до Підкарпатської Русі, то тут побачимо в міс-

тах таку картину:

	населен. в с-госп.	
Ужгород	20801	5.6%
Мукачів	20865	5.7%
Берегово	13846	15.6%
Густ	11835	45.7%
	67147	14.8%

При порівнянні окремих українських земель бачимо, що від Підкарпатської Руси до Дону аграризація міст пересічно стоїть на рівні 15%, при чім значний відсоток аграрності мають міста до 20.000 насел. Винятком є Кубань-

щина, міста якої аграризовані лише на 2.2%. Це явище може бути пояснене лише тим, що Кубанщина є країною нової колонізації. Туди йде енергійний елемент, який т в о р и т ь міста з виразними функціями міста. Місто на Кубані т в о р и т ь с я, а не виростає з села. В цім розумінні до Кубані подібні Гірничий район /Донбас/ і Степова Україна. Старі ж міста Галичини, Правобережжя і Лівобережжя в більшості виростають з сел і тому несуть в собі поважну частину аграрності.

Без сумніву в логічному зв'язку з цим стоїть і певна насиченість міст українським елементом: чим більше місто, тим в йому українців менше. Це виразно видно на всіх українських землях.

Ось національний склад міст різної величини /на 15.III.1923р./ на Дніпрянщині:

Міста з населенн.:	Число мешканців цих міст.	в т і м ч и с л і в %					
		Укр.	Росіян.	Жидів.	Поляк.	Німц.	Инш.
по-над 100000 осіб	1188486	22.71	39.01	31.99	2.41	0.80	3.08
50000-100000 "	397559	34.69	25.15	35.20	2.56	0.67	1.73
20000- 50000 "	795519	39.29	26.77	28.91	1.95	0.63	2.45
10000- 20000 "	791062	54.74	17.60	24.18	1.44	0.44	1.60
до 10000 "	514550	51.18	17.40	27.77	1.81	0.40	1.44
По УСРР	3687176	38.49	27.22	29.40	2.03	0.61	1.60

Будучи більшістю в містах до 20000, українці стають меншістю в більших містах і то що більше місто, то менше українців і більше не-українців. Такий же характер мають всюди на інших укр. землях. Ось, напр. на Підкарпатті вказується переписом 1921 року процент українців у всіх населених скупченнях в залежності від їх величини:

Громади їх число		Мають населення разом.	в т і м ч и с л і в %					
			Укр.	Мадяр.	Жидів.	Чехів.	Німц.	Инш.
132	до 500 осіб	42390	74.69	13.58	5.25	1.29	4.06	1.13
165	501-1000 "	116098	65.93	18.92	7.99	2.61	2.92	1.63
119	1001-2000 "	168632	69.31	15.19	10.50	2.44	1.27	1.29
54	2001-5000 "	155219	65.82	13.48	14.86	2.11	0.55	3.18
8	5001-10000 "	52402	56.91	11.48	18.24	2.30	1.99	9.08
2	10001-20000 "	25094	32.14	37.00	24.33	4.19	2.03	0.31
2	20000-50000 "	39973	19.37	31.46	30.36	16.27	2.05	0.49
	Разом	599808	62.17	17.03	13.35	3.29	1.74	2.42

Отже й на Підкарпатті, де є четверо раніш згаданих міст, бачимо дивовижну закономірність: міста /це значить пункти з населенням від 10 тисяч і більш/ показують катастрофічне зменшення числа українців, а навпаки: що більший пункт, то більше не-українців, з окрема мадяр, жидів, чехів. Таким чином, ми могли-б сказати: що виразніше виступають в якомусь скупченні функції міста, то менше там знайдемо українців.

Тут-же ми хотіли-б вказати, яка т е н д е н ц і я панує в процесі формування національного складу міст на укр. землях. Певні ві-

домости маємо лише з УССР, де перепис 1926р. дає найновіші матеріяли для порівнянь.

Коли зрівняти матеріяли перепису 1897р. з матеріялами 1926 року - отже за 30 років, то одержимо таку картину:

Міста з населенням:	Українців		Росіян		Жидів	
	1897р. -	1926	1897 -	1926	1897 -	1926р.
більш 100000 осіб	163648 -	565229	550588 -	532895	222224 -	458458
в % %	15.9	33.5	53.4	33.3	21.6	27.2
50000-100000	111522 -	261994	117704 -	119533	170535 -	181716
в % %	26.2	44.1	27.6	20.1	40.0	30.6
20000-50000	217337 -	337564	125082 -	109690	154990 -	166950
в % %	41.4	55.9	23.8	15.8	29.5	24.1
менш 20000 осіб	357013 -	470104	37794 -	53235	167695 -	131250
в % %	56.5	69.4	13.9	8.7	26.6	19.3
По УССР	849590 -	1684891	881168 -	850343	715444 -	938374
в % %	32.5	46.0	33.7	23.3	27.4	25.7

	Поляків		Німців		Інших	
	1897р. -	1926	1897 -	1926	1897 -	1926р.
більш 100000 осіб	43973 -	35160	19206 -	14139	30730 -	53794
в % %	4.3	2.1	1.8	0.8	2.0	3.1
50000-100000	17007 -	16079	3012 -	4322	6486 -	10230
в % %	4.0	2.7	0.7	0.7	1.5	1.8
20000-50000	10144 -	9723	2802 -	2649	15551 -	16563
в % %	1.9	1.4	0.5	0.4	2.9	2.4
менш 20000 осіб	9044 -	6720	1580 -	1954	8430 -	8992
в % %	1.4	1.0	0.3	0.3	1.3	1.3
По УССР	80162 -	67682	26600 -	23064	60806 -	39579
в % %	3.1	1.9	1.0	0.6	1.3	1.5

Уважне вивчення цієї таблиці показує, що у великих містах /4/ ще в 1897р. було українців 15.9%, а тепер 33.5%; росіян тепер 33.3%, а жидів 27.5% - отже у великих містах три народи заступлені майже однаково. У всіх інших містах українці вже стали б і л ь ш і с т ю: релятивною в містах, що мають 50000-100000 населення, і абсолютною - у всіх інших містах. Цей зріст українського елементу в містах є наслідком р е в о л ю ц і ї, як це видно з останніх переписів УССР. Через те можна заключити, що там, де революція не сталась /на західних землях/ - приріст українців в містах не може бути такий великий, як в УССР і на Кубанщині. До речі, що до Кубанщини, то порівняння там числа українців у містах по переписах 1920 і 1923 року показує великий зріст українців коштом інших народів:

	1920р.	1923р.
"Руські"	313152 - 66.8%	79998 - 16.5%
Українці	31970 - 6.8%	155699 - 32.2%
Беликороси	40120 - 8.5%	161676 - 33.4%
Вірмени	34603 - 7.3%	34811 - 7.3%
Греки	19365 - 4.1%	12256 - 2.5%
Жиди	4821 - 1.3%	4798 - 0.9%
Білоруси	571 - 0.1%	7835 - 1.6%
Інші	19847 - 4.2%	21862 - 4.8%
	468786 - 100%	483604 - 100%

Бурхлива зміна національного складу міст на Кубані яскраво зазначена в цій таблиці: йде розклад конгломерату, що зветься "руські", на три скупини - українці, великоруси і білоруси! Ще в 1920р. було "руських" 313 тисяч, а поруч їх невеликі скупини українців /80 тисяч/, великорусів /40 тисяч/ і білорусів /571 особа/, в 1923р. відноше-

ння різко змінилось: українці подвоїлись /стало 156 тисяч/, великоруси потроїлись /стало 163 тисячі/, білоруси збільшилися майже в 14 разів, зате конгломерат "руських" втратив 293 тисячі на кошт згаданих націй і залишився в числі 80 тисяч, очевидно розкладаючись далі на свої складові частини /українців, великорусів і білорусів/. Цей процес на Кубані є яскравим показником того, що менш бурхливо відбувається в УССР і на Білорусі: кристалізація націй!

Як цей процес іде на Україні - ми вже бачили в загальній формі, але колиб ми заглянули в якесь місто, то побачилиб цікаві деталі. Я наведу один приклад: К и ї в, при чім подам відомости за довший час - власне за 50 років.

Національний склад м.Київа:

Перепис:	Українці		Росіяно		Жиди	
	абсол.	в %	абсол.	в %	абсол.	в %
р.1874-го	38553	30.3	59652	47.0	13957	11.0
1897 "	54674	22.1	135096	54.4	32093	13.0
1917 "	76784	16.4	231379	50.0	87237	18.6
1919 "	136923	25.1	232148	42.7	114524	21.1
1920 "	52443	14.3	171655	45.6	117041	31.9
1923 "	101493	25.4	144160	36.2	128262	32.2
1926 "	215723	42.0	125841	24.5	140736	27.4

р.	Поляки		Інші		Разом	
	абсол.	в %	абсол.	в %	абсол.	
р.1874-го	10409	8.2	4524	3.5	127251	100
1897 "	19233	8.0	6627	2.5	244723	"
1917 "	42819	9.1	29372	5.9	467591	"
1919 "	36828	6.8	23946	4.4	544369	"
1920 "	13820	3.8	12420	3.4	366396	"
1923 "	12127	3.0	12844	3.2	398886	"
1926 "	13355	2.6	17977	3.5	513637	"

Картина своєю виразністю блискуча! Українці до революції деградували з 30.3% до 16.4% /1874-1917р./. В революції почався зріст і досяг 25% в р.1919, але 1920 рік приніс наступ петлурівсько-польський, через що число українців /і поляків/ у Київі різко впало до 14.3% /а поляків до 3.8%/. Через три роки знов у Київі українці вирівнялись з числом 1919 року, далі невпинно зростаючи. Коли українці стануть в Київі абсолютною більшістю - це буде поворотний час в історії не лише Київа, а й України, бо керівництво міста мусить перейти в українські руки, а це потягне за собою важні наслідки.

Не таке становище на інших українських землях. Адміністративно-культурні центри представлені так, що українці не можуть мати жадних ілюзій:

Українців		
місто Краснодар /Кубань/ в р.1923	33.5%	Коли на території в 451
" Львів /Галичина/ в р.1921	19.1%	тисячу кв.км./УССР/ можна
" Луцьк /Волинь/ "	8.47%	признати становище в міс-
" Берестя /Полісся/ "	5.6% +	тах загалом сприятливим
" Чернівці /Буковина/ в 1914	17.8%	для українців, то на інших
" Ужгород /Підкарп.Р./ 1921	13.1%	землях, які складають та-

ку-ж величину, як і УССР, значно гірше. Коли українці стануть тут силою, коли держави орудують могутими засобами політичного примусу, економічного давління, культурного натиску, колонізаційного накопичення чужих націй, взагалі обдуманною системою терору і пропаганди, перед якими "акція" дрібних українських мійських гуртів, насичених взаємною злобою, неорганізованих, примітивних - здається просто жалюгідною?

+В Бересті є: жидів 15630 /53.0%/, поляків 8676 /29.8%/, білорусів 2158 /7.3%/, україн. 1663 /5.6%/, росіян 883 /3.0%/, інших 450 /1.3%/, разом 29460 осіб.

Доки-ж українці не стануть тут с и л о ю, доти доля цих земель буде плачевною, будучність - безвиглядною, визволення - мрією.

Не можна забувати, що навіть сприятливий для українців національний склад міст в УССР не є вже так сильною базою для зросту оптимізму, бо річ не в кількостях, а в якостях: в становищі українців у містах. Вони належать там до низчих шарів, до підлеглих, а це значить, що і економічно, і політично і культурно вони безмірно слабші, ніж керуючі шари.

Головний чинник поневолення - це низька ступень урбанізації українців. Раз нація має в собі 94% селянства і лише 6% городян та й то у підлеглих лише шарах, то тут і к о р і н ь н е в о л і !

Порівняймо лише ступень урбанізації в інших народів:

	1800		1850		1890		1920	
	село	місто	село	місто	село	місто	село	місто
Англія	78.7	- 21.3	60.5	- 39.5	27.9	- 72.1	22.0	- 78.0
Ірландія	92.2	- 7.8	89.9	- 10.1	73.6	- 26.4	66.5	- 33.5
Франція	90.5	- 9.5	85.6	- 14.4	62.6	- 37.4	53.3	- 46.7
Німеччина	-	-	-	-	53.0	- 47.0	37.1	- 62.9
Сполуч.Держ.	96.2	- 3.8	88.0	- 12.0	62.3	- 37.7	48.6	- 51.4

Україна ж має в містах 18.8% насел., Північ.Кавказ 18.3%, Крим 44.0%, Білорусь 21.6%, європейська Росія /42 губ./ 14.6%, Сибір 11.6%, Киргизія 7.9%.

Для тих, що запитують: "чому Англія скрізь має вплив, чому вона така сила? Та-ж у неї лише 60 міль.населення, а вона командує світом, в тім числі сотнями мільйонів людей у своїх колоніях!" - Є лише одна відповідь: Англія має людей, що заняті в сільському господарстві лише 8%, а 92% заняті іншими /і то вищими/ функціями. Навіть сільське населення Англії в більшості є нехліборобське. Міське населення творить 78% всього населення. А у нас? Страшно вимовити 18.8% та й то це в більшості не-українці!

Сільське і міське населення має цілком іншу ступень активності і життєздатності: місто безмірно активніше, культурніше і соціально дужче, ніж село.

Поскілки у нас місто і село - це дві різні національності, то й відносини їх між собою є відносинами з а л о ж н о с т и с е л ь с ь к о ї національності від міської. В нашій цивілізації ніколи ці відносини не можуть змінитись в тім напрямі, щоб місто залежало від села. Цього явища нема і не може бути в цілому світі. Ось через те українці, як сільська нація, є в неволі і будуть в ній аж до-ти, доки не зукраїнізують міста на своїй землі.

По скільки залежність села від міста є с о ц і а л ь н о ю, то й національна неволя наша має соціальний зміст.

Бій за визволення ще довго у нас значитиме бій за міста, щоб-то боротьба проти аграрності нашого народу, боротьба за перехід од хліборобства до інших занять.

Це ми ясно побачимо при перегляді суспільно-професійної структури України.

IV. СУСПІЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА СТРУКТУРА УКРАЇНИ.

Сучасне суспільство ґрунтується на поділі праці. Цей поділ ґенерально виявляється в розділі між селом і містом, але він є і в селах і містах. Цілість суспільна складається з багатьох суспільно-професійних частин, яких, напр., на Україні сучасна статистика нараховує аж 23, які зводяться до 9 основних груп:

Всіх		Всіх	
1. Сельське господарство	22297756	8. Установи	727680
2. Фабр.-зав. промисловість	1507604	9. Інші галузі праці	516051
3. Кустарно-реміснич. "	1044702	10. Особи вільн. професій	84272
4. Будівництво	163109	11. " що не мають означ. заняття	486305
5. Залізнич. транспорт	536548	12. Безробітні	326734
6. Інші види транспорту	191796	13. Інші	141791
7. Торгівля	654406		28.678754

Самодіяльне населення УССР в 1926р.:

	Разом	%	в містах	в селах
А. Робітники	1071856	5.98	664910	406946
Б. Службовці	750130	4.18	548657	201473
В. Особи вільн. професій	32299	0.18	17369	15030
Г. Господарі з наймитами	144211	0.80	17742	126469
Г. Господарі прац. з родинами	4443707	24.77	176347	4267360
Д. Одиниці	525581	2.93	240382	285199
Е. Поміч. члени род. господ.	10335966	57.62	286357	10049609
Є. Особи без заняття	323174	1.80	236867	86307
Ж. Безробітні	194355	1.08	167673	26682
З. Інші /армія і флот/	119046	0.66	110804	8242
По Україні самодіяльних -	17940325			
	Українці.	Росіян.	Жиди.	Інші.
А. Робітники	585671	312607	93181	80397
Б. Службовці	388170	187590	126518	47852
В. Особи вільн. професій	15474	4903	9816	2106
Г. Господарі з наймитами	109088	8153	15027	11943
Г. Господарі прац. з родинами	3935152	219714	56778	231983
Д. Одиниці	298148	55956	140433	31044
Е. Поміч. члени родин. господ.	9209742	534925	66959	524340
Є. Особи без заняття	180928	72440	44388	25418
Ж. Безробітні	75069	52490	54555	12241
З. Інші /армія і флот/	59392	47081	4431	8133
По Україні самодіяльних -	14856834	1495859	612086	975457

В п р о ц е н т а х:

	міста	села	Укр.	Рос.	Жиди.	Інші.
А. Робітники	62.0	38.0	54.6	29.2	8.7	7.5
Б. Службовці	73.1	26.9	51.7	25.0	16.9	6.4
В. Особи вільних професій	53.5	46.5	47.9	15.2	30.4	6.5
Г. Господарі з наймитами	12.3	87.7	75.6	5.7	10.4	8.3
Г. Господарі прац. з родин.	4.0	96.0	88.6	4.9	1.3	5.2
Д. Одиниці	45.7	54.3	56.7	10.7	26.7	5.9
Е. Поміч. члени родин. госп.	2.8	97.2	89.1	5.2	0.6	5.1

	В п р о ц е н т а х:					
	міста	села	Укр.	Рос.	Жиди.	Інші
Є. Особи без заняття	73.3	26.7	56.0	22.4	13.7	7.9
Ж. Безробітні	86.3	13.7	33.6	27.0	28.1	6.3
З. Інші /армія і флот/	93.1	6.9	49.9	39.6	3.7	6.8
По Україні самоцілльн.-	100.0	100.0	82.8	3.3	3.4	5.5

До цих сумарних даних треба зауважити:

1. Група А. Робітництво українське в гірництві творить лише 31.5%, між швачами /кравцями/ лише 25.5%, тютюнниками 27.3%, друкарями 32.5%, текстильниками 37.3%, будівниками 37.8%, в інших галузях - релятивну або абсолютну більшість.

2. Група Б. Службовців-українців найменше в мистецтві - 27.3%, потім в медично-санітарній праці 38.5%; між господарським персоналом 33.8%

3. Група В. Найгірше становище українців між вільними фахами: зубними лікарями українців 4.6%, ветеринарами 14.9%, інженірами 14.3%, "іншими" 18.0%, учителями 21.9%, лікарями 23.9%, театральними 30.6%, фельдшерами і акушерками 37.7%, адвокатами 40.4%, художниками 41.0%, літераторами 41.9% і лише між "свядено- й церковнослужителями" їх 76.2%. В країні, де укр. народ творить 80.14%, вільні професії в більшості в руках інших націй. По цьому можна вже собі уявити дух і тон мійського життя.

4. Група Г. - "господарі з наймитами", цеб-то підприємці. В хліборобстві таких українців 100967 або 84.7%, але що-до лісового промислу, то всі 100% - жиди /59 лісопромисловців/. Між власниками заводів українців лише 24 або 6.3%, паперо-поліграфічними заводами 10 або 6.5%, перукарі 6 /8.2%/, торгівля - 473 /12.7%/, обробка мінералів і гончарство - 148 /22.9%/, швачі - 93 /20.5%/, чинбарі - 1161 /30.0%/, пральні 6 /31.6%/.

5. Група Г.: трудові господарі. Українці в хліборобстві - 89.6%, руські 4.8%, жиди 0.4%. Паперово-поліграфічне діло - укр. 10.9%, власники крамниць - 21% /руські 7.1%, жиди - 67.0%/, розносці - 36.8%.

6. Група Д.: одиниці. Паперово-поліграфічне діло - укр. 13.9%, пральні 12.2%, розносці 23.0%, інші в торгівлі 19.9%.

7. Група Е.: помічні в родинях члени: в торгівлі 22.2%.

8. Група Є. - без означ. заняття. Це дуже цікава картина, яку варт оглянути детально. Підгрупи такі:

	Україн.	Росіян.	Жиди	Інших.
І. Дошкільники в притулках та дит. будинках	49.2%	27.8%	13.4%	6.6%
2. Учні - стипендіяти	59.4"	18.2"	15.1"	7.3"
3. Пенсіонери	43.1"	30.5"	14.7"	6.7"
4. Інваліди в інтер. і ин. підопічні	45.4"	27.4"	19.9"	7.3"
5. Хворі в лікарнях	58.5"	22.4"	12.2"	6.9"
6. Арештовані	75.2"	15.4"	4.0"	5.4"
7. Живуть од здачі будинків. . .	50.7"	21.2"	21.5"	6.6"
8. " з аліментів	51.7"	30.2"	12.9"	5.2"
9. " з нетрудов. прибутків. . .	66.3"	10.8"	17.2"	5.7"
10. Старці і безпритульні . . .	55.7"	22.8"	12.3"	9.2"
11. Інше декляс. населення . . .	51.0"	29.4"	5.3"	14.3"
12. Без зазначен. джерел істнув.	53.6"	14.3"	13.2"	18.9"

9. Група Ж. - безробітні. Укр. 33.6%, рос. 27.0%, жидів 28.1%, ин. 6.3%.

Вищенаведена таблиця "соціального стану" на Україні зложена так, що з неї ясної картини ми все таки не бачимо. Уваги, які ми подали де-що пояснюють, але не все. Ось тому треба нам підійти до кожної народности і поглянути, як вона розчленована на суспільно-професій-

ні частини. Цього совітська статистика якраз не хоче розкривати. А між тим суть діла в цьому! Перенис 1897р. показав, що у 8 колишніх губерніях України /з їх тепер складається УССР/ народи по суспільних професіях поділялись так:

	Українці	Росіяне	Жиди	Поляки
1.Хліборобство і добування сировини	90.0%	18.0%	2.5%	51.0%
2.Промисловість	3.6"	21.0"	32.0"	14.0"
3.Торгівля	0.9"	14.0"	48.0"	6.0"
4.Військо, суд, адміністрація вільні фахи і тп.	5.5"	47.0"	17.5"	29.0"
	100.0%	100.0%	100%	100.0%

Коли в 1897р. майже всі українці /90%/ були заняті в сільському господарстві, а 1936р. статистика вказує, що лише 10.9% українців живе у містах, а останні /89.1%/ у селах, то ми маємо право сказати, що український народ майже не змінив своєї структури за 30 літ і як був, так і є "сільською нацією". Ми могли-б зробити підрахунок с а м о д і я л ь н о г о населення на основі попередньої таблиці і в зв'язку з іншими даними обрахувати всіх українців, що працюють в сільському господарстві:

	Українці	Росіяне	Жиди	Інші
Робітників	121075	13433	1007	11767
Господарі з наймит.	100967	6154	1735	10247
Трудові родини	3902381	260503	18035	226880
Інші	2266	447	920	215
Одиниці	153363	9686	2099	10578
Допоміч.чл. родини	9178672	529722	36081	520768
	13458724	819950	59377	780455

В сільському господ.: 90.6% 54.8% 9.7% 81.8%

Порівняймо дані за 1897 і 1936р. про участь народів у сільському господарстві:

	1897	- 1936
Українці	90.0	90.6
Росіяне	18.0	54.8
Жиди	2.5	9.7
Інші	-	81.8

Ясно, що українська нація осталась на одному рівні, а інші помітно "загра-ризувались", хоч що-до жидів, то вся большевицька акція про перевід жидів на землю дала не дуже помітні наслідки і жиди, як були, так і залишаються "міської нацією", що в своїй подавляючій більшості існує по-за сільським господарством /90.3%/. Структура української і жидівської націй характеризується протилежними показниками.

Большевицька статистика так показує соціальну структуру кожної нації:

	Укр..	Рос.	Жиди
Робітники	3.94	20.30	15.22
Службовці	2.62	12.54	20.67
Особи вільн. профес.	0.10	0.33	1.60
Господарі з наймит.	0.73	0.55	2.46
Трудові родини	26.50	14.68	9.28
Одиниці	1.95	3.74	22.94
Допоміч.чл. родин	62.03	35.76	10.95
Особи, що не прац. і не вказують праці	1.22	4.84	7.25
Безробітні	0.51	3.51	8.91
Армія і флот	0.40	3.15	0.72
	100.0	100.0	100.0

Це дуже цікавий образ трьох народів, що борються в УССР: укр. народ має робітництва в собі лише кругло 1/25 частину свого складу, росіяне 1/5, жиди 1/7; службовців: укр. 1/38, рос. 1/8, жиди 1/5; вільні професії: укр. 1/1000, рос. 1/303, жиди 1/62; але найцікавіший вигляд дає порівняння трудових родин і допомагаючих їх чле-

нів у трьох народів: укр.88.53%, рос.50.44%, жида 20.23%, зате у жидів непомірно велике число індивідуально-господарючих - 22.94%, як в укр. ледви 1.95%. Це показчик ініціативних одиниць! тоді

Вищевказана структура трьох націй ще більш яскраво виступає, коли кожну націю розбити на групи з погляду на джерело їх прожитку:

	Укр.	Рос.	Жида	
Особи, що продають свою працю	6.56	33.44	35.89	/роб.+ служб./
Особи, що працюють не наймаючись	90.58	54.51	44.77	/вільн.фахи+труд. род:одиниці+допомог./
Особи, що визискують чужу працю	0.73	0.55	2.46	
Решта самодіяльн.населення	2.13	11.50	16.88	/не вказ.+безроб+військо/
	100	100	100	

Хоч риси і характерні, але картина неясна, бо ця статистика вважає за трудові родини і бідні селянські і багаті вільнофахівецькі та адміністративні.

Сучасна українська "соціалістична" республіка повна таких же соціальних контрастів, як і звичайна буржуазно-капіталістична країна, але урядова статистика малює картину трудового суспільства, маскуючи головний факт: що росіяни і жида творять мійську і то буржуазну більшість. Капіталістичний шар людности схований під скромною назвою службовців, більшість яких одержують плату від "держави", хоч є панамі її.

Пригляньмось до службовців, які складаються з таких груп:

	Всіх	Українці	Росіяни	
1. Керуючий персонал	59348	29897	50.4	13113 22.1
2. Юридичний "	4004	1807	45.1	957 23.9
3. Технічний "	54919	26565	48.4	18470 33.6
4. Господарський "	77013	26006	33.8	15086 19.6
5. Рахун.-контрольний персонал	125563	57562	45.9	33329 26.5
6. Діловодний "	47143	24046	51.0	11081 23.5
	367995	165833	45.3	92036 25.0
7. Медич.-санітарний "	49144	18935	38.5	11484 23.4
8. Культурно-освітний "	71156	43476	61.1	11152 15.7
9. Мистецтва	6070	1660	27.3	1867 30.8
10. Гігієна	8225	3328	40.5	2218 27.0
11. Комунікації	8715	5784	66.4	2256 25.9
	143310	78183	54.5	28977 20.2
12. Охорона безпеки /поліція/	27452	15193	55.3	8471 30.9
13. Молодий обслугов. персонал	101105	55160	54.5	31300 31.0
14. Особиста прислуга	101501	69498	68.5	25075 24.7
15. Інші службовці	8767	4253	48.6	1731 19.7
	238825	144104	60.3	66577 27.9

По Україні 750130 388170 51.7 187590 25.0

	Жида	Мінші	
1. Керуючий персонал	11872	20.0	4466 7.5
2. Юридичний "	940	23.5	300 7.5
3. Технічний "	5669	10.3	4215 7.7
4. Господарський "	31486	40.8	4435 5.8
5. Рахун.-контрол. "	27159	21.6	7513 6.0
6. Діловодний "	9514	20.2	2507 5.3
	86640	23.6	23436 6.2

	Жиди		Інші	
7.Медич.-санітарн.персонал	15669	31.9	3056	6.2
8.Культурно-освітн. "	7052	9.9	4476	6.3
9.Мистецтва	2153	35.8	385	6.3
10.Гігієна	2150	26.1	529	6.4
11.Комунікації	248	2.8	427	4.9
	27277	19.0	8873	6.3
12.Охорона безпеки/поліція/	1380	5.0	2408	8.8
13.Молодший обслуг.персонал	6855	6.8	7790	7.7
14.Особиста прислуга	2209	2.2	4719	4.6
15.Інші службовці	2157	24.6	626	7.1
	12601	5.2	15543	6.4
по Україні				
	126518	16.9	47852	6.4

Коли ми пригадаємо, що на Україні є українців 80.14%, росіян - 9.24%, жидів 5.43%, то перевага росіян і жидів у "службовцях" аж надто б'є в-вічі! Особливо в тій групі, яку ми виділили, як спеціально-бюрократичну: тут українців значиться 45.3%, а росіян, жидів і інших 54.8%. Там, де влада - українці мають бути в меншості.

Ми розібрали всі групи українські і не-українські в УССР і мусимо зробити висновок: українська нація дала в місто 10.9% свого складу, цеб-то 2.536.499 осіб, які творять 47.38% міського населення /але по-укр. говорить лише 38.5%/, але переважно низчих шарів. Міська більшість /росіяне, жиди і ин./ формує владу з себе, допускаючи українців в певній пропорції.

Дивовижний паралелізм проводить Москва:

	Укр.	Рос.	Жидів	Інших	
У містах	47.38	25.10	22.77	4.75	Це показує, що сама участь українців в керівничій праці строго залежить від структури м і -
в бюрократії	45.2	25.0	23.6	6.2	

с т а, а не села чи України.

Село, як політично-керівничий чинник, не грає ролі нігде в світі, так само і на Україні. Країнами керують міста або точніше сказавши: країнами керують ті, хто керує містами, хто керує вищими суспільними процесами. На Україні це особливо кидається в-вічі, оскільки між містами і селами є культурно-лінгвістичний розрив: селянська нація автоматично усунена від керівництва країною, в якій є більшістю. Але хіба не таке становище в усіх країнах світу? Візьміть для прикладу Польщу, Румунію, Болгарію, Югославію, Чехословаччину і тд.: скрізь те саме - міста керують селами.

Коли промисловість, торгівля, транспорт, наука, мистецтво в руках росіян і жидів, то натурально, що й адміністрація і політична влада у їхніх руках. І це буде тягтися доти, доки українці хоч в третині своїй відійдуть з села в місто і візьмуться до о р г а н і з а - ц і й н о ї праці, покинувши хліборобство і виконавчу працю в чужих установах.

Одначе перш, ніж робити висновки, мусимо оглянути ще інші українські землі з погляду їх суспільно-професійної структури.

Галичина.

В рамцях колишньої Австрії поділ суспільної праці в 1910р. представлений в такій таблиці /Перепис 1910р., Übersicht 71/:

	Мада- ри.	Укра- їнці.	Руму- ни.	Сербо- хорв.	Слов- инці.
А.Хлібороб., лісове і ин.	92.73	91.20	87.78	84.40	67.62
В.Індустрія і ремесло	1.92	2.72	3.81	5.32	14.95

С.Торгівля і транспорт	1.94	1.98	2.23	4.40	6.94
Д.Публ.служ.,вільні фахи і ин.	3.41	4.10	6.18	5.88	10.43
	100	100	100	100	100

	Поль- ки.	Іта- лієці.	Чехи.	Нім- ці.	Чужин- ці.
А.Хлібороб.,лісове і ин.	60.06	47.50	38.51	30.04	9.79
В.Індустрія і ремесло	15.55	23.41	37.11	36.39	43.61
С.Торгівля і транспорт	14.38	14.85	11.34	16.47	23.75
Д.Публ.служ.,вільні фахи і ин.	10.01	14.24	13.04	17.10	22.85
	100	100	100	100	100

Дивовижна мова цифр! Що нація більш аграрна, то менш культурна. Що нація більш аграрна, то більше панують в ній феодальні і реакційні порядки, то далше в ній до демократії і свободи. І на жаль наш народ стоїть на чолі некультурности по сусідству з темним мадярським селянством, над яким коверзають феодали і попи.

Попередня таблиця подає відомости про всю дану націю, але картина стає виразніша коли ми візьмемо під розгляд лише чинних її членів /Berufstatistik, Übersicht 72/:

	Мадя- ри.	Укра- їнці.	Руму- ни.	Сербо- хорв.	Сло- винці.
А.Хлібороб.,лісове і ин.	93.72	91.97	89.26	87.10	69.89
В.Індустрія і ремесло	1.49	1.87	2.75	4.26	12.31
С.Торгівля і транспорт	1.16	1.31	1.49	3.12	5.23
Д.Публ.служ., вільн.фахи і ин.	3.63	4.85	6.50	5.52	12.57
	100	100	100	100	100

	Поль- ки.	Іта- лієці.	Чехи.	Німці.	Інші.	Пере- січно.
А.Хлібороб.,лісове і ин.	68.07	50.15	43.19	34.39	10.26	53.10
В.Індустрія і ремесло	11.70	22.11	32.03	32.16	40.19	22.64
С.Торгівля і транспорт	10.12	12.46	9.18	13.91	20.63	9.84
Д.Публ.служ.,вільн.фах.ін.	10.11	15.28	15.61	19.54	23.92	14.42
	100	100	100	100	100	100

Внутрішня структура у к р а ї н ц і в у Галичині представляється /в 1910р./так:

	Само- стійні.	Арен- даторі.	Служа- щі	Робіт- ники.
А.Хлібороб.,лісове і ин.	29.05	0.03	0.02	4.93
В.Індустрія і ремесло	0.66	0.00	0.01	0.83
С.Торгівля і транспорт	0.41	0.00	0.06	0.34
Д.Публ.служ.,вільн.фахи і ин.	2.94	0.00	0.46	1.45
Українці:	33.06	0.03	0.55	7.55
Поляки:	34.86	0.26	2.82	16.03

	Учні	Поден- щики.	Допом.чл. родини.	Разом.
А.Хлібороб.,лісове і ин.	0.00	5.41	52.53	91.97
В.Індустрія і ремесло	0.18	0.12	0.07	1.37
С.Торгівля і транспорт	0.01	0.37	0.12	1.31
Д.Публ.служ.,вільн.фахи і ин.	0.00	0.00	0.00	4.85
Українці:	0.19	5.90	52.72	100.0
Поляки:	1.19	5.72	39.12	100.0

Перепис 1910р. не відокремлював жидів, як нації, тому на жаль не можемо порівняти структури українців і поляків з жидами, але щоб ма-

ти уявлення про структуру жидівської нації, подамо відомости про їх в Австрії за роки 1900 і 1910:

Жиди:	p.1900.	p.1910.
А.Хлібороб., лісове і ин.	139810 - 6.8%	110781 - 8.4%
В.Індустрія і ремесло	886459 - 55.7%	325162 - 24.8%
С.Торгівля і транспорт		680692 - 51.8%
Д.Публ.сл., вільн.фахи і ин.	198412 - 37.5%	197000 - 15.0%
	1224711 - 100	1313635 - 100.

Щоб побачити внутрішню структуру жидівської нації в Австрії, то мусимо взяти їх, як релігійне скупчення, яке характеризується переписом /Ubersicht 76/ так:

Жиди:	Самост.	Аренд.	Служ-бовці.	Робіт-ники.	Учні.
p.1900	19.25	-	3.49	6.65	
p.1910	21.16	0.38	4.90	7.05	1.18

Жиди:	Позем-щиз.	Допом.чл. родини.	Разом чинних.	Прина-лежні.	Прис-луга.
p.1900	2.58	4.45	36.42	62.20	1.33.
p.1910	0.92	7.08	42.67	56.49	0.84.

Релігійні скупчення в Галичині при порівнанні представляються так: /Ubersicht 76/.

	Греко-католики.	Римо-катол.	Еванге-листи.	Жиди.
А.Хлібороб., лісове і ин.	90.83	48.32	37.26	9.60
В.Індустрія і ремесло	2.41	26.20	31.65	23.55
С.Торгівля і транспорт	1.54	9.65	10.80	49.04
Д.Публ.служ., вільн.фахи і ин.	5.22	15.83	20.29	17.81
	100	100.	100.	100.

Коли під греко-католиками в дійсности криються переважно українці, то близькість структур /укр. і греко-катол./ є очевидна, однак греко-католики представляються де-що краще, ніж українці. Це показує, що частина грекокатоликів з груп В, С і Д при перепису за мовою показали своєю мовою не-українську, щоб-то зденационалізувались.

Всі наведені про Галичину дані свідчать, що українці й тут мають майже тотожну структуру, як в УССР, хіба що пролетаризація тут значно більша, а в промислі і торгівлі українців ще менше, ніж в УССР.

Але чи змінилось становище українців на час польського перепису 1921 року? На жаль польський перепис 1921р. суспільно-професійний поділ подає за релігійними, а не національними групами. Однак, знаючи, що "греко-католики" і "православні" - це майже виключно українці, то ми з відповідної таблиці зможемо одержати доволі точне уявлення про суспільно-професійну структуру українського населення в Польщі.

Воно таке:

	Римо-ка-толики.	Греко-ка-толики.	Право-славні.
А.Рільництво, лісництво, скотарство, огородинство, ри-бальство	6343068	1808979	1647687
в % %	72.5	93.2	93.7
В.Гірництво і промисел.....	834580	41959	23477
в % %	9.4	2.1	1.5
В.Торгівля і кредит.....	169026	4861	4000
в % %	1.9	0.25	0.2
Г.Комунікація і транспорт..	196222	8669	8198
в % %	2.2	0.45	0.46

Г.Служба публ., вільні професії і допомога при їх	246888	14210		11756
в % %	2.8	0.7	0.7	0.7
Д.Армія, флот вод. і повітр.	324087	2066		3993
в % %	3.7	0.1		0.2
Е.Хатня служба і ин. особисті услуги.....	191738	16426	0.2	10787
в % %	2.2	0.8	0.7	0.5
Ж.Безробітні і безпрофес.	269264	14233	1.2	39440
в % %	3.1	0.7		2.2
З.Невідомі.....	167787	28509	1.3	7463
в % %	2.1	1.7		0.6
Всіх чинних:	8732660	1939912		1759801
	100	100		100

	Жиди.	Евангелісти.	Инші.	Разом.
А.Рільниц., лісниц., скотар., огородництво, рибальство	89987	347255	32809	10269867
в % %	9.5	69.4	73.1	73.8
Б.Гірництво і промисли	297417	71523	4426	1266382
в % %	31.6	14.2	9.8	9.1
В.Торгівля і кредит	324615	15309	955	518766
в % %	34.5	3.1	2.1	3.7
Г.Комунікація і транспорт	24807	5562	412	243870
в % %	2.6	1.1	0.9	1.7
Г.Служба публ., вільн. професії і допомога при їх	40520	11868	2041	327283
в % %	4.3	2.3	4.5	2.3
Д.Армія, флот вод. і повітр.	15393	4303	424	350766
в % %	1.6	1.0	0.9	2.5
Е.Хатня служба і ин. особисті услуги	46121	10130	503	275705
в % %	4.9	2.0	1.1	2.5
Ж.Безробітні і безпрофес.	67206	26110	2395	418649
в % %	7.1	5.2	5.3	3.0
З.Невідомі	33419	7635	959	245772
в % %	3.9	1.7	1.3	1.9
Всіх чинних:	939485	500195	41924	13917060
	100	100	100	100

Релігійні групи, де можна знайти українців, показують процент тих, що знаходяться в сільському господарстві, - 93.2 і 93.7.

Як це характерно для українського народу! Оскільки ми з попереднього знаємо, що процент українців у містах під Польщею значно менший, ніж в УССР, то і участь українців тут в промислі, торгівлі і ин. мійських заняттях ще менша, ніж в УССР і зводиться до дуже дрібної величини. Зрештою про це ще поговоримо пізніше.

Внутрішня структура вищевказаних релігійних груп загалом в абсолютних і релятивних величинах представляється так:

	Римо-католики.	%	Греко-католики.	%	Православні.	%
а/ самостійних:	1940360	12.2	500415	16.5	506784	18.0
б/ служачих	334032	2.2	13059	0.4	12062	0.4
в/ робітників	2547284	15.3	280188	9.2	121941	4.3
г/ допом. чл. род.	3623575	22.6	1131174	37.4	1077643	38.3
г/ невідомо	287409	1.8	15077	0.5	41371	1.4
Разом чинних:	8732660	54.0	1939912	64.0	1759801	62.4
" пасивних:	7824562	46.0	1091144	36.0	1056016	37.6
Все населення:	16057229	100	4031057	100	3815817	100

	Жиди.	%	Єван- гелісти.	%	Інші	%	Разом	%
а/самостійних:	472620	17.1	125739	13.7	11634	14.9	3557552	13.8
б/служачих	48054	1.7	23331	2.3	2379	3.0	432917	1.7
в/робітників	219796	7.9	131111	13.3	8628	11.0	3308948	12.9
г/допом.чл.род.	126832	4.6	191874	19.4	19678	25.2	6170776	24.0
г/невідомо	72123	2.6	28140	2.8	2687	3.3	446867	1.8
Разом чинних:	939485	33.9	500195	50.5	45006	57.4	13917060	54.2
" пасивних:	1832464	66.1	440039	49.5	33408	42.6	11777640	45.8
Все населен.	2771949	100	940234	100	78414	100	25694700	100

Ця сумарна характеристика релігійних /можна приймати і за національні/груп незвичайно проречиста, але ми про це поговоримо, переглянувши підсумки окремо по українських воєвідствах, установивши конкретність відповідних величин. Ось дані про воєвідства Львівське, Станіславівське, Тернопільське і Волинське:

Соціальна структура релігійних груп на українських землях під Польщею представляється сумарно так /перепис 1921р./:

Воєвід.Львівське	Разом.	Римо- катол.	Греко- катол.	Єван- гел.	Жиди.	Інші.
самостійних	404216	177309	173204	1652	51852	199
служачих	51090	35684	5738	622	8847	199
робітників	277896	150512	102921	1395	22360	708
допом.чл.род.	812634	362786	425442	2731	21545	130
невідомо	39544	22905	6940	280	9188	231
Разом активних:	1585380	749196	714245	6680	113792	1467
" пасивних:	1132634	514966	411962	5723	199414	569

В п р о ц е н т а х :

	Римо- кат.	Греко- кат.	Єван- гел.	Жиди.	Інші.	Разом
самостійних	14.0	15.4	12.9	16.5	9.8	14.8
служачих	2.4	0.5	4.9	2.8	9.8	1.9
робітників	11.8	9.1	10.9	7.1	34.8	10.2
допом.чл.род.	28.7	37.7	21.3	6.8	6.4	29.9
невідомо	2.3	0.7	2.2	4.1	11.4	1.5
Разом активних:	59.2	63.4	52.2	37.3	72.2	58.3
" пасивних:	40.8	36.6	47.8	62.7	27.8	41.7

Воєвід.Станіслав.	Разом.	Римо- кат.	Греко- кат.	Єван- гел.	Жиди.	Інші.
самостійних	223853	24626	173206	1463	24368	190
служачих	14211	7774	3411	263	2726	37
робітників	126546	23576	93165	977	8641	187
допом.чл.род.	417346	40662	361848	2513	12190	133
невідомо	13063	4909	4051	365	3702	36
Разом активних:	795019	101547	635681	5581	51627	583
" пасивних:	544172	90211	359072	4505	89897	487

В п р о ц е н т а х :

	Римо- кат.	Греко- кат.	Єван- гел.	Жиди	Інші	Разом.
самостійних	12.8	17.4	14.5	17.2	17.9	16.7
служачих	4.0	0.3	2.6	1.9	3.5	1.1
робітників	12.2	9.3	9.7	6.1	17.5	9.4
допом.чл.род.	21.2	36.3	25.0	8.7	12.4	31.2
невідомо	2.8	0.3	3.5	2.5	3.2	0.9
Разом активних:	53.0	63.6	53.3	36.4	54.5	59.3
" пасивних:	47.0	36.4	44.7	63.6	45.5	40.7

Воевід.Тарнопіль.	Разом.	Римо- кат.	Греко- кат.	Сван- гел.	Жиди.	Інші.
самостійних	235164	66706	143993	434	23912	119
служачих	12532	7254	2953	44	2217	64
робітників	130421	46319	76576	250	6978	298
допом.чл.род.	471786	142206	320550	856	8022	152
невідомо	10534	4120	2795	31	3530	58
Разом активних:	860437	266605	546867	1615	44659	691
" пасивних:	568083	181205	301040	1210	81306	322

В п р о ц е н т а х:

	Римо- кат.	Греко- кат.	Сван- гел.	Жиди.	Інші.	Разом.
самостійних	15.0	16.9	15.3	19.0	11.7	16.5
служачих	1.7	0.3	1.5	1.7	6.3	0.9
робітників	10.3	9.1	9.0	5.5	29.4	9.1
допом.чл.род.	31.6	37.9	30.3	6.4	15.0	33.0
невідомо	0.9	0.3	1.1	2.8	5.2	0.7
Разом активних:	59.0	64.5	57.2	35.4	68.2	60.2
" пасивних:	41.0	35.5	42.8	64.6	31.8	39.8

Воевід.Волинське.	Разом.	Римо- кат.	Право- сл.	Сван- гел.	Жиди.	Інші.
самостійних	259166	25685	195331	6406	31151	593
служачих	11345	4618	4585	143	1947	52
робітників	54652	12235	31408	2459	7673	277
допом.чл.род.	491164	46109	423547	12567	7964	977
невідомо	9487	2034	3766	111	3526	50
Разом активних:	825814	91281	658637	21686	52261	1949
" пасивних:	612093	75231	408205	15009	112479	1169

В п р о ц е н т а х:

	Римо- кат.	Право- сл.	Сван- гел.	Жиди.	Інші.	Разом.
самостійних	15.4	18.3	17.4	18.9	19.0	18.2
служачих	2.7	0.4	0.5	1.2	0.2	0.7
робітників	7.7	2.9	6.7	4.6	8.8	3.8
допом.чл.род.	27.7	39.6	34.2	4.8	31.9	34.1
невідомо	1.2	0.3	0.3	2.1	0.1	0.6
Разом активних:	54.7	61.5	59.1	31.6	60.0	57.4
" пасивних:	45.3	38.5	40.9	68.4	40.0	42.6

Що особливо характерне в цих даних по українських воевідствах, то це цілковито виключна риса в структурі жидів: мале число активних і велике - пасивних, а в українців якраз навпаки! Справді, рівняйте:

	Римо- кат.	Греко- кат.	Сван- гел.	Жиди.	Інші.	Разом.
Воев.Львівське: { актив.	59.2	62.4	52.2	36.3	72.2	58.3
{ пасив.	40.8	37.6	47.8	63.7	27.8	41.7
" Станіслав. { актив.	53.0	63.6	55.3	36.4	54.5	59.3
{ пасив.	47.0	36.4	44.7	63.6	45.5	40.7
" Тарнопільс. { актив.	59.5	64.5	57.2	35.4	68.2	60.2
{ пасив.	40.5	35.5	42.8	64.6	31.8	39.8
		Право- сл.				
" Волинське: { актив.	54.7	61.7	59.1	31.7	60.0	57.4
{ пасив.	45.3	38.3	40.9	68.3	40.0	42.6

		Сван-					
		Рос.	Укр.	Гел.	Жиди.	Инші.	Разом.
Додаймо і УССР	актив.	55.9	64.0	-	38.4	63.3	61.9
	пасив.	44.1	36.0	-	61.6	36.7	38.1
		Мад.	Укр.	Нім.	Жиди.	Ин.	Разом.
" Підкарпаття	актив.	37.6	62.8	40.0	32.3	38.0	37.5
	пасив.	62.4	37.2	60.0	67.8	62.0	62.5

Цей дивовижний факт пояснюється даними про участь в праці категорії "допомогаючих членів родини": в українців ці члени родини стоять в роботі і творять 37-39% всього діяльного укр. люду, тоді як в жидів працює лише 6-7% членів родини, а інші? Живуть і вчаться. На жидівську родину працює лише голова родини і дорослі її члени, а в українській родині працюють всі, навіть діти. В цім є різниця хліборобського люду від торгово-промислового, або різниця між селом і містом. Щоб мешканці міст могли так існувати, то очевидно на їх мусить працювати село. Це все стає для міста можливим тому, що воно панує над селом і односторонньо своєю волею призначає ціни на сільські вироби, призначає політичну поведінку і культурну пасивність села.

Порівняння двох націй, жидів і українців, дає змогу в майже точних формулах означити характер відносин між пануючою і поневоленою нацією: у пануючій нації працює 1/3 частина, а 2/3 годуються, у поневоленої навпаки: працюють 2/3 частини, а 1/3 годується /очевидно немогутні, старі і дрібна дітвора/. І так селянський люд прикутий до чорної праці, навіть діти в неї запряжені, а міське населення жаліє свої родини і виплекує їх. Хто зрозуміє цей факт, той зрозуміє суть неволі селянських націй і шлях їх відродження.

Щоб домалювати картину суспільно-професійних відносин на україн. землях під Польщею, подаю нижче відомості по двох суто-українських воевідствах /Станіславівському і Волинському/ про участь кожного народу в певній галузі суспільного процесу. Для цього знов обертаємось до релігійної статистики.

Воевідство Станіславівське:

	Всіх.	Римо-католик.	Греко-католик.	Сван.	Жиди.	Инші.
А.Хлібороб. і ин.	1032033	106557	897597	5919	21441	519
Б.Промисел	103073	30213	37124	2228	33314	194
В.Торгівля	62858	2990	3011	158	57624	75
Г.Трансп. і комун.	34096	19504	9321	673	4558	40
Г.Публ.сл.вільн.фах.	31728	14435	10246	333	6644	70
Д.Військо, фл., літ.	1812	1451	152	72	124	13
Е.Хат.служба і ин.	9859	2869	4428	83	2446	33
Е.Беззаняття	23523	7938	6441	503	8593	48
Ж.Невідомі	40219	5801	27433	117	6780	78
	1239191	191758	994753	10086	141524	1070

В п р о ц е н т а х:

	Римо-католик.	Греко-католик.	Сван.	Жиди.	Инші.
А.Хлібороб. і ин.	10.32	86.97	0.57	2.07	0.07
Б.Промисел	29.31	36.01	2.16	32.32	0.20
В.Торгівля	4.75	3.00	0.25	91.67	0.33
Г.Транспорт і комунікац.	57.20	27.34	1.97	13.37	0.12
Г.Публ.сл.вільн.фахи	45.49	32.29	1.05	20.93	0.24
Д.Військо, флот, літ.	80.08	8.38	4.00	6.84	0.70
Е.Хатня служба і ин.	29.10	44.91	0.84	24.81	0.34
Е.Беззаняття	33.74	27.37	2.14	36.52	0.23
Ж.Невідомі	14.42	68.23	0.28	16.86	0.21
	14.32	74.27	0.75	10.57	0.09

Воевідство Волинь:

	Всіх.	Римо- католи.	Право- слав.	Єван.	Жиди.	Інші.
А.Хлібороб.і ин.	1164939	126994	992309	32712	10350	2574
Б.Промисел	104107	15648	35714	2576	49946	223
В.Торгівля	82556	2787	4099	173	75465	32
Г.Трансп.і комун.	17532	5279	6864	115	5245	29
Г.Публ.сл.вільн.фак.	26998	7295	11833	398	7396	76
Д.Військо,фл.,літ.	1453	1116	283	10	36	8
Є.Хат.служба і ин.	8559	1735	3634	232	2939	28
Е.Беззаняття	17263	3136	6244	170	7652	61
Ж.Невідомі	14500	2522	5862	318	5711	87
	1437907	166512	1066842	36695	164740	3118

В п р о ц е н т а х :

	Римо- кат.	Право- слав.	Єван.	Жиди.	Інші.
А.Хлібороб. і ин.	10.90	85.18	2.81	0.89	0.22
Б.Промисел	15.03	34.31	2.47	48.00	0.19
В.Торгівля	3.37	4.96	0.21	91.41	0.05
Г.Транспорт і комунік.	30.11	39.15	0.66	30.00	0.08
Г.Публ.сл.вільні фахи	27.02	43.83	1.47	27.40	0.28
Д.Військо,флот,літ.	76.80	19.48	0.69	2.48	0.55
Є.Хатня служба і ин.	20.27	42.46	2.60	34.33	0.34
Е.Беззаняття	18.16	36.17	1.00	44.32	0.35
Ж.Невідомі	17.39	40.43	2.20	39.38	0.60
	11.58	74.19	2.55	11.42	0.26

В обох воевідствах, як бачили, окремі релігійні групи опанували спеціальні галузі:

1. римо-католики/поляки/: військова сила/80.0 і 76.8%/ , транспорт і комунікація /57.2 і 27.0%/;
2. греко-католики-православні/укр./: хліборобство /87.0 і 85.2%/ , хатня служба /44.9% і 42.5%/;
3. жиди /іудеї/: торгівлю/91.7% і 91.4%/ , промисел /32.3% і 48.0%/;
4. поляки і жиди разом тримають в своїх руках: промисел /61.6% і 63%/ , торгівлю/96.42% і 94.8%/ , транспорт і комунікацію /70.6% і 60.1%/ , публичну службу, вільні фахи і т.п. /66.4% і 54.4%/ , військові сили /86.9% і 79.3%/ і инш.

Ці сухі і безжалісні цифри красномовно свідчать, що на 93% селянська нація, продукуючи 87 і 85% хліба і тп., годує ним вороже місто, що вампіром сидить на тілі українського народу.

Другий висновок: проклята є доля тієї національності, що вчепилася в хліборобство і віддала функції міста в чужі руки.

Третій висновок: українська визвольна ідеологія мусить включити пункт про боротьбу за м і с т о, як г о л о в н и й. Не можна боротись за державу, доки на укр. землі стоїть чуже вороже місто. Корінь нашої неволі в тім, що ми "селянська нація", яка остільки ще темна, що навіть захоплюється тим, що вона "селянська", що "має землю", що селяне "гарно співають" і що "ми маємо велику культуру", утворену... бідними і примітивними селянами. Ні, коли 95% т о р г і в л і на нашій землі в руках чужої нації, то не можна хвастати "культурою", зміст якої - економічне рабство.

Щоб не було жадних ілюзій, то ми ще оглянемо і Підкарпатську Русь, наш західний окраєць, що в центрі Європі є показником драматичної бідності і неволі народу.

Підкарпатська Русь.

Перепис р.1921 показує структуру кожного народу на Підкарпатській Русі і Словаччині:

П і д к а р п а т с ь к а Р у с ь:

Сусп. професія:

	Укр.	Инші.	Мадяр.	Німці.	Жиди.	Чехи.
1.Хлібороб.,лісництво, рибальство.....	82.13	78.75	56.87	54.23	27.86	26.06
2.Промисел і ремесло...	5.06	9.94	16.88	22.40	23.36	17.71
3.Торгівля і кредит....	0.51	0.24	3.79	1.73	25.92	4.05
4.Транспорт.....	1.39	1.56	4.44	3.04	4.06	5.89
5.Держ.і гром.служба, вільні фахи і т.п.	1.47	1.23	5.38	2.53	4.65	16.45
6.Військо	0.31	0.32	0.12	6.41	0.18	21.43
7.Инші проф.,без проф. і невідомі.....	9.13	7.91	12.52	9.61	13.97	8.41
	100	100	100	100	100	100

Сусп.професія:

С л о в а ч ч и н а:

	Укр.	Словак.	Мадяр.	Німці.	Жиди.
1.Хлібороб.,лісництво, рибальство.....	89.52	63.31	62.47	33.71	10.80
2.Промисел і ремесло...	2.92	17.06	16.12	33.48	21.84
3.Торгівля і кредит...	0.43	2.59	3.75	7.17	48.09
4.Транспорт.....	0.74	4.02	2.65	3.16	1.47
5.Держ.і гром.служба, вільні фахи і т.п....	2.16	3.02	4.44	4.44	6.77
6.Військо.....	0.53	1.58	0.09	6.15	0.13
7.Ин.проф.,без проф. і невідомі.....	3.70	8.42	10.48	11.89	10.90
	100	100	100	100	100

І цей образ не одрізняється від того,який ми бачили в УССР, в Галичині і на Волині,а тому можна повторити й тепер все,що було сказано при розгляді сусп.структури там. Так само й про те,хто виконує які суспільні функції і в якій мірі якою національністю вони захоплені. Напр.:

	Укр.	Мад.	Жиди.	Чехи.	Инші.
А.Хліборобство і тд.	74.54	14.14	5.43	1.25	4.16
Б.Промисел і ремес.	29.46	27.00	29.18	5.45	5.90
В.Торгівля,фінанси,транспорт з окрема:а/торгівля і фін.	16.74	20.00	56.83	4.64	1.79
б/транспорт.....	6.83	13.70	73.19	2.83	0.73
Г.держ.і гром.служба,вільні фахи,військо	34.40	30.21	21.64	7.44	3.62
з окрема:а/держ.гром.служ., вільні фахи...	25.55	21.61	15.00	28.80	4.50
б/військо.....	28.54	23.61	20.00	16.91	1.35
Г.Инш./хат.служ.без зан.невід./	17.06	1.74	2.13	62.46	10.51
	54.42	20.41	17.87	2.65	3.43
	61.47	16.84	13.19	3.25	4.11

Загальний підсумок є нічим иншим,як статистичною фікцією,котра в данім випадку говорить ніби-то про те,що краєва більшість /українців 62%/ ніби-то має більшість і у веденні суспільного процесу! В дійсности навпаки: краєва більшість - це бідні х л і б о р о б и і робітники,що гинуть в що-денній чорній праці х/,з якої творять со-х/Між українцями на Підкарп.Русі вже є 9.24% робітників і 20.31% по-денщиків,цеб-то разом робітництва 29.54%,а на Словаччині пролета-

бі добробут пануючі класи, зложені з чужих націй. Українська більшість приймає де-яку участь і в виконанні вищих суспільних функцій, як на це вказує статистика, але то-ж статистика вказує, що ця "участь" обмежується виконанням фізичної праці. Українці в промислі, торгівлі і тп. - це робітники, наймити, прислуга, доглядачі і тп. А тимчасом підприємці і власники промислу, торгівлі, фінансових установ - мадари, жи-ди, чехи і ин. Торгівля на 73% спеціально у жидів, через що процес обміну цінностями керований жидами. Призначення цін, калькуляція вартостей - це функція жидів і тому все населення, а особливо український люд, стоїть під економічним диктатором жидівства, а політичним - чехів.

Ми переглянули суспільно-професійний поділ населення на українських землях /УССР, Галичина, Волинь, Підкарпаття/ і сурізь бачимо однакову картину: українці в подавляючій більшості - хлібороби!

	Занято українців . /у % % /:					Цей образ національності на- ує від Попраду до Кубані: тут лежить велика числом селянська нація, у якої ледве почалась диференціація з відокремленням від села пролетаріату, торговців і ремісничо-промислової груп. Група інтелігенції - дрібне урядництво. Нація лежить під пятою м і с т а. І доки українці не збільшаться в торгівлі й промислі, доти вся перевага бу- де за мійськими чужонаціональними групами.
	с-госп.	пром.	торг.	інтел.	и ин.	
УССР	90.0	3.6	0.9	5.5		
Галичина/1921/	93.4	1.8	1.8	3.0		
Волинь/1921/	93.0	3.3	1.0	2.7		
Під.Русь/1921/	82.1	5.1	1.9	10.9		

Перші бої чужим групам може дати в містах пролетаріат. Але українського пролетаріату ще мало та він ще мало свідомий. Скільки тепер може бути українського пролетаріату, ми бачили:

в УССР/р.1926/		586000	душ	= 3.94%	в укр.на-
в СССР "	/приблизно/.....	220000	"	= 3.50%	роді.
в Польщі: Галичина/1921р./		273000	"	= 9.00%	р.1910 -
Волинь "	/приб./.....	32000	"	= 3.00%	7.55%/.
Полісся "	/приб./.....	30000	"	= 2.50%	
в ЧСР: Підкарп. Русь		35000	"	= 9.24%	
Словаччина.		5000	"	= 6.05%	
		1181000		= 4.0%	

Коли прийняти на увагу ще Буковину і Бесарабію та обрахувати на теперішній час, то можна припускати, що укр. пролетаріату на укр. етнографічній території загалом є коло 1,5 мільйону/або 4%/на 36-37 міль. цілого укр. населення. Це поки-що слабкий авангард для класових і національних боїв українського народу з його гнобителями. Української буржуазії, яко класу, ще нема. Початки "буржуазії" можна бачить в невеличкій групі укр. д р і б н о ї буржуазії, але маючи на увазі соціально-психологічну природу дрібної буржуазії, покладати на неї жадних надій неможна, бо дрібна буржуазія боротись організовано не може з огляду на брак у неї суспільної свідомости.

ризація українців виявилась лише на 6.05+4.93/= 10.98%. Група укр. трудової інтелігенції: на Під.Русі 1.32%, на Словаччині 2.11% внутрі укр. народу. Останні припадають на так звані "самостійні" родини /на П.Русі 69.13%, на Словаччині 86.91%, в подавляючій більшості хліборобські. Злидні українського народу на Підкарпатті переходять всяку міру: півголод, а у Верховині голод - постійне явище. Фізична деградація ляду видається просто звичі.

V. КУЛЬТУРНІ СКУПИНИ.

Слово "культура" походить від лат. "colere", неб-то обробляти. Зберігаючи етимологічний зміст слова, ми моглиб називати культурою ту чи іншу обробку різних елементів природи. Поскілки обробка виконується лише людиною, то взагалі явище культури є явищем чисто-людським. Поскілки предметом культури є й сама людина, то всю область культури в звичайній мові ділиться в залежності від предмету культури на дві частини: культура духова /людська/ і культура матеріальна. Такий поділ не може задовольнити, бо культура людини є не лише духовою, а й фізичною, а опріч того, культурі підлягають не лише мертві матеріальні предмети, а й живі істоти - і людина, і тварини, і рослини.

Оскілки йде мова про культуру самої людини, то треба культуру ділити на основі, так би сказати, в и т в о р і в культури: культура самої людини /фізична чи психична/ а с у б е к т и в н о ю культурою поскілки витвори не можуть бути відокремлені від людської істоти; всі ж витвори по-за людиною, відокремлені від субекта, будуть складати всю область культури в об'єктивному розумінні або о б е к т и в н у культуру, яка може бути і д у х о в о ю /інші люди і тварини/, і ф і з и ч н о ю /приспосовання живих організмів до виконання певної функції/ і м а т е р і а л ь н о ю /оскілки діло йде про оброблені предмети мертвої природи/.

При вивченні населення діло йде передовсім про культуру в суб'єктивному смислі, про підготовку самих людей. Ця підготовка відбувається в суспільному процесі не лише шляхом психичної взаємочинності, але й в умовах матеріальної культури, коли в и т в о р и цієї матеріальної культури діють, як знаряддя культурної підготовки субекта /напр. книги, як засіб освіти, будучи обробленими продуктами матерії, грають роль чинників людської культури в суб'єктивному смислі/.

Отже коли ми хочемо пізнати суб'єктивну культуру, то беремо під увагу і засоби матеріальної культури, розглядаючи їх один раз, як витвори субекта, а другий раз, як чинники, що діють на інших субектів. Дослідити дане суспільство з погляду культурного, значить, означити в нім скупини з р і ж н и м р і в н е м суб'єктивно-культурної підготовки. Нам це потрібно для того, щоб означити такі скупини, як збірники різної сили, як окремі комплекси соціальних чинників, окремі явища активності і пасивності. Такі комплекси називаємо культурними скупинами. Поглянемо на їх по черзі на укр. землях.

І. УКРАЇНСЬКІ РІЖНОМОВНІ ГРУПИ.

Перепис 1926р. в УССР мав своєю метою в'яснити число індивідів української національності на основі двох "пригмет": суб'єктивної декларації індивідів, які самі себе вважають за приналежних до української національності, і об'єктивної пригмети - мови. Виявилось, що свідомих українців б і л ь ш е, ніж осіб, що говорять українською мовою. СРСРська статистика подає ці паралельні ряди цифр, які ми тут наведемо з спеціального видання "Народность и родной язык населения СССР /Москва, 1928р. Видання ЦСУ СССР/.

I. Північно-Кавказький Край:

Округи:

Українців
число в %

Україн. мова.
число в %

Українці, що
втратили свою
мову в %

Таганрожська	191771	- 71.45	68019	- 35.34	
Кубанська	915402	- 61.50	729273	- 49.00	
Донецька	206520	- 55.11	193174	- 51.55	
Донська	498287	- 44.01	255339	- 22.56	
Сальська	207195	- 43.91	167505	- 35.50	
Чорноморська	103922	- 35.66	51699	- 17.74	
Ставропільська	245755	- 33.78	85235	- 11.72	
Армавірська	305126	- 32.90	74534	- 8.04	
Терська	194083	- 30.17	95265	- 14.81	
Майкопська	94322	- 28.57	34566	- 10.47	
Адигей-Черкеська ...	26453	- 23.17	4567	- 4.00	
Шахтинсько-Донецька	70636	- 13.08	41194	- 7.62	
Кабард-Балкарська ..	17213	- 8.44	10244	- 5.02	
м. Грозне	7796	- 8.03	2629	- 2.71	
Сунженська округа ..	2522	- 7.23	64	- 0.18	
Осетинська	10301	- 6.76	893	- 0.59	
м. Владикавказ	3981	- 5.08	453	- 0.58	
Карачаївська	2824	- 4.37	1305	- 2.02	
Черкеська	1375	- 3.72	742	- 2.00	
Чеченська	1232	- 0.40	264	- 0.09	
Інгущська	-	-	-	-	
	3006766	- 35.94	1818069	- 21.74	1188697-39.53%
Дагестанська респ.	4126	- 0.52	2797	- 0.35	
II. Крим	77405	- 10.85	33760	- 4.73	43645-36.38
III. Курщина	554654	- 19.09	500697	- 17.24	53957- 9.73
IV. Вороніжчина	1078552	- 32.61	972295	- 29.39	106257- 9.85
	1710611		1506257		203859-11.91
V. Орлов і Тамбов.	18537		13534		5003-26.91
VI. Смолен. і Брянська	134241		9577		124664-92.83
VII. Центр.-пром. край	12305		9572		2733-22.21
м. Москва	16032		5124		10958-68.8
VIII. Нижневолж:					
Астрахан	13926	- 2.73	2390	- 0.47	
Комлиц. А.О.	14606	- 10.32	7547	- 5.33	
Саратов	202279	- 6.98	182907	- 6.31	
Сталінградська	140853	- 10.00	119442	- 8.43	
Нім.-Повол. А.Р.	68561	- 20.33	66105	- 11.56	
	440225		378391		61834-14.05
IX. Середне-Волж.:					
Татар. А.Р.	3143	- 0.12	1753	- 0.07	
Чуваш. А.Р.	-	-	-	-	
Оренбург. окр.	108854	- 14.63	82352	- 11.13	
Пензенск. "	5531	- 0.25	3644	- 0.17	
Самарс. "	80033	- 3.32	63447	- 2.63	
Ульянівс. "	5228	- 0.38	2354	- 0.17	
	202789		152297		50492-20.0
X. Башкирська респ.	79964	- 2.97	62539	- 2.32	17365-21.71
XI. Кайзацька респ.	860822	- 13.24	661069	- 10.17	199753-23.20
XII. Киргизька респ.	64123	- 6.46	59522	- 5.99	4606- 7.18

XIII. Сибирський край:	Українців		Україн. мова		Українці, що втратили свою мову	
	число	в %.	число	в %.	число	в %.
Ачинська округа	15812	- 4.02	5557	- 1.41		
Барабинська.....	68375	- 12.58	37012	- 7.35		
Барнаульська.....	38675	- 5.53	12530	- 1.93		
Війська.....	16819	- 2.26	6040	- 0.81		
Іркутська.....	6604	- 1.40	1910	- 0.40		
Каменська.....	70601	- 15.86	32079	- 7.20		
Клинська.....	29509	- 7.78	6489	- 1.71		
Красноярська.....	15027	- 4.03	3363	- 0.90		
Кузнецька.....	13061	- 3.23	8760	- 2.16		
Мінусінська.....	27349	- 8.62	11896	- 3.75		
Ново-Сібірська..	60159	- 7.57	30839	- 3.83		
Омська.....	159694	- 19.37	116286	- 14.11		
Рубцовська.....	64758	- 15.46	27808	- 6.64		
Славгородська...	202748	- 46.77	154540	- 35.65		
Тарська.....	6270	- 2.26	2503	- 0.90		
Томська.....	20870	- 2.29	7915	- 1.09		
Тудоновська.....	9674	- 4.36	1710	- 0.77		
Хакаська.....	836	- 0.94	108	- 0.12		
Ойратська.....	569	- 0.57	174	- 0.17		
	827306	- 9.52	468489	-	358817	- 43.37%
XIV. Бурят-Монгольс. республ.	1982	- 0.40	1331	- 0.27	651	
XV. Далеко-Східн. край	315203	- 16.75	162998	- 8.65	152205	
XVI. Білоруська респ.	34681	- 0.69	18001	- 0.36	16680	- 48.10
XVII. Закавказ. Федер. Респ.:						
Грузинська	14356	- 0.54	6633	- 0.25		
Азейберджан.	18241	- 0.79	6955	- 0.30		
Вірменська	2826	- 0.32	1306	- 0.18		
	35423		15194		10229	- 29.00
XVIII. Узбецька респ.	25804	- 0.49	11822	- 0.22	13982	- 54.18
XIX. Туркменська респ.	6781	- 0.75	3893	- 0.43	2888	- 42.44

Ми переглянули 7975918 українців, що живуть в ССРСР, по-за межами радянської України, цеб-то 25.6% українського народу. З цього числа 2567.2 тисячі українців забули рідну мову /32.2%/. Оскільки в цім числі рахуються Північ.-Кавказ. Край, а також Курщина і Вороніжчина, то цей процент /32.2% / понижений, колиж порахувати без згаданих областей, то % укр., що втратили мову, буде значно вищий, а власне 38%.

Коли в рахунок включити і УССР, то з 31194.8 тисяч українців лише 27572.3 тисячі говорять рідною мовою, а 3622.5 тисяч її вже забуло /11.6%/. Ці 3622.5 тисячі українців є мірою денационалізації укр. народу в старій Росії.

Таким чином українська нація в ССРСР р.1926 представляла дві культурних групи: одна 27572.3 тис. /або 88.4%/ говорила українською мовою, а тому є чинником української культури, друга-ж 3622.5 тисячі /11.6%/ включена в чужий культурний оборот і ані творцем укр. культури, ані споживачем її бути не може аж доти, доки не почнеться знову процес включення її в український культурний оборот.

Затямити нам треба, що навіть в УССР є 1054.7 тисячі українців, що забули укр. мову і включені в оборот російської культури. Це вже явище прямої шкоди українському народові, на який діє ця група 1054.7 тис. людей як чинник російської культури.

Коли-ж взяти пануючу націю /росіян/, то ми побачимо протилежне

явище: росіян по народності нараховано в р.1926 77760 тисяч душ, цеб-то 52.9% всього населення ССРСР, а за новою росіян вже рахується 84184 тисячі, цеб-то 57.3% населення ССРСР. Таким чином москалі мають 6424 тисяч душ, включених в великоруський культурний оборот з понево-лених народів, збільшивши штучно свою національність на 7.63%. При-цім треба згадати, що за переписом 1897р. росіян було в старій Росії 44.3%, а тепер 52.9% всього населення. Отже, навіть меншість в 44.3% могла завовувати і панувати над більшістю в 55.6%. Інтензивність в-пливу великоруської національності в ССРСР значно збільшилась, поскіль-ки тепер великоруси є більшістю в ССРСР /52.9%/ і поскільки націона-лізм їх збільшився. Розуміється, збільшився і націоналізм і поневоле-них народів, але цей націоналізм має проти себе скрізь російське м і с т о, денационалізаційний вплив якого величезний.

Що-до Польщі, Румунії і Чехословаччини, то тут переписи не мають в собі окремих рубрик національності і мови, а тому ми не можемо оз-начити в точних цифрах ступень денационалізації українського. При розгляді суспільного процесу /в розділі про розмноження/ ми подаємо де-які дані, що свідчать про наявність процесу денационалізації. Мож-на прийняти, що процес денационалізації українців відбувається, особ-ливо це помітно в Холмщині, на Поліссі, на Волині, на Підкарпатті /осо-бливо Кошицька округа/, та на землях, захоплених Румунією. А тому й тут треба припускати наявність двох основних культурних груп в ук-раїнському народі: національно-свідому і національно-зломану.

2. ГРАМОТНІСТЬ УКР. НАРОДУ.

Грамотність, звичайно, передполагає розподіл на кілька культурних груп: перша - цілком неграмотні, друга - лише читальники, третя - читальники і писальники, які в свою чергу поділяються на кілька груп, в залежності від рівня освіти. Грубо поділивши, тут буде три основ-них групи що-до обсягу освіти - люди з низкою, середньою і вищою ос-вітою, що-до х а р а к т е р у освіти, то груп буде значне число: освіта "загальна" і спеціальна /науки про мертву природу або фізико-хемічні, про живу природу або біологічні і про людське суспільство або соціальні/. Науки абстрактні, конкретні і практичні вказують на різні ступені і різний характер освіти.

На жаль культурно-освітня статистика ще стоїть на дуже низькому рівні, не йдучи в розподілі населення на культурні групи далі поділу на грамотних і неграмотних, хоч для обрахування осіб, що скінчують рі-зні школи, жадних труднощів нема.

Для висновків нам потрібно буде порівняти грамотність народів ССРСР за переписом 1926 року:

Г р а м о т н і с т ь:

Караїни	84.9%	Водь.....	59.7%
Англійці, Шведи,		Румуни.....	56.4
Голандці, Італійці,		Поляки.....	53.8
Французи, Мадяри	83.4	Болгари.....	51.5
Фини.....	76.0	Греки.....	50.3
Латиші.....	74.5	Албанці.....	46.5
Чехи і Словаки ...	74.3	Руські	45.1
Естонці	72.3	Нагайбаки.....	42.0
Жиди	72.3	Китайці.....	41.9
Литвини	70.5	Карели.....	41.4
Сербі.....	61.3	Українці.....	41.3
Іжори	60.9	Корейці.....	39.7
Німці	60.2	Камчадали.....	39.6

Грузини	39.5%
Монголи	38.8
Зиряки.....	38.1
Білоруси.....	37.3
Латгальці.....	37.0
Вепси	35.7
Вірмени.....	34.0
Татари	33.4
Чуваші	30.7
Молдовани.....	27.6
Марійці.....	26.6
Пермяки	26.1

Бухарці.....	26.1%
Вотяки.....	25.6
Мишаті.....	25.6
Айсори.....	25.2
Башкири.....	24.3.
Буряти.....	23.2
Мордва.....	22.9
Осетини.....	21.2
Турки осм.	19.8
Черкеси.....	16.9
Перси.....	14.1

В додаток до цих відомостей цікаво буде згадати порівняння грамотності де-яких народів Сибіру і сусідніх областей:

О к р у г и	Укр.	Рос.	Білор.	Морд- два.	Буря- ти.	Німці.	Тата- ри.	Хака- си.
Сібірський Край:								
Ачинська	26.3	29.6	21.6	-	-	-	-	-
Барабинська	27.2	25.3	-	-	-	-	-	-
Барнаульська	31.3	28.9	-	19.3	-	-	-	-
Бійська	33.3	27.0	-	-	-	-	-	-
Іркутська	48.8	42.8	-	-	28.1	-	-	-
Каменська	27.9	26.0	-	-	-	-	-	-
Канська	28.4	27.2	21.4	-	-	-	-	-
Красноярська	33.0	37.1	26.1	-	-	-	-	-
Кузнецька	31.0	30.2	-	-	-	-	-	-
Мінусінська	31.9	32.3	-	-	-	-	-	-
Ново-Сібірська	29.4	33.7	26.9	-	-	-	-	-
Омська	34.9	35.6	-	-	-	42.4	-	-
Рубцовська	31.8	28.2	-	-	-	-	-	-
Славгородська	28.4	29.3	-	-	-	51.3	-	-
Тарська	24.7	22.9	18.4	-	-	-	-	-
Томська	33.6	34.9	27.9	-	-	-	30.8	-
Тулуновська	33.2	31.2	24.7	-	-	-	-	12.7
Хакаська	37.7	35.3	-	-	-	-	-	-

Далеко-Сх. Край:	42.6	46.7	Корей.	Кит.	Тузем.
Амурська округа	39.0	49.2	37.0	34.7	-
Владивостокська	43.8	60.2	34.6	34.7	-
Зейська	55.1	53.9	35.9	26.3	-
Миколаївська	60.5	56.8	36.8	34.4	7.9
Сахалінська	60.3	56.9	27.6	44.8	-
Стрітенська	48.4	35.0	-	22.9	33.3
Хабаровська	43.8	57.9	36.3	35.2	6.1
Читинська	44.3	38.7	55.5	29.5	14.9

Кайзацька Респ.:	30.0	36.0	Кай- заци.	Тузе- мці.
Акмолінська	26.1	30.3	7.0	8.2
Актюбінська	31.5	49.4	10.4	-
Джетисуйська	26.3	34.0	7.4	-
Семипалатинс.	32.5	33.7	6.5	8.2
Сир-Дарїнська	40.7	52.9	8.8	-
Уральська	36.3	46.7	4.0	6.9
Кустанайська	32.5	37.2	7.7	-
Киргизька Респ.	33.8	40.3	13.0	-
			4.7	5.4

Незвичайно цікавим моментом є те, що в Сібірському краю і на Далекому Сході українці переважають грамотністю руських, а в степах киргизьких навпаки: руські переважають українців.

Далі зробимо огляд по українських землях.

Грамотність народностей на Кубані /за переписом 1930 р./

	Грамотність:			Неграмотність:		
	чолов.	жінок	разом	чолов.	жінок	разом
А. Великоруси.....	45.60	30.90	37.45	54.40	69.10	62.55
В. Українці.....	42.79	23.52	32.44	57.21	76.48	67.56
В. "Руські".....	42.15	25.08	32.84	57.85	74.92	67.16
три групи разом	42.37	25.15	32.98	57.63	74.85	67.02
С. Гірські племена	10.82	3.13	7.23	89.18	96.87	92.78
Д. Інші народности	43.89	30.54	37.44	56.11	69.46	66.56

Коли переглянути грамотність гірських народів, то виявиться, що вони одріжняються з цього погляду /опріч грузинів/ дуже мало:

	чол.	жін.	разом	в %		чол.	жін.	разом	в %
Бжедухи	5.1	0.0	3.7	97.3	Ногайці	12.6	0.4	6.9	93.1
Кабардинці	6.5	0.4	3.6	96.4	Беслинийвці	12.7	0.0	7.2	92.8
Чергеси	7.7	1.9	5.0	95.0	Інші групи				
Абазинці	8.8	0.6	4.5	95.5	разом	33.5	30.5	32.3	67.7
Карачаївці	11.9	1.4	6.8	93.2	Грузини х/	54.1	57.4	47.7	52.3

Грамотність "інших народностей" на Кубані така:

	чол.	жінки	разом	в %		чол.	жінки	разом	в %
Татари	28.5	17.9	23.5	76.5	Чехи	65.2	55.1	60.9	39.1
Осетини	41.6	16.0	27.9	72.1	Поляки	70.4	62.7	66.6	33.4
Греки	40.7	18.9	30.1	69.9	Жиди	78.2	71.3	74.6	25.4
Вірмени	40.3	29.0	34.8	65.2	Естонці	76.9	75.5	76.1	23.9
Німці	46.0	40.0	43.0	57.0	Інші нар.				
Болгари	64.6	36.5	54.7	43.3	разом.	38.5	29.8	34.7	65.3

Грамотність населення УССР в р.1897-1926: /грамотне в %/:

Старше чоловік - р.1897 - 29.5; р.1920 - 49.7; р.1926 - 69.8
5 років жінок - р.1897 - 9.5; р.1920 - 27.0; р.1926 - 38.9

З огляду було грамотних р.1926 в УССР:

	по Україні	в містах	в селах
російською мовою	8369692	3022139	5247503
українською "	10134612	1867513	8267099

Грамотність народів УССР в р.1926 представляється так:

	чолов.			в містах		в селах	
	чолов.	жінок	разом	чол.	жінок	чол.	жінок
Молдовани	43.54	11.89	27.54	61.09	23.86	42.60	11.42
Цигани	10.65	5.17	7.90	21.72	12.16	8.77	3.56
Українці	56.03	27.76	41.46	70.09	49.89	54.27	25.11
Албанці	61.42	30.95	46.08	-	-	-	-
Поляки	54.02	42.53	48.02	73.58	65.21	49.24	36.24
Болгари	62.58	40.32	51.86	84.39	65.63	61.48	40.05
Татари	62.53	34.12	54.55	65.07	37.04	54.52	25.99
Росіяни	66.47	44.71	55.52	75.81	59.82	56.81	29.85
Греки	69.53	55.83	62.43	80.80	72.37	68.06	53.90
Вірмени	67.60	56.76	62.97	-	-	-	-
Білоруси	78.32	48.99	66.05	85.80	58.33	69.27	42.42
Німці	66.49	65.99	66.23	78.70	74.38	65.36	65.17
Жиди	73.86	66.65	70.01	75.23	68.69	69.21	59.46
Чехи	77.79	71.13	74.60	87.10	81.03	74.65	68.33
Литвини	81.84	66.32	74.71	-	-	-	-
Латвії	88.69	82.91	86.16	-	-	-	-
Каралми	93.47	86.77	89.70	-	-	-	-

х/ За переписом 1926р. грамотність грузинів показана значно меншою - 39.5%

	разом			в містах		в селах	
	чолов.	жінок		чол.	жінок	чол.	жінок
Французи	87.98	92.61	91.22	-	-	-	-
Фини	93.18	90.73	92.00	-	-	-	-

Зводячи до купи про грамотність всього населення УССР за 1926р., одержуємо такий результат грамотности:

чоловіків	в містах	-	72.94	жінок	в містах	-	57.14
"	в селах	-	54.70	"	в селах	-	26.76
			65.03				40.29

Щодо проценту грамотности народів своєю рідною мовою, то головні народи УССР представляються так:

	Українці		Поляки	
	по-україн.	взагалі	по-польс.	взагалі
Грамотні:				
в селах.....	27.1	39.2	27.2	42.5
в містах.....	34.0	59.9	40.0	70.0
Разом	27.8	41.4	30.0	48.2
Чужа грамота	13.6	-	18.2	-
Цілком неграмот.		53.6		51.81
	Росіяни		Жиди	
	по-російс.	взагалі	по-жидівс.	взагалі
Грамотні:				
в селах.....	41.0	43.0	52.1	64.2
в містах.....	65.0	67.8	40.0	71.7
Разом	53.0	55.5	42.5	70.0
Чужа грамота	2.5	-	27.5	-
Цілком неграмот.		45.51		30.0

З огляду на процеси русифікації і українізації цікаво подивитись на роль російської і української мови в грамотности інших народів УССР:

Національність	Мова, якою грамотні:					
	своїй націон. українська. російська.					
	чолов.	жінок	чолов.	жінок	чол.	жінок
Жиди.....	65.1	56.4	23.4	20.4	85.4	84.4
Поляки....	54.6	70.8	63.5	34.0	48.9	43.7
Німці	93.2	95.3	9.6	5.2	72.2	59.7
Молдовани.	41.8	36.3	22.5	22.9	75.5	70.9
Греки.....	3.1	2.8	6.3	6.7	98.4	98.5
Болгари...	43.4	37.5	9.3	6.5	92.3	93.5
Білоруси..	5.4	3.1	23.3	20.5	93.0	91.9

З цього видно, що українська мова стала вже потрібною для інших народів: на першому місці поляки /біля 42%/, потім білоруси /22%/, жиди /22%/, молдовани /22%/, болгари /7.8%/, німці /7.4%/, і греки /6.5%/. Невідомо лише, як вчать по-українському росіяни.

Грамотність населення Галичини і Буковини в 1910р. /Перепис, т.3., кн.3, 33/:

Населення старше 10 років.

Вміють читати й писати	Вміють лише читати	не вміють ні читати, ні писати
------------------------	--------------------	--------------------------------

Країни:	чолов.	жінок	Разом.	чол.	жін.	Разом.	чолов.	жінок	Разом.
Галичина	60.16	48.48	54.15	3.55	6.86	5.25	36.29	44.66	40.60
Буковина	50.41	40.22	45.23	0.80	0.96	0.88	48.79	53.82	53.89

Це загальний образ грамотности й неграмотности в межах Галичини й Буковини, що-ж до грамотности у к р а ї н с ь к о г о народу, то ми й про це можемо довідатись лише приблизно, оглянувши грамотність всього населення у к р а ї н с ь к и х повітів в Галичині і Буковині. Ось грамотність в цих повітах, поставлених за чергою неграмотности /1910р./:

Повіти:	% не- грамотних
Турка.....	77.45
Ліско.....	73.17
Косів.....	73.11
Печеніжин.....	73.09
Назівна.....	69.45
Богородчани...	69.01
Городенка.....	64.24
Добромилі.....	63.15
Стар.Самбір...	62.95
Рава.....	62.86
Борщів.....	62.44
Заліщики.....	62.14
Товмач.....	59.67
Снятин.....	58.65
Долина.....	57.36
Лворів.....	56.36
Підгайці.....	55.17
Городок.....	54.66
Рудки.....	54.37
Сколе.....	53.45
Калуш.....	51.92
Чортків.....	51.52
Бучач.....	50.77
Зборів.....	50.31
Бережани.....	49.60
Гусятин.....	49.55

Повіти:	% не- грамотних
Цішанів.....	48.81
Мостиска.....	48.14
Рогатин.....	47.91
Коломия.....	47.58
Броди.....	47.53
Збараж.....	47.53
Дорогобич.....	46.85
Скалат.....	45.64
Ловква.....	45.55
Самбір.....	43.74
Санок.....	43.66
Перемишляни...	42.46
Станиславів...	41.26
Жидачів.....	40.23
Злочів.....	39.34
Теребовля.....	39.18
Перемишль.....	38.08
Ярослав.....	37.07
Стрий.....	36.60
Тарнопіль.....	36.51
Бібрка.....	35.31
Сочаль.....	34.70
Камінка Стр...	34.53
Львів.пов.....	29.51
Львів м.	13.95
Пересічно	40.60

Розуміється означення % грамотности в населенні, старшім за 10 років, дає картину значно відмінну від дійсности: населення до 10 років обіймає не менш 25% всього населення, неграмотність дітей до 5 років /ці вікові групи творять в населенні 15-17%/ очевидна, отже виведений % неграмотности для всього населення буде по Галичині значно вищий - в усякому разі для 1910р. він буде не менший 60%. Колиж взяти на увагу неграмотність міста й села, то село дає звичайно більшу неграмотність, ніж місто. По скільки український народ живе в подавляючій більшості в селі, як це ми бачили в попередніх даних, то неграмотність села є фактично неграмотністю українського народу.

В тих матеріялах польського перепису 1921р., якими я користувався, на жаль, я не знайшов даних про грамотність народів. Я припускаю, що % неграмотности українського народу не менший 65.

Повіти Буковини в 1910р. представляються ще гірше, ніж галицькі:

Повіти:	% не- грамотних
Вашківський...	68.98
Вижницький ...	65.74
Заставненський	64.33
Черновецький..	64.17
Сторожинецький	61.66
Кицьманський..	57.72

Повіти:	% не- грамотних
Серетський....	56.37
Сучавський....	54.47
Гурагунорський	52.04
Радовецький...	49.32
Кімполонгський	45.45
м.Чернівці....	35.21
Пересічно	53.89%

І тут б'є в-вічі очевидність: українські повіти більше неграмотні, ніж румунські! Приймаючи уваги, висловлені що-до укр. населення Галичини, ми могли-би сказати, що на Буковині неграмотність українського населення не менша 70%.

В о л и н ь.

Що-до Волині, то ми знайшли дані польського перепису 1921р. про стан грамотности релігійних груп, а тому можемо прийняти, що за крайно-дрібними групами росіян і білорусів, неграмотність православних є неграмотністю українського населення Волині. Дані про це подаю в цій таблиці:

	римокатолики		православні		жиди	
	негра-		негра-		негра-	
	всі	мотні	всі	мотні	всі	мотні
в селах....	142131	85471	1010427	844853	44753	26447
в містах...	24381	7495	56415	31369	119987	56854
в місцевостях						
вище 2000 нас.	10739	2962	11779	4488	49320	21667
По Волині	166512	92966	1066842	876227	164740	83301
в п р о ц е н т а х						
	грам.	неграм.	грам.	неграм.	грам.	неграм.
в селах.....	39.9	60.1	16.4	83.6	40.9	59.1
в містах.....	69.3	30.7	44.4	55.6	54.6	47.4
в місцевостях						
вище 2000 нас.	72.4	27.6	61.9	38.1	56.1	43.9
	44.2	55.8	17.9	82.1	49.4	50.6
И н ш і Р а з о м						
	при-	негра-	гра-	негра-	не ві-	В с і х
	сутні	мотні	мотні	мотні	домо	
в селах....	37819	23537	254392	980313	425	1235130
в містах...	1994	764	105707	96482	888	202777
в місцевостях						
вище 2000 нас.	619	222	42764	29339	354	72457
По Волині	39813	24301	360099	1076795	1013	1437907
в п р о ц е н т а х						
	грам.	неграм.	грам.	неграм.	не від.	
в селах....	37.8	62.2	20.59	79.38	0.03	100
в містах...	61.7	38.3	52.12	47.45	0.43	100
в місцевостях						
вище 2000 нас.	64.1	35.9	59.02	40.49	0.49	100
	39.0	61.0	25.04	74.89	0.07	100

Отже український люд неграмотний, пересічно взявши на 82%, при чім на селах ця неграмотність сягає 83.6%, а в містах 52.6%. Неграмотність Волині /а Полісся з цього погляду стоїть ще гірше за Волинь! остільки є загальним явищем, що навіть жида мають неграмотних 50.6%... Поляки /римокатолики/ неграмотні на 55.8%, інші релігійні групи неграмотні на 61%, але все ж рекорд неграмотности побив таки наш український люд села і міста.

П і д к а р п а т с ь к а Р у с ь.

Що торкається Підкарпаття, то неграмотність люду й тут дивовижно-заstrашаюча. За переписом 1910р. народности Угорщини що-до грамотности виглядали так:

	грамот- них:	неграмот- них:	скінчило середню школу до 1910р.
Українці	32.2%	77.8%	274 осіб
Румуни...	38.2"	71.8%	10041 "
Серби....	51.3"	48.7"	2564 "
Словаки..	59.1"	40.9"	2350 "
Хорвати..	62.5"	37.5"	869 "
Мадяри...	67.1"	32.9"	212549 "
Німці....	70.6"	29.4"	19717 "
Пересічно	58.2"	41.8"	248364 "

До на 472 тисячі українців в Угорщині скінчило середню школу до 1910р. лише 274 особи - це не дивно, коли пригадати, що в 1890 р.р. грамотність угорську була ще низча, ніж в 1910р., а саме:

Українці:

а/вміло читати й писати	- 9.8%
б/вміло лише читати	- 3.3%
в/не вміло читати й пи- сати	86.9%
	100.0

Звідки українці могли мати осіб з середньою освітою, коли ще навіть в 1913-14 шкільному році по середніх школах Угорщини було нараховано українців... 49 осіб. По середніх

школах Підкарпаття вчилось в гімназіях, реальних і ин.середніх школах:

	укр.	маляр.
в Марамороші	- 6	601
в Пряшеві	- 18	603
в Ужгороді	- 4	661
в Мукачеві	- 8	402
в Кошицах	- 3	874
	39	3141

Який же стан грамотности на Підкарпатті тепер? За чеським переписом 1921 року населення Підкарпаття, старше за 5 років, що-до

грамотности представлялось так:

Народність:	Населення, стар- ше за 5 років		Вміло читати й писати.		Вміло лише читати.	
	чол.	жінок.	чол.	жінок.	чол.	жінок.
Українська	155291	166577	53548	44876	2662	4237
Литовська	33416	35921	24492	22440	206	225
Німецька	4800	4375	4040	3293	22	104
Мадярська	43177	47502	37061	38258	151	473
Чеська	12125	6009	10357	4127	33	137
Инші	6181	6392	1459	645	13	7
Чужинці	3341	2698	2450	1796	23	21
Разом	253311	269474	138907	115535	3110	5204
Не вміло чита- ти й писати	Невідомо.		зі 100 осіб		Болх	
	чол.	жінок.	чол.	жінок.	Не вміли читати й писати	
Україн.	94001	117385	80	79	60.53	70.47
Литовська	8691	13232	27	24	26.01	36.84
Німецька	736	977	2	1	15.33	22.33
Мадярська	5934	8644	31	27	13.74	18.20
Чеська	1216	1738	19	7	10.03	28.92
Инші	4709	5738	-	2	76.19	89.77
Чужинці	862	876	6	5	25.80	32.47
Разом	116149	148590	165	145	44.96	55.14

Для повноти картини прилучено висновки про стан грамотности на Словащині, де живе також поважна частина українців. Неграмотність народів Словащини переписом 1921 р. подана так:

цілком не грамотні в %:

	чолов.	жінок.	Всіх.
Українців	39.39	47.48	43.55
Словаків	13.49	17.81	15.72
Мадяр	9.43	10.93	10.21
Німців	8.54	10.62	9.58
Литців	4.05	6.35	5.49
Інших	66.19	72.98	69.63
Чужинців	18.64	18.03	18.35
Разом	13.16	16.78	15.03

Українців	39.39	47.48	43.55
Словаків	13.49	17.81	15.72
Мадяр	9.43	10.93	10.21
Німців	8.54	10.62	9.58
Литців	4.05	6.35	5.49
Інших	66.19	72.98	69.63
Чужинців	18.64	18.03	18.35
Разом	13.16	16.78	15.03

Неграмотність українців в ЧСР /Підкарпатська Русь і Словацьчина/ пересячно 61.13%, коли ж взяти на увагу все українське населення /включно з 5-літніми/, то процент неграмотности українців буде 72.

Щоб уявити собі місце українського народу щодо рівня грамотности, то наведемо

дані про чеські історичні землі /Чехія, Морава, Шлеск/, де перепис р. 1921 показав неграмотних у населенні, старшому за 5 літ:

Неграмотних в % :

	Чехія	Морава	Шлеск.
Чехів	2.38	3.20	3.61
Німців	2.52	2.66	2.38
Литців	0.75	1.63	2.03
Інших	6.09	11.13	13.04
Чужинців	3.06	5.37	9.03
Пересячно	2.44	3.14	3.64

Чехів	2.38	3.20	3.61
Німців	2.52	2.66	2.38
Литців	0.75	1.63	2.03
Інших	6.09	11.13	13.04
Чужинців	3.06	5.37	9.03
Пересячно	2.44	3.14	3.64

Проти цих культурних груп українці з своїми 61-65% неграмотности представляються, як африканці супроти європейців у колоніях.

Коментарії і пояснення тут зайві.

Поставимо дані про неграмотність українців на всіх землях, починаючи зі сходу:

% неграмотних українців:

Кубанщина	/1920р./	67.56%
УССР	/1926р./	58.54"
Галичина	/1910р./прибл.	60.00"
Буковина	/1910р./прибл.	70.00"
Волинь	/1921р./	82.00"
Полісся	/1921р./прибл.	85.00"
Підкар.Русь	/1921р./	65.67"
Словацьчина	/1921р./	43.55"

Загальну неграмотність української національности для нашого часу можна прийняти в 60% для населення, старшого за 5 років. Грамотність українців - це в подавляючій більшості лише вміння читати й писати. Освічені частини нашого народу /з вищою і середньою освітою/ дуже незначні.

Тому з культурно-освітнього погляду наш народ за цієї історичної доби представляється, як маса в 24-25 мільйонів цілком неграмотних, 14 мільйонів грамотних, а освічена частина народу представляє мабуть не більше, як 200.000 осіб або 1%. Національність на 92-93% сільська, хліборобська, запряжена до чорної фізичної праці. Народність, яка при такому стані не може бути керуючою силою в складному суспільному процесі сучасного диференційованого суспільства. Вже те одно, що вона чисельно дуже слаба в містах - твердим показником соціальної слабости.

3. ШКІЛЬНИЦТВО.

Групування населення по культурних скупинах можна собі уявити до певної міри на розгляді шкільництва, бо кожна школа уявляє з себе постійну скупину людей, в якій одна частина членів /учителі/ постійно діє в певному напрямі на другу /школярів, учеників, студентів і ин./ . Постійне функціонування цих скупин є фактичною культурною роботою - обробкою людських індивідів у певному напрямі. Число шкіл, як культурних скупин, число учителів, як чинників, рівень і характер знань, як витвори культурної взаємочинности - це незвичайно важне явище суспільного процесу на Україні. Тому ми мусимо хоч коротко це оглянути в черзі укр.земель.

До революції 1917р. український народ був позбавлений свого на-

ціонального шкільництва в Росії. Оскільки можна установити історично, український народ н і к о л и не мав національної школи аж до другої половини XIX ст., коли в Галичині зявилося національне укр. шкільництво. Були школи грецькі, латинські, польські, старо-словянські, московські, але не було у к р а ї н с ь к и х. В нашій публіцистиці в полемічному ратоборстві з денационалізаторами говориться іноді про "українські школи" за Козаччини, при чім у свідки беруться Алепський, Боплан і ин. Але-ж треба ясно сказати, що то були церковно-словянські школи на Україні, але не українські в смислі мови навчання. Тому українська мова залишилась аж до наших часів не обробленою, до науки не пристосованою. Аж тепер на-швидку виробляються словники і термінологічні каталоги. Лише тепер компануються підручники українською мовою для шкільного вжитку. Революція 1917р. принесла визволення української мови, як культурно-шкільного знаряддя освіти. Те, що трохи раніше українські школи з'явилися в Галичині і на Буковині, було позитивним фактом для зросту національної свідомости в інтелігенції і пів-інтелігенції всіх укр.земель, чим і пояснюється велика увага до шкільництва в укр.рухові і боротьби за школу, як форму планомірного вщиплювання знань укр.мовою і української національної пропаганди. Революція 1917р. принесла нам укр.шкільництво.

А. Українські землі РСФСР/Кубаньщина, Вороніжчина, Курщина і ин./
Як ми бачили, ці укр.землі не входять в склад УССР, а знаходяться в межах РСФСР і ин.совітських республік. Загалом, як бачили, там живе 8 мільонів українців, але укр.шкіл вони мають дуже мало.

В Курщині і Вороніжчині майже на 2 міл.укр.населення українських низчих сільських шкіл було в р.1929 не більш 50. Жадних україн. шкіл иншого типу там зовсім нема.

Українське населення Північно-Кавказького краю /більше 3.1 міліона/ яке творить не менш 40%, а в кількох округах є більшістю, шкільництва свого має дуже мало. На 350.000 дітей шкільного віку в українських школах вчиться не більш 30.000 осіб. Ще в 1919р. було на Кубані 2 укр.гімназії, а тепер вони знищені. Окрім сільських шкіл є лише одна середня укр.школа /Укр.Педагогічн.Технікум в станиці Полтавській/. Таганрозька, Кубанська, Чорноморська і Донецька округи мають абсолютну більшість населення на донщині 44%, в Сальській окрузі - 43%, отже на великій території мільйони українців не мають своєї національної школи - це так розв'язана проблема націон.культури в "стра-не советов".

Б. УССР.

Шкільництво в УССР на 1 грудня 1928 року має такий обсяг:

	Число установ	Число учнів
I. <u>Установи соціального виховання:</u>		
а/школи I ступня	17487	1583174
б/7-літки, II ступ., 9-літки	2545	946762
в/школи селян. молоді	115	7473
г/ " переростків	240	11281
д/установи соц-прав.охорони		
" - для здорових дітей	234	29958
" - для дефективних	92	5350
е/прийомники та ізолятори	72	5557
є/дитячі садки та дит.будинки	440	17274
	21225	2607529

	Число установ.	Число учнів.
II. Професійна освіта:		
Інститути	38	33406
Робітн.факультети.....	48	9803
Технікуми.....	126	26896
Профес.школи.....	626	73797
Школи робітн.молоді.....	205	25860
Навчальні майстерні.....	36	3146
Профес.курси /довгочасові/.....	274	26097
Профес.курси /короткочасові/...	341	18887
	1694	217892
III. Установи політич.освіти:		
Школи ліквід.неграмотности	12604	614802
Заг.-освіт.школи для дорослих	238	25511
Робітничі університети.....	22	7389
Рад.партійні школи.....	524	26938
Комуніст.вищі школи.....	2	700
	13390	675340
По УССР	36309	3500761

Окрім того,ролю освітніх груп грають клуби /1140/,сел.будинки /4550/,хати читальні /5707/,разом 11397 установ,та окрім того ще 9386 бібліотек.

Національний склад учнів у школах I концентру та I концентру 7-літок /в 1937р./:

		% учнів, що вчаться однією мовою:-						
Нац. учнів.	Виглядова мова.	своєї націо- нально- сти.	чужої національності					інші.
			укр.	рос.	жид.	поль.	нім.	
Українці		93.6		3.4	0.002	0.1	0.04	0.02
Росіяни		67.1	13.2	-	0.01	0.1	0.3	0.2
Жиди		49.6	22.2	19.6	-	0.1	0.2	0.1
Німці		84.5	5.8	3.6	0.1	0.1	-	0.03
Поляки		45.7	41.7	3.8	0.01	-	0.3	0.02
Молдовани		49.1	29.6	6.2	-	-	0.01	0.2
Греки		0.9	2.3	66.5	-	-	0.1	0.1
Болгари		72.5	6.0	5.0	-	-	2.0	-
Білоруси		-	33.1	50.3	-	5.6	0.1	-
Чехи		43.8	34.3	11.2	-	2.4	1.0	-
Татари		21.4	16.6	31.5	-	-	0.1	-
Вірмени		29.3	15.2	23.4	-	-	0.5	0.3
Інші		10.6	36.6	39.5	-	0.4	1.5	11.4
Разом		86.5	4.3	3.6	0.005	0.1	0.1	0.05

% учнів,що вчаться двома мовами:

	своєї нац. та україн.	своєї нац. та російськ.	своєї нац. та іншої.	тільки чу- жої націон.	Разом.
Українці	-	3.2	0.3	0.1	100
Росіяни	12.8	-	1.3	0.1	100
Жиди	0.9	2.5	-	4.8	100
Німці	4.6	0.1	0.1	1.1	100
Поляки	6.6	0.1	0.02	1.8	100
Молдовани	11.9	2.3	-	0.7	100
Греки	-	25.6	-	4.5	100
Болгари	2.7	9.7	-	2.1	100

Білоруси				10.9	100
Чехи	5.1	-	-	2.2	100
Татари	7.9	13.8	-	8.7	100
Вірмени	-	22.6	-	8.7	100
Інші	-	-	-	-	-
Разом	1.6	2.9	0.4	0.5	100

Оскільки ми знаємо, що перепис 1926р. вівся не лише за національністю, але й за рідною мовою, то цікаво переглянути розподіл учнів і конц. і конц. 7-міток за рідною і викладовою мовами. Отже подаємо дані за 1927 р.

рідна мова	викладова мова % учнів, що вчаться мовою					
	Укр.	Рос.	Лид.	Польс.	Нім.	Вірмен.
Українська	97.6	2.1	0.04	0.2	0.04	-
Російська	23.6	75.9	0.1	0.03	0.2	0.01
Лидівська	28.2	7.9	63.5	0.1	0.2	-
Польська	30.8	3.1	0.01	61.8	4.3	-
Німецька	4.5	2.1	0.1	0.1	93.2	-
Вірменська	13.6	21.6	0.1	-	0.2	64.1
Грецька	2.0	76.3	-	0.1	0.03	-
Болгарська	4.3	6.6	-	-	0.1	-
Молдованська	29.0	5.8	0.04	-	0.01	-
Чеська	40.4	11.9	-	1.9	1.3	-
Інші	11.4	75.4	-	0.05	0.6	-
Разом	79.3	14.1	3.2	1.0	1.5	10.03

рідна мова	викладова мова % учнів, що вчаться мовою					
	Грець.	Болг.	Молд.	Чеськ.	Інш.	Всіх учнів.
Українська	-	0.01	0.01	-	-	100
Російська	0.01	0.1	0.04	-	-	100
Лидівська	0.001	0.01	0.1	-	-	100
Польська	0.003	-	-	0.01	-	100
Німецька	-	0.02	0.01	0.01	-	100
Вірменська	-	0.3	0.1	-	-	100
Грецька	19.8	0.3	-	-	1.0	100
Болгарська	-	89.0	-	-	-	100
Молдованська	-	1.7	63.5	-	-	100
Чеська	-	-	-	44.5	-	100
Інші	-	0.05	-	0.5	12.0	100
Разом	0.1	0.2	0.4	0.03	0.03	100

Коли взяти учнів укр. національності, то з їх 6.4% вчиться чужою мовою, а коли їх взяти за рідною мовою, то 2.4% з їх вчаться чужими мовами, цеб-то русифікація на Україні продовжується, на що показує і той факт, що російською мовою вчиться 14.1% учнів низчих шкіл, тоді, як росіяни на Україні творять лише 9.2% населення.

Погляньмо на національний склад учительського персоналу трудових шкіл /1927р./: всіх учителів 63.912 осіб /фізичних/, які розподіляються так:

Нац.	Рід. мова			Нац.	Виклад. мова		
	Нац.	Рід. мова	Виклад. мова		Нац.	Рід. мова	Виклад. мова
Українська	76.6	71.5	75.8	Болгарська	0.6	-	0.3
Російська	10.4	19.6	15.5	Білоруська	0.6	0.04	-
Лидівська	6.0	3.9	3.6	Татарська	0.04	0.04	0.04
Польська	1.2	1.0	1.0	Чеська	0.01	-	0.03
Німецька	2.2	2.1	2.2	Вірменська	0.1	0.05	0.04
Молдованс.	0.4	0.2	0.4	Інша	0.9	1.5	1.01
Грецька	0.9	-	0.1				

Наз особливо цікавить це національн. склад учнів у вищих і середніх школах. Знаходимо дані про Інститути, Технікуми та Робфаки на I.XII.1938р.

Типи установ та основні фахи.	Число учнів за націон.	% учнів за національністю					
		Укр.	Рос.	Литв.	Пол.	Нім.	Инш.
I. Інститути	33406	53.5	16.6	25.0	0.7	0.7	3.5
1.Сельсько-господ.	5788	71.3	13.4	7.9	0.8	0.3	7.5
2.Індустр. техн.	7219	37.4	30.0	27.4	0.8	0.1	4.3
3.Соц.-економ.	4280	46.2	14.0	36.7	0.4	2.7	-
4.Медичні	4894	44.5	17.1	34.5	0.6	0.3	3.1
5.Педагогічні	8946	66.3	9.0	20.8	0.5	1.0	2.4
6.Художні	2279	46.7	16.3	33.4	0.6	0.5	2.5
II. Технікуми	26896	61.5	14.7	18.1	1.7	1.1	2.9
1.Сель.-госп.	3095	85.3	5.6	4.7	1.3	0.4	2.2
2.Індустр.техн.	6492	46.9	23.1	25.4	1.5	0.4	2.7
3.Будівельні	1076	38.6	21.4	37.1	0.4	0.5	2.0
4.Транспортіві	1950	50.5	33.2	6.2	1.6	0.2	3.3
5.Соц.-економ.	850	40.3	28.2	26.7	-	-	4.3
6.Медичні	1289	28.4	8.4	60.9	1.0	-	1.3
7.Педагогічні	11009	76.1	5.3	10.9	2.1	2.3	3.3
8.Художні	1135	45.4	27.4	22.9	1.1	0.7	2.5
III. Робфаки	9303	52.7	21.5	19.7	1.8	1.1	3.2
1.Сельс.-госп.	1183	78.2	11.5	6.4	1.3	0.1	2.5
2.Індустр.техн.	5364	44.4	27.6	23.5	1.8	0.1	3.6
3.Соц.-економ.	439	56.0	16.6	23.2	1.4	-	2.8
4.Медичні	911	60.5	13.9	20.0	0.5	-	5.1
5.Педагогічні	1401	59.0	11.1	18.1	3.0	7.1	1.7

Типи установ та основні фахи	% учнів за соціальним станом					
	Робіт.	Селян.	Служб.	Кустар.	Інш.	Разом
I. Інститути	28.3	25.7	42.6	1.3	2.1	100
1.Сельсько-господ.	19.1	54.9	24.2	0.5	1.3	100
2.Індустр.-техн.	53.8	11.5	31.0	0.5	3.2	100
3.Соц.-економ.	37.0	23.1	36.0	0.9	3.0	100
4.Медичні	20.1	20.9	54.4	2.4	2.2	100
5.Педагогічні	15.7	25.8	53.3	1.7	1.5	100
6.Художні	17.0	13.5	64.9	3.5	1.1	100
II. Технікуми	36.3	35.2	22.0	2.2	4.3	100
1.Сельсько-господ.	16.4	62.5	16.0	1.2	3.9	100
2.Індустр.-техн.	67.9	9.4	18.3	1.3	3.1	100
3.Будівельні	59.3	10.6	24.9	1.2	4.0	100
4.Транспортіві	74.8	3.9	20.2	0.7	0.4	100
5.Соц.-економ.	27.6	15.8	42.8	1.1	12.7	100
6.Медичні	24.1	16.9	45.7	6.7	6.6	100
7.Педагогічні	16.3	56.8	19.5	2.7	4.7	100
8.Художні	24.3	19.8	42.1	5.0	8.3	100
III. Робфаки	68.5	21.4	7.5	0.3	2.3	100
1.Сельсько-господ.	33.4	55.1	3.0	0.1	3.4	100
2.Індустр.-техн.	82.2	7.4	8.2	0.3	1.9	100
3.Соц.-економ.	64.9	27.3	5.0	0.7	2.1	100
4.Медичні	49.8	33.1	15.2	-	1.9	100
5.Педагогічні	51.5	40.5	4.1	0.6	3.3	100

Уважний розгляд цієї таблиці показує, що націон.склад студентства очевидно регулюється так, щоб забезпечити за росіянами і жидами перевагу в будівництві індустрії, торгівлі, мистецтві, медицині. Українці-студенти є більшістю лише в сільсько-господарських школах /селянська нація! / та в педагогічних. Селяни-студенти творять лише $\frac{1}{4}$ частину студентства. "Українців" і "селян" пускається лише в сільське господарство і учительство - два найдешевших фахи. В такій національній структурі студентства ясно визирає тенденція, щоб росіяни і жида, які в населенні творять 14.67% /9.24 + 5.43/, все таки були панамі промислу, торгівлі, науки, мистецтва, будівництва то-що, а тоді вони будуть панамі м і с т, цеб-то панамі України.

Те саме видно і з територіяльного розміщення шкіл професійної освіти:

	Число установ. Учителів. Учнів.		
Інститути	38	3998	33406
Технікуми	126	2697	26896
Робфаки	48	792	9803
Проф.школи	626	7955	73797
Фаб.зав.уч.	205	3111	25860
Навч.майстер.	36	273	3146
Проф.курси довгі	274	2390	26097
" " короткі	341	1413	18887
Разом -	1694	22629	217892
в % % -	100	100	100

	В м і с т а х			В с е л а х.		
	Установ.	Учителів.	Учнів.	Уст.	Учител.	Учнів.
Інститути	38	3998	33406	-	-	-
Технікуми	111	2474	24532	15	223	2364
Робфаки	47	786	9766	1	6	37
Проф.школи	400	6203	55094	226	1752	18703
Фаб.зав.уч.	179	2851	23496	26	260	2364
Навч.майстер.	18	168	1924	18	105	1222
Проф.курси довгі	266	2354	25686	8	36	411
" " короткі	197	1028	13201	144	385	5686
Разом -	1258	19862	187105	498	2767	30787
в % % -	74.2	87.8	85.9	25.8	12.2	14.1

Отже маємо: професійна освіта села представляє лише маленьку частину од всієї організації профосвіти в УССР, а власне: на селі профустанов 25.8%, але вони маленькі - учителів 12.2%, учнів 14.1%. На селі українці творять 87% сільського населення.

Отже укр.народ в системі проф.освіти є в меншості як на селі, так і в місті.

Будучність в професійній освіті. Кому належить будучність на Україні, показують вищенаведені дані.

В. Українське шкільництво під Польщею.

Ми зустріли в пресі такі дані про шкільництво на В о л и н і.
Державних шкіл: польських 375 - 31.6%

з польською викладовою мовою/укр., як предмет/.....	348	-	29.2
утраквістичні/польсь.-укр./...	417	-	35.2
чеські.....	17	}	2.8
польська викладова мова, а чеська, як предмет.....	12		
польсько-чеські.....	4		

польська мова, а нім., як предмет...	5	-	0.42%
польс. мова, а укр. і чес., як предм...	3	-	0.17
українських.....	4	-	0.34

11184

Учительський склад на Волині:

поляків.....	1535	-	69.84%
українців....	536	-	24.23%
руських.....	79	-	3.57%
чеських.....	21	-	0.91%
білорусів....	4	-	0.18%
жидів.....	28	-	1.27%
	2203	-	100

На Поліссі і в Холмщині українських шкіл н е м а.

Шкільництво в Галичині:

В р.1917 було в Галичині укр.шкіл 3662, в р.1926 - 367.

Г. Шкільництво під Румунією.

Щоб дати поняття про стан шкільництва на укр.землях під Румунією, наведу дані про р у м у н с ь к і школи 1926-27р. на укр.землях на основі відомостей, що я взяв в *Anuarul statistic al Romaniei 1927p.*

Д а н і ч и школи

	Буковина.			Бессарабія.		
	села	міста		села	міста	
Число шкіл	31	24		237	93	
в їх записано учнів	2111	2261		13237	5327	
Національності:			Разом			Разом
Румунської	799	620	1419	5654	1881	7535
Жидівської	155	805	960	1232	1157	2389
Української	588	94	682	1770	272	2042
Німецької	211	313	529	351	17	368
Російської	1	-	1	588	1034	1622
Польської	50	95	145	6	41	47
Вірменської	-	2	2	133	137	270
Турецької	-	-	-	-	-	-
Болгарської	-	-	-	948	92	1040
Венгерської	-	11	11	-	1	1
Іншої	2	2	4	476	130	606
Фактично:	1306	1947	3753	11158	4762	15920

П о ч а т к о в і школи

	Буковина			Бессарабія		
	села	міста		села	міста	
Число шкіл	475	62		1862	189	
в їх записано учнів	76812	15313		250531	32493	
Національності:			Разом			
Румунської	49973	5260	55233	157464	10099	= 167563
Жидівської	2234	3815	6049	10591	8010	= 18601
Української	15440	2020	17460	34335	4209	= 38544
Німецької	5620	2937	8557	11599	50	= 11649
Російської	307	7	314	10830	6950	= 17780
Польської	1633	1132	2765	608	278	= 886
Вірменської	2	5	7	26	52	= 78
Турецької	-	-	-	313	51	= 364
Болгарської	-	-	-	16824	958	= 17782
Венгерської	1576	3	1579	470	5	= 475
Іншої	27	134	161	7471	1831	= 9302
Фактично:	76812	15313	92125	250531	32493	= 283024

Разом маємо в низчих школах учнів:

	Буковини	Бесарабії
Українців	18142 - 18.92%	40586 - 13.58%
Румунів	56652 - 59.08	175098 - 58.57
Жидів	7009 - 7.31	20990 - 7.02
Німців	9086 - 9.46	12070 - 4.03
Поляків	2910	933
Венгерців	1590	476
Росіян	315	19402 - 6.49
Болгар	-	18822 - 6.30
Вірмен	9	348
Інших	165	10218
	95878 - 100%	298943 - 100%

Як знаємо з перепису 1910р. українці в ц і л і й Буковині становили більшість - 38.38%, румуни 34.38%, жида 12.95%, німці - 8.29%, інші 6%. На селах українці безсумнівно були більшістю ще значнішою, однак, як бачимо, шкільництво в селах є румунське на 100%, а українські діти в більшості записані румунами, бо де-ж таки, щоб румун було аж 59.08%, коли вони в краю становлять число не більше 35%! Хіба що вчать в школах румунські діти, а українських дітей допускається в школи мало.

В Бесарабії становище ще гірше. В мійських школах українців дуже мало. Навіть ця румунська статистика розвіє легенду про "руську Бесарабію", бо росіяни там представляють як видно, маленьку величину.

Г. Українське шкільництво на Підкарпатті.

В 1929р. було в пресі подано відомости про стан шкільництва на Підкарпатті і з того видно, що

	в р.1920-21	в р.1927-28
Народніх шкіл було:	475	745
в їх учнів	62423	87834

Викладова мова в 758 школах в р.1928:

українська	507 шкіл або	66.88%
малярська	114 "	15.04
чеська	91 "	12.00
німецька	14 "	
жидівська	8 "	6.08
інші	14 "	
	758	100%

Виділових шкіл було 9, тепер 16, з яких: українських 5, чесько-українських 7, україн.-малярських 3, чеська 1. В цих школах учнів: українців 1496 /34.05%/, жидів 1515 /34.49%/, маляр 1022 /23.26%/, чехів 360 /8.20%/, разом 4393 учні.

В цих школах учителів: українців 96 /57.00%/, чехів 60 /35.50%/, маляр 10 /5.91%/, жидів 3 /1.59%/, разом 169.

Гімназій 5 /з їх укр.3/, учительських семінарій 3 /укр.2/, фахових шкіл 6. Є навіть одна "висока школа" - богословська греко-католицька, отже ніби-то українська.

Державна гімназія в Ужгороді має: укр.клас 18, учнів 476
чеш. " 6, " 260

в Густі- українська: учителів 8, учнів 191.

Оглядаючи все шкільництво на укр.землях, ми бачимо, що релятивно найліпше виглядає УСРР і Підкарпатська Русь, драматичний стан українців в Галичині, катастрофальний в РСФСР, на Волині, Поліссі, Холмщині і на землях, що знаходяться під Румунією та на тій часті Підкарпаття, що влучена в склад Словаччини.

Поскілки соціально-політичний, культурний і господарський поступ є можливий лише для грамотних взагалі і національно-грамотних

зокрема, то оцінка стану річей на українських землях РСФСР, в Польщі, Румунії і на Словаччині може бути лише глибоко-песимістична: тут наш народ поставлений на шлях пониження, денационалізації і знищення.

Село, як суспільна форма діяльності українців, є їх прокляттям: денационалізують і визискують с е л я н, але селяни навіть боротись за свою будучність не можуть без допомоги освічених скупин люду. З усієї кількості народу лише 23,5 мільйони сяк-так мають вигляди на розвиток національної культури, а останні 15-16 мільйонів? Стан шкільництва показує, що український народ не має иншого шляху, як р е в о л ю ц і й н а б о р о т ь б а за можливість організувати своє національне шкільництво.

4. ПРЕСА І ВИДАВНИЦТВА.

На кінець 1928 року стан української преси був такий:

Виходило в УССР: Газет 95 } 278
українських { журналів : 133 }
неперіодичних 82

російських { Газет 69 } 136
журналів 67 }
неперіодич. 31

иншими мовами Газет і журналів 27

В Польщі: в Галичині 85 %

на Волині 4 "

Холмщині 2 "

в Польщі 9 " /Варшава 6, Краків 2, Каліш 1/.

100 "

Зміст:

Періодичність:	що-денників	1	політичних	30
	тричі на тижд.	3	станових	15
	двічі " "	1	"для народу"	15
	тижневиків	26	наук. і фахових	14
	двоптижневиків	14	для молоді і дітей	8
	місясників	33	загально-освітн.	6
	тримісясників	7	літературних	5
	неправильно	16	господарських	4
			жіночих	2

Буржуазні /"національні"/органи становлять 3/4 всього числа, з того україн.католицька преса представлена 15 органами.

Ліва преса /радикали-соціалісти, комуністи, селяроби і т.п./26 орг, москвофіли - 7 органів/укр.мовою 2, "макаронічною"2, рос.-укр.1, російськ.1/.

Пересічно 1 орган припадає на 70.000 укр.населення.

На Підкарпатті /і взагалі в ЧСР/укр.органів преси 35.

У Франції - 1, Югославії 1, Румунії 5, в Америці і Канаді точно не відомо, але приблизно можна рахувати на 60 органів.

Отже разом: УССР - 278, Галичина 100, ЧСР- 35, инші 67, разом 480 органів. Можна думати, що взагалі не більше 500.

Не рахуючи УССР, де українську що-денну пресу видають і пишуть в більшості не-українці, які ведуть лише пропаганду свого панування україн.мовою, щоденних укр.газет по-за УССР - 3 /2 в Америці і 1 в Галичині/.

Що-денна преса є явищем м і с т а, село що-денною пресою користується дуже мало. Селянин-хлібороб та ще малограмотний не може читати ніякої преси з огляду на її недоступний для його зміст. Неграмотний же селянин не читає жадної преси.

Ми бачили "грамотність" українського народу і тому можна сказати - більшість його /60%/ взагалі жадної преси читати не може, а для меншості справжня преса малодоступна, ось тому наша преса - це "популярні" тижневики з маленьким тиражем.

Рівень цієї преси, фабрикованої пів-інтелігентами для ще менш освічених - потрясаючо-низький, зміст - убожество. Чому так? Всі попередні дані що-до характеристики суспільної структури вказують, що інакшою укр. преса для нашого часу не може бути: нема бо українського міста. Навіть в країні, де керують "робітники й селяни", пресу читають... інші! "Пролет.Прав." 15 лютого 1928р. подала відомости про передплатників радянської преси:

урядовців	63%	в тім числі	6%
робітників	38%		4%
селян	2.5		0.2%
ремісники і вільно- фахівці	3.0		

Національність цих передплатників: укр. 65%, росіян і жидів 26%, поляків 1.5%, а за всіма ці передплатники діляться так: до 25 літ - 80% читачів.

Для українських "оптимістів" і для тих, що "все знають", подаю опис організації однієї газети - Daily Mail в Лондоні.

Daily Mail має:

42 ротатійних машини /кожна друкує за годину 36.000 чисел по 8 сторін кожне/.

17 машин, що згортають газету.

Кілька ротатійних машин зеднано в "агрегати", щоб друкувати за годину 40.000 чисел газети по 80-120 сторін кожне!

Електрична станія має 1800 HP /рушійних "кінських сил"/.

Складальних машин - 322.

Для друку опасок /бандеролів/ 10 машин /кожна друкує 10-12000 опасок/за годину/.

Адреси друкує машина прямо на газеті.

32 авто-вантажники розвозять газету від друкарні та ще 3 аеропляни.

Редакторів - 42.

Кореспондентів - 690.

Телефоністів - 10.

Телеграфістів - 32.

Стенографів - 28.

Господарсько-адміністративну роботу ведуть:

директор - 1

Урядовців - 6

Урядовок - 12

Скарбників - 13

Помісних сил - 268

Технічний персонал: урядовців 32, складачів і машиністів 600, помісних сил 32.

Газета виходить в будень в 1 $\frac{1}{2}$ мільон. примірників, а в неділю чи свято 3 - 5 мільонів.

За оповістки дістає газета річно 1 м і л і я р д чеськ.корон.

Редакторі одержують за рік плати по 80-160 тисяч чеськ.кор., причім робочий рік рахується 10 місяців /2 місяці на відпустки/.

Оце така одна щоденна газета в Англії. Щоб побачити причини різниць між "Ділою" і "Daily Mail" - треба досліджувати суспільну структуру укр. і англійського народів та розуміти проблему села і міста.



Коли ми округляли число видань української преси до 500, то ця цифра значить лише: що одно видання припадає на 80.000 українців /коли рахувати 40 мільонів/.

А порівняйте пресу, що виходить в Чехословаччині!

Тут в 1928р. було періодичних видань в мові:

			І видання припадає в тій народности на:	
чеський	1857	2510	3490	осіб
словацький	653		3944	"
німецький	792		10777	"
мадярський	90		13196	"
український	35		7585	"
польський	10		8988	"
інших	23			
	3440			
Поглянемо на інші держави:			І вид. на:	
Ісландія	94		1007	дух.
Данія	понад 2000		1575	"
Норвегія	більш 500		4000	" /і Естонія/
Сполуч. держ. Америки	21012		5646	"
Латвія	314		5957	"
Болгарія	783		6750	"
Фінляндія /і Австрія/	-		7600	"
Угорщина	934		8655	" /і Греція/
Франція	4345		9330	" /і Португалія/
Польща	1711		15880	"
Англія і Ірландія	3423		19675	"
Німеччина	3111		20000	"
Югославія	-		23525	"
Італія	-		45000	"
СССР	2029		71710	"
Албанія	11		73090	"
Україна	до 500		80000	"
Литва	-		100000	"
Румунія	-		153508	"
Туреччина	-		180900	"
Іспанія	-		222910	"

Розглядаючи ці цифри, мусимо мати на увазі, що лише тираж видань був-би добрим мірилом поширення преси, а не число видань.

Число видань в Англії менше через те, що ці видання поширені більше, ніж мало-тиражні видання в інших країнах. Тому справжнє місце Англії значно вище в дійсности, ніж в наведеній таблиці. Те можна сказати і про Німеччину та Францію.

В усякому разі Україна мусить стати поруч Албанії, Литви, Румунії, Туреччини і Іспанії.

Що-до видавництва к н и ж о в і б р о ш у р, то Україна не може стояти високо через ті-ж причини - неграмотне населення їх не читає. Коли розглядати український народ, як культурну одиницю, то взагалі всі обрахунки треба вести лише на основі числа грамотних. Загалом тепер їх 40% або 16 м і л і о н і в у к р а ї н ц і в. Ще недавно наша нація була мала в собі лише 10-12 грамотних. Наше ж відродження формально почалось з 1797 року /рік виходу "Енеїди" Котляревського/, коли майже вся нація складалась з неграмотних селян. Цим і пояснюється темп розвитку видавничо-книжкової справи. Від "Енеїди" до "Кобзаря" /1840р./ минуло 43 роки і за цей час в рос.

україні було видано укр.мовою 44 книжки /з їх 27 на терені Росії/,
цеб-то пересічно по 1 книжці в рік. З 1840р. по 1905 включно вида-
но 1250 книжок /пересічно по 25 в рік/. З 1906 по 1917р. видано
1920 книж. /або по 160 в рік/, причім лише в цій добі почалася ук-
раїнська преса /1 щоденник, 14 тижневиків і місящ./.. За два роки
Великої Революції /1917-18/ видано 1931 кн. /965 в рік/ в 17 міл.
примірниках або 70% всієї книжкової продукції в УНР. В цій добі за-
значилось 98 видавництв і 20 щоденних газет. Одначе павала Москва
зруйнувала це діло! Бо вже в 1919р. було видано лише 665 укр.назв
/всіх 1414/, в 1920р. Москва вплинула так, що видано лише 457 укр.
книжок /всіх 860/, в 1921р. лише 214 укр.книжок, в 1922р. 374, в 1923-
24р. - 855, або 30% од всієї книжної продукції в УССР.

Совітська статистика подає, що продукція укр.книжок становила в
1925р. 40% від всієї книжкової продукції в УССР, в р.1926 - 43%, в
р.1927 - 48% /або 2256 кн./, в р.1928 - 58%. Все-ж таки за большеви-
зму укр.книжкова продукція не досягла того рівня, на якому була в
1917-18р. /70% продукції/.

Беручи книжкову продукцію в УССР в порівнанні з ССРСР, маємо в
р.1927: в ССРСР було видано 32000 книжок /320 міл.примірників/, в
УССР було видано всіх 4700 кн. /27 міл.примірн./, цеб-то 15%, коли
брати число назв і 13%, коли порівняти тираж. Поскільки-ж продукція
українських книжок є меншою /1927р. - 48% або 2256 кн./, то продук-
ція у к р. книжок становить лише 7% од всієї продукції ССРСР. Ко-
ли число українців в ССРСР становить 21% населення, то очевидно, що
українська книжна продукція в-триє менша, ніж би то їй треба було
бути. /що найменше 6700 укр.книжок в 1927р./

В порівнанні з іншими державами, УССР займає таке місце в 1927р.
що-до книжкової продукції, як подає совітська статистика:

			на 100.000 населення припадає:		
В Німеччині р.1927 видано	32000 кн.	50	прим.		
" Японії "	20000 "	34	"		
" Англії "	14000 "	32	"		
" Франції "	12000 "	30	"		
" Спол.держ.Америки "	10000 "	9	"		
" Польщі "	7000 "	24	"		
" Італії "	6500 "	17	"		
" Голандії "	6000 "	87	"		
" УССР "	5400 "	20	"	/27 міл.прим./	

Чому Україні приписується в цій таблиці вже 5400 видань - не-
відомо. Вище ми подали иншу "совітську" цифру: 4700 видань /27 міл.
примірн./, отже 16 видань на кожних 100.000 нас., або 10 укр.книжок
на 100.000 у к р а ї н с ь к о г о населення.

Відносно укр.книжкової продукції на інших українських землях,
на жаль, відомостей не вдалось мені знайти.

З соціологічного боку дуже важно, скільки примірників якої кни-
жки розійшлося, скільки читачів має яка книжка /по добре впорядкова-
них бібліотеках така статистика читачів уже ведеться/, щоб можна бу-
ло собі уявити культурні скупини людські, що творяться "навколо кни-
жки", як важного чинника в процесі культурної переробки індивідів.
Одначе і така статистика і соціологічна розробка проблеми читача -
діло будучини взагалі і діло культурних суспільств зокрема. Некуль-
турні люди статистики не ведуть, жадних суспільно-наукових проблем
не вияснюють.

Між тим соціологія, як наука, мусить досліджувати витвори суспі-

льного процесу: як їх генезу, так і їх соціальну роль /яко роль чинників/.

Для характеристики культурних груп важче не лише число книжок, а й їх характер /які предмети обговорюються в тих книжках/, їх зміст /що говориться про ті предмети; ступінь аналізу дійсності/ і їх композиція /як говориться/. Знаючи аж так літературу, можемо уявляти, що вона відкладає у її споживачів, які типологічні риси їм додає, як формує особистість індивіда. Поки статистика і соціографічна наука цим мало займається, доти тяжко робити об'єктивно-наукові характеристики культурних груп. В усякому разі ті "характеристики" людей, які робить так зв. "літературна критика", свідчать про повну ненауковість їх. Я спробую при обговоренні культурного процесу і його витворів робити загальні характеристики суспільно-психологічних типів на основі всіх помічень, що здобудемо в цій досліді суспільства України.

5. РЕЛІГІЯ, ЯК КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ НА УКРАЇНІ.

Релігія, як сукупність певних думок, почувань і вчинків, є складне явище своєрідної людської поведінки. Як явище думки - це є своєрідний "світогляд", в якому ми знаходимо два елементи: своєрідне розуміння дійсного світу, отже ягесь "знання" про його і своєрідну "філософію" - про початок, смисл і мету всього сущого й людиною. Таким чином, релігія з цього погляду є ідеологією. Як явище почуття - це є своєрідне переживання з адомовлення і насолоди образами, що постачає "релігійна творчість", при чім особливо діють образи зорові /картини, композиції то-що/, слухові /музика, спів, деклямація, оповідання/, нюхові /запахи/, смакові /"причастя", "трапези" і т.п./, дотикальні /поцілунки то-що/. Це все область мистецтва.

Як сукупність вчинків - це своєрідні рухи /благословення, хрестиння, поклони, церемонії і т.п./ для насолоди і певна поведінка що-до "бога" і до людей. В цій разі це буде своєрідна система суспільної поведінки людей, що нормується правилами соціальної моралі.

Який смисл цієї складної композиції - релігії?

Вона силкується: організувати певну свідомість людини, певні переживання і певні вчинки її, щоб з а м и р и т и суспільне середовище давлінням авторитету непереможної сили - бога, який скрізь перебуває, все бачить, все знає, все контролює і керує. Ця сила є об'єктивна, вимоги її безапеляційні. Таким чином, релігія є певною системою суспільного виховання людини з метою пристосувати індивіда до свого оточення, "соціалізувати" його.

Хоч де-хто з соціологів критикує соціологічну теорію релігії Е.Дюркгейма /напр. др. Е. Халупний/, але все-таки треба признати, що основний підхід Дюркгейма до розуміння релігії, як суспільного витвору і як чинника, є правильний. Релігія мислить суспільство символістично, що^{би} авторитет суспільства ніби "об'єктивувати" в символі бога і цим авторитетом давити на поведінку людей.

Що релігія виконує цю роль - це безсумнівний факт. Релігія є у подавляючій більшості народів. Релігія виросла поступово з тотемізму, в якому ще не було ідей бога, але була ідея в и щ о г о а в т о р и т е т у, тотему, винесеного за межі людського суспільства. Ось тому й звір, і птах, і сонце, й камінь, річка були тотемом, цеб-то авторитетом, до якого пристосовується поведінка людей. Релігія - ідеологія суспільного співжиття і означення місця людини, як в суспільстві, так і в природі. Як ідеологія, релігія є чинником людської поведінки. Отже розуміти, як генезу, так і соціальну роль релігії мож-

на лише соціологічно, маючи на увазі її символічний, а не буквальный зміст.

Релігійні групи сучасного суспільства є очевидний факт, яким наука мусить займатися. Релігійні групи - своєрідні культурні групи, які треба досліджувати, як і кожні інші групи. Окрім релігійних груп /церков/, є ще інші і д е о л о г і ч н і групи, найголовніші з яких наукові, правові і політичні. Наукові групи претендують одібрати у релігії її соціальну роль, щоб-то роль авторитету, що керує поведінкою людей.

Наука, досліджуючи реальну дійсність, помітила величезну прірву між дійсністю і її релігійним поясненням, яке часто і очевидно вражає своєю суперечністю до науки. Релігійна ідеологія повна недоразумілих тверджень, щоб-то в і р у в а н ь. Так в поясненні будови і походження всесвіту, людини і явищ космічних, біологічних, психічних. Земля не площина, а куля; людина ходити по воді, не тонувши, не може; в хвору людину не вступає "біс", а просто органічні чи функціональні збочення і хибі; почати людину без заплodження мужським елементом не можна і т.д. і т.д. Це спір знання з незнанням і його можна розглядати, як боротьбу науки з неучтвом. Означе не треба випускати з виду, що релігія є не лише певна сукупність хибних понять про дійсність: вона є ще вихованням, вона є ще системою мистецьких впливів на людину, вона ще є системою суспільної моралі. Боротьба з забобами - це є боротьба лише проти невеликої частини явища релігії. Неграмотні маси живуть релігією, як своєю ідеологією суспільного співжиття, одержуючи її шляхом наподоблення і виховання від свого оточення, передовсім - від родини. Сума рефлексів, яку ми називаємо "релігією" індивід о д е р ж у є - це факт, що закріплюється повторенням як з в и ч к а. Що обернулось в звичку, те є "органічною" прицепкою, яку усунути можна методичним відплуванням інших рефлексів і звичок: замість релігійної філософії треба дати наукову філософію; замість естетики і символістики релігії треба дати естетику і символістику, вироблену наукою; замість релігійної системи суспільної моралі треба прицепити іншу, але к р а щ у систему суспільної моралі. А саме головне - треба утворити інший в и щ и й а в т о р и т е т - представника науки безсуперечної, непомильної і через те авторитетної, а разом остільки діалектично-гнучкої, щоб давати відповідь на всі питання донитливої людини, що хоче знати. Оскільки релігія є системою авторитету, то сюди й мусить бути звернута вся увага.

Ідеологію авторитету мають і партії, особливо суспільно-реформаційні. Перед нашими очима відбувається процес утворення авторитетів: Масарика, як представника науки, Леніна і Мусоліні, як представників с и л и, яка також ніби-то керується непомильним знанням. Авторитет католицького папи будується також на непомильності знання ним всіх правд. Основою етичного авторитету є ідея справедливості. Отже де ви вцепите ідею помноженого авторитету /непомильність, сила і справедливість/, там безумовно буде явище суспільно-політичного авторитету - отже виконуватиметься функція виховання і політичного керівництва суспільствами, агрегатами, групами.

Вивчення проблеми авторитету дає ключ до зрозуміння і соціальної функції релігії. Через те соціолог, як учений, не може ігнорувати явища релігії і досліджувати релігійні групи, як носіїв певної вимусьтрової суспільної сили.

Український народ складається з кількох релігійних груп, найбільші з яких православні і уніати /греко-католики/, а інші представлені невеликими числами.

В СРСР українці в подавляючій більшості православні. За совітсь-

кої влади статистики релігійних груп нема. Релігія викоріняється насильними методами. Вже революція 1917р. поставила церкву осторонь політичного життя. Зв'язок церкви з монархією і пануючими класами означив долю її - трудові маси зненавиділи ц е р к в у, а не релігію. Через те почалась реорганізація церкви відповідно інтересам мас і їх нової свідомості. В суті річ це була переробка соціально-етичної практики, але не торкалось світогляду і естетики.

Оскільки неграмотні і півграмотні маси не живуть наукою, остільки вони й не можуть засвоїти зразу нову науково-суспільну ідеологію авторитету. Переробка соціальної моралі церкви не означає з н и щ е н н я церкви - це треба розуміти. З огляду на те, що укр. народ в революції усвідомив себе, як окрему лінгвістично-культурну групу, почалось відокремлення і церковно-релігійне. З'явилась укр. автокефальна /самостійна/ церква, окрема від московської. Це явище глибоко-закономірне. Автокефалія організувала під своїм проводом до 12 мільйонів українців - цей факт показує, що свідомість національної відрубності охопила не всіх українців.

Автокефалія доволі значно поширилась і почала захоплювати під свій вплив навіть греко-католиків /на еміграції в Канаді і в Америці/, однак цей процес не розвинувся не то-що в Галичині, а навіть на Волині й Поліссі, де панує й досі старе синодське православ'я. Процес витворення старого православ'я на Підкарпатті /що так був розвинувся до революції 1917р./ припинився, але автокефальне православ'я не шириться: народ ще перебуває в клішах старої релігійно-суспільної ідеології.

Унія, заведена 1569р. в Галичині і 1649р. на Підкарпатті, тримається значно, відокремлюючи уніятів-українців від православних мас укр. народу в окрему цілість. Так зв. "сокальський кордон" між Галичиною і Волинню, є в дійсності кордоном двох релігійних груп укр. народу. Перемога над цим кордоном прийде з перемогою інших чинників: економічних, політичних і культурних.

Перепис 1921р. в Польщі так малює релігійний склад народів:

	Всіх	Польк.	Україн.	Жидів.	Білорус.		
греко-католиків	3031057	361294	2667840	125	197		
римокатоликів	16057229	15850890	16239	1316	60123		
православних	2815817	545457	1207739	140	960539		
іудеїв	2771949	707400	3751	2044637	3983		
безвірців	5972	3309	50	2287	10		
інших	1012676	310937	2809	373	10841		
	25694700	17779287	3898428	2048873	1035693		

	Німц.	Литв.	Росіян.	Тутешніх.	Чехів.	інш.	не-від.
греко-католиків	383	6	504	348	32	325	3
римокатоликів	94017	21639	1144	113	7398	4310	40
православних	303	2227	41968	35135	18404	891	14
іудеїв	9937	74	1081	346	91	644	5
безвірців	135	7	46	-	17	111	-
інших	664617	091	4177	1	4686	3575	569
	769392	24044	48920	38943	30628	9856	631

Таблиця показує розбитість кожної національності на значне число релігійних груп. Оскільки православ'я і уніятство є виразними формами історичної боротьби з католицизмом, то впадає в око "статистичне" прилучення багатьох уніятів і православних /361294 + 545457 = 906751/ до католиків. 906751 особи - це українці в минулому і сучасному, але поляки хочуть з їх зробити поляків. Другий цікавий факт: і православні, і уніяти, і іудеї є в кожній народності. Тут є певна доза

і асиміляційного явища. Третій факт: безвірців більше у тієї народності, яка більш урбанізована. Село і віра - тотожні. Українці і білоруси найменш "безвірні".

В ЧСР релігійний склад народів за переписом 1931р. такий:

	Всіх	Україн.	Мадяр.	Жиди	Чехи.
греко-католиків	535543	387322	24742	23	94934
православних	73097	62621	171	12	3483
римо-католиків	10405088	6586	475936	74	6771883
чеськословенців	525333	44	3	1	521287
іудеїв	354342	3751	29473	180616	73371
євангелістів	990319	1196	14771	19	590353
інших	2824	224	40	4	1132
безвірців	724507	186	220	100	703116
невідомих	2119	19	75	6	1378
	13613172	461949	545431	180855	8760937

	Німці.	Поляки.	Інш.	Чуж.
греко-католиків	384	230	14082	13926
православних	76	15	962	5757
римо-католиків	2934539	48121	9919	158040
чеськословенців	391	91	34	3482
іудеїв	49123	74	112	17822
євангелістів	121893	26943	617	34527
інших	895	124	29	376
безвірців	15986	247	78	4574
невідомих	291	8	33	304
	3123568	75853	25871	238808

у в і д с о т к а х:

	Всіх	Укр.	Мад.	Жиди.	Чехи.	Німц.	Пол.	Інш.	Чуж.
греко-кат.	3.93	83.84	3.32	0.01	1.03	0.01	0.30	54.43	5.83
православ.	0.54	13.56	0.02	0.01	0.04	0.00	0.02	3.72	2.41
римо-кат.	76.44	1.43	63.85	0.04	77.48	93.95	63.44	38.34	66.17
чеськосл.	3.86	0.01	0.00	0.00	5.95	0.01	0.12	0.13	1.46
іудеїв	2.60	0.31	3.95	99.87	0.34	1.53	0.10	0.43	7.46
євангеліст.	7.23	0.26	23.81	0.01	6.74	3.90	35.52	2.39	14.46
інших	0.02	0.05	0.01	0.00	0.01	0.03	0.16	0.11	0.16
безвірців	5.32	0.04	0.02	0.06	8.02	0.51	0.33	0.30	1.92
невідомих	0.01	0.00	0.01	0.00	0.02	0.01	0.01	0.15	0.13
	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Українці в ЧСР переважно уніати і православні. Уніяцтво, до відокремлення православних, було "українською релігією". Уніяцтво протрону розкладається, оскільки хоч невеличка частина переходить з української до іншої народності.

На території Польщі і ЧСР українцями себе вважають 7.502 жидів. Поскільки признание до поневоленої і малокультурної національності є рід не вигідна, то оці 7.502 жиди є показником асиміляційного процесу в жидівстві, яке щиро чи нещиро в значній мірі заявляє себе приналежними до інших націй.

Українці на Буковині і в Бессарабії в подавлячій більшості православні.

Оскільки українці на 92% живуть в селах, займаються хліборобством і в більшості цілком неграмотні, то ідеологічною підготовкою їх до суспільного життя ще довго залишиться релігія. Методи большевицької боротьби з релігією остільки брутальні, що можна наперед сказати, що вони успіху не матимуть. Одна ідеологія може зникнути лише при

умові з а м і н и її другою ідеологією, а ця заміна завжди вимагає довгого часу і методичної освітньо-виховавчої праці. Поскільки у більшовиків замість виховання панує принцип терору, то хоч терор і дає певні наслідки, бажані для гнобителя, але дає ще більш наслідків не бажаних, тому наперед можна сказати, що однією з причин протибольшевицької революції буде релігія.

Цілковито інші ідеології панування на східних і західних наших землях витворюють потроху розлом між двома частинами українського народу. Коли соборність України скоро не здійсниться, то ми станемо перед фактом типологічного розшарування українців по лінії релігійного виховання. Релігійний поділ українців вказує на слабкість інших психологічно-виховавчих чинників.

Лише величезною напруженою культурно-освітньою працею можна вивести українців на шлях поступу і розвитку, дуже загальмованого релігійно.

6. ІНШІ КУЛЬТУРНІ РОЗШАРУВАННЯ УКР. НАРОДУ.

Виходячи з засади, що ідеологічно-культурна підготовка людини є витвором тих оточень, в яких вона перебуває, а також продуктом її індивідуального досвіду /практики/, треба ясно зазначити, що господарські, політичні і культурні класи суспільства є різні своєю підготовкою і досвідом індивідів.

Оскільки ми бачили розшарування укр. народу на культурні групи в залежності від мови, неграмотності, різних рівнів грамотності /і освіти/, різної ступені витворювання засобів культурного впливу /преси і книжок/ і релігійних ідеологій, то цим ми зовсім не вичерпали всієї складності культурної диференціації укр. населення. Поділ на професії і фахи є основою поділу д о с в і д у, а це значить і поділу на різні о б с я г и і р і в н і свідомості чи культурної підготовки. Так само і політичний поділ населення на керуючих, підлегло-керуючих і підлеглих є основою різного д о с в і д у, а значить і різної свідомості в області керівництва людською поведінкою: одна свідомість у головних керівників, друга - у підлеглих керівників і третя - у підлеглих.

Ці розшарування є основою явища культурної різноманітності індивідів і груп, яку ми всі бачимо навколо себе. Однак користування тими чи іншими витворами, суспільного процесу так само зріжнює людську свідомість. Взяти б хоч мистецтво: воно з його різними родами і різною ступеню об'єктивації розбиває людей на багато культурних груп. Користування кіном і радіозвуком зріжнює чимало.

Таким чином, ми спостерігаємо величезне число окремих культурних груп. Тяжко між ними проводити точні межі, тому в науковій літературі прийнято орудувати поняттям т и п у, як явищем очевидного споріднення між об'єктами. Ні один дуб не тотожний з другим, але між ними багато є спільного. Всі риси, що входять в ту спільність, становлять разом т и п дуба. Таким чином, типовість є явищем повторення д е я к и х /а не всіх/ ознак. Кожна конкретна людина в де-чому не подібна до всіх людей, але у неї багато і типологічних спільностей. Однак, з культурного боку беручи, типові риси повторюються у людей лише о д н а к о в о г о суспільного оточення. Типологічно одрізняються дуже люди с е л а і м і с т а, а в місті кілька культурних шарів, цебто кілька різних т и п і в, у яких і обсяг, і зміст, і характер знання та переживань р і ж н и й. Вроджені рефлексі однакові, але придбані - не однакові. Біологічна характеристика всіх людей однакова, але суспільно-культурна не однакова. Отже коли ми говоримо про культурні групи, то маємо на увазі неоднаковість в числі і якості прид-

баних рефлексів.

Всі попередні дані свідчать, що український народ складається не з одного, а з багатьох культурних груп, у кожної з яких характер, обсяг і зміст знань ріжний.

По скільки не легка характеристика цих груп-типів, то ще тяжча характеристика їх сукупності. А цим якраз і займається сучасна не розвинена наука про суспільні явища. Відомі оті довгі розмови про "національні типи". Коли кожна нація складається з кількох різних культурних типів, то як вивести характеристику всієї нації, як знайти національно-типологічні риси у кількох різних культурних типів? Хоч таких спроб багато, але заздалегідь для нас ясно, що вони не вдалі. Грандіозна робота А.Фюльє, що написав про психологію європейських народів, тому доказом. Тако ж спроби наших учених Костомарова /"Дві руські народності"/, В.Антоновича /"Три народних типи національні"/ і їх перефразування напр. у М.Грушевського /"На порозі Нової України"/ також свідчать про це. У інших учених, напр. у М.Драгоманова /його збірник "Малоруські предання і розкази"/ або проф. Л.Білецького /"Українська народня поезія", 1927р., курс лекцій/ знаходимо характеристику укр. народу, без поділу його на культурні групи: за народ береться с е л я н с т в о, а з його словесности виводиться його культурну характеристику, установлюється його "вдача". Дозволю собі де-що процитувати з книги проф. Л.Білецького, як найновішої спроби зналювати вдачу /тип/ українського народу. Професор каже:

"В д а ч а. В очах чужоземних мандрівників, послів і ин. з давніх давен тодішні наші люди вважалися за щ и р и х і п р и в і т н и х; цю вдачу наш нарід заховав до сьогоднішнього дня. До чужих наші люде ласкаві й гостинно приймають їх. Жінки були вірні своїм чоловікам, не раз убивали себе, коли вмирав їх чоловік. Дуже любили й люблять наші люде волю. Любили й люблять повеселитися й забавитися, поспівати й побенкетувати: без пісні, танців і гри не обходилася ніяка огазія".

"З в и ч а ї. Ця привітна та весела вдача відбилася й на звичаях нашого народу".

"В і р а. Веселими очима дивилися українці на світ Божий".

"В і р у в а н н я у к р. н а р о д у. Є ціла низка явищ і фактів у природі, до яких нарід не може підійти звичайним способом і зрозуміти їх конкретно.... Лише народня творча фантазія намагалася збагнути їх і конкретизувати їх на свій лад у певні витвори вже власного духу народнього. На цій основі поруч із релігією поганською повставали і народні в і р у в а н н я, що те-ж до певної міри творили релігійно-пантеїстичний світогляд, але другорядний - примітивніший. Ці вірування життя народне донесло аж до сьогоднішнього дня. Вони тримаються серед народу міцно і змінюються протягом довшого часу, бо вони є, так би мовити, фактичним знанням та уявлінням первісного розуму про природу".

Ми з проф. Білецьким очевидно не належимо до українського народу, бо ні однієї з указаних рис не маємо. Дана ним характеристика очевидно відноситься до неграмотної частини нашого народу, але й тут риси дивовижні! Що наші люде "щирі і привітливі" - тому свідком брехня і грубість; що чужих приймають "ласкаво" - показують погроми, а також шовінізм укр. інтелігенції; що жінки вірні своїм чоловікам - в цім можна сумніватись на основі пісень про "гречку"; що дуже люблять волю - це сумнівно: з факту постійної неволі можна скорше вивести напакі - люблять неволю; що привітна та весела вдача, то це стоїть в суперечности до суму й журби /"грустныя малоросійскія пьсни"/;

що веселими очима дивляться на світ божий, то це іноді буває... коли є що їсти. Костомаров писав, що наш народ ідеаліст, демократ, естет, індивідуаліст, а москаль - матеріаліст, монархист, нечепура, колективіст. В. Антонович писав, що українець меланхолік і демократ, москаль - флегматик і монархист, поляк сангвінік і аристократ.

Чи це все відповідає дійсності? Ні. Такі характеристики могли б мати місце при вивченні конкретних індивідів /в біографіях/, але ні в якому разі не колективів /в соціології/.

Коли дослідник переконався, що українці й досі повторюють ті поняття про світ, які він виробив ще за часів поганства, то він робить правильний висновок, що це примітивізм, бо інші скупини укр. народу мають цілком інші поняття, установлені шляхом наукового дослід. Коли ви поставите перед очима таких дві скупини укр. народу /примітивну і науково-освічену/, то, скажіть будь ласка, яку національно-типологічну характеристику їм дасте? Щоб підкреслити належність їх до однієї нації, то очевидно musíte сказати лише про спільні у їх риси, а це зведеться лише до зоологічної їх характеристики: і ті й другі є люди з двома ногами, руками, очима і т.д., що ж до їх понять, уявлень, то це два окремі світи. Коли в основу національної характеристики візьмете прикмети однієї групи, то другу musíte виключити з складу нації, і навпаки. Брати до характеристики народу такі риси, як "щирість", "привітність", "веселість", "вірність жінок" і тп., цілком не можна, бо це не типові риси, а окремі моменти з життя індивідів. Ці "риси" не характерні навіть для індивідів: індивід зараз "щирий", а через хвилину збреше, зараз веселий, а за хвилину вже може закуритись, потім заплакати, зараз жінка вірна своєму чоловікові, а за пів-години піде на побачення з любовником.

Наукова типологія індивідів і скупин є ще ділом будучини, а ще дальшої будучини є діло утворити наукову типологію складних суспільних агрегатів, як місто, село, народ і ин.

Наші подані раніше відомості показують, що хоч наш народ в подавляючій більшості складається з селян, а це-б, здавалося, є передумовою його типової одноманітності, тим не менше очевидним є факт, що укр. народ складається з багатьох культурних скупин. Дослід над цими скупинами, монографічне вивчення їх, ще не розроблено, але наведені нами дані вже чимало пояснюють. Сумарну характеристику скупини "неграмотних", що замкнуті в убогих селах, можна зробити, переглянувши матеріали "народної словесности". Наші етнографи зібрали таких матеріалів багато, але наукової переробки їх ще нема.

Значно тяжче характеризувати неграмотних в місті, оскільки ці індивіди підлягають впливам різних культурних шарів такого складного і повного контрастів агрегату, як місто. Ще тяжче науково характеризувати скупину грамотних і відокремлювати між ними різні групи: контрастові групи легко описати, але сусідні - дуже тяжко через те, що треба знати кожного індивіда групи, щоб відокремити спільні риси від розбіжних.

В дальшому ми спробуємо провести основні лінії в характеристиці різних культурних скупин в населенні на українських землях. Ми це зробимо тоді, коли розглядатимемо культурний процес на Україні і його в и т в о р и, як об'єктивований психологічний зміст різних скупин.

Політичним відношенням треба вважати відношення в л а д и і п і д п о р я д к у в а н н я в складних суспільних агрегатах, які ми називаємо громадами /село, місто, держава/.

Само слово політика походить від грецького "поліс" - значить са-мостійне місто /цеб-то місто-держава/. діяльність людей, направлена на упорядкування відносин в г р о м а д і і виявлювана в формі ор-ганізації керуючих органів, є п о л і т и к а. Змістом її є бороть-ба за владу, організація влади, утримування чи охорона влади в грома-дах. Генетично явище влади виростає з інстинктів самоохорони індиві-дуальної та гуртової і початково виявляється в рефлексів нападу. Батько і мати, виховуючи дітей до життя, часто наказують дітям вести себе так або инакше. В цім наказуванні вже є зародок того, з чого виростає в л а д а одного індивіда над другим або инакше: функція к е р о в н и ц т в а поведінкою підлеглих індивідів чи скупин. Од-наче не всяке керівництво ми можемо назвати політичним! Дірігент керує хором чи оркестром, хтось керує фігурами танцю, офіцер керує боем жовнірів, директор фабрики керує працею підлеглих службовців і робітників, генерал командує /керує/ парадом, учитель керує школою, піп керує парафією, лідер керує боротьбою партії, начальник керує люд-ським апаратом своєї установи, голова керує зборами наукового конгре-су, режисер керує виставою, хтось керує грою в гурті дітей на вулиці, капітан керує кораблем /власне людьми/ і т.д. і т.д. - це все явища керівництва, але це не політичне, а технічне керівництво або адмініс-трація. Це керівництво відбувається в усіх організованих згуртуваннях, простих чи складних, але не в г р о м а д а х, не в вищих складних територіальних агрегатах, якими є села, міста, держави і їх складові частини /"кутки" в селах, "райони" в містах, "краї", "губернії", "округи", "повіти", "райони" чи "волости" в державних організаціях/. Коли діло торкається територіальних складних агрегатів-громад, то тут керівни-цтво приймає не лише технічно-адміністративний, але й п о л і т и -ч н и й характер, щоб-то керівництво відбувається проти волі членів громади, означення мети належить керівникам, які к е р у ю т ь с у с п і л ь н и м п р о ц е с о м в д а н і й г р о м а д і.

Поскільки політикою називається сукупність способів певної пове-дінки, то поняття "політики" в звичайній мові вживається дуже широко, прикладаючи його до різноманітної діяльності людини; скрізь там, де людина ставить якусь мету, способи досягнення цієї мети люде й називають "політикою": "економічна політика", а її ще поділять на с-гос-подарську, лісову, промислову, торговельну, транспортну, податкову, мит-ну і т.д. без кінця; "культурна політика" з поділом на "шкільну полі-тику", "національно-культурну" і ин.; "законодавча політика" з поді-лом на "робітничу", "соціальну", "політику права" і т.д. Часто прихо-дить на думку, що політикою люде називають всяку метоставну діяль-ність, всяку поведінку людей з боку її техніки і її цілей. Таке "ши-роке" вживання слова "політика" затемнює його зміст. Це виникає че-рез те, що в людській мові ще мало термінів для окремого називання кожного роду поведінки. У військовій діяльності, правда, є окремі тер-міни /стратегія, як теорія постановки цілей і тактика, як сукупність способів ведення бою/, але й тут вживається термін "воєнна політика", як певна частина діяльності керуючих шарів держави - уряду і його органів.

Коли діяльність верховних органів держави називається політикою,

з підрозділом на окремі її види /міжнародна і внутрішня, воєнна, культурна, фінансова і т.д./, то це зрозуміло: держава є громада, діяльність її керуючих органів є політика, але чому "політикою" називається діяльність окремого підприємця, окремої особи що-до другої особи?

Політичною діяльністю окремих осіб можна називати лише таку, що направлена на здобуття влади в громаді, на її організацію і охорону, а також на повалення небажаної влади. Через те "політичним життям" треба називати діяльність керуючих органів у громадах /село, місто, держава/, а також діяльність і н д и в і д і в, направлена на політичну владу /вибори її, організація її, усунення її/ і подібна діяльність їх спеціальних згуртувань або п а р т і й. Політичну поведінку треба одрізнити від технічно-адміністративного керівництва, хоч в діяльності громадських органів /сільських, міських, державних/ адміністративно-технічне керівництво совпадає з політичним. Тут політика, як постановка мети, і політика, як здійснення її певними засобами, зливаються в одне явище політичної поведінки влади.

Розуміється, кожна діяльність людини може сприяти або не сприяти її політичним цілям, може збільшувати чи зменшувати її політичний успіх - це ясно вже тому, що кожна діяльність людини є чинником її розвитку в позитивному чи негативному для неї напрямі, а цей р о з в и т о к означає збільшення чи зменшення її політичного впливу, щоб-то можливості проводити в життя свого "наказу", здійснення своїх волевих спонук.

Розглядаючи політичну структуру укр. народу, ми стежимо за тими явищами, що свідчать про стремління українців до влади в г р о м а д а х /селах, містах, державі/, а тому нам цікаві відомості про участь українців у в и б о р а х, в у р я д а х і їх органах, про українські п а р т і й.

І. НА УКР.ЗЕМЛЯХ БУВ.РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ.

Політичне гуртування українців до революції 1917р.в був.Росії почалося фактично з 1846р., коли було założено нелегально відоме Кирило-Методіївське Брацтво, на чолі з Костомаровим, Кулішем і Шевченком, однак 1847р. Брацтво було вже погромлене через зраду одного провокатора /Петрова/. Терор царя Миколи I на членів Брацтва зупинив політичну організацію укр.руху надовго. Відновлення політичної організації зв'язане з діяльністю Драгоманова, коли по Україні існували нелегальні гуртки укр.соціалістів-федералістів. 1890р. заснувалася в Галичині укр.радикальна /соціалістична/ партія під проводом Франка і Павлика на програмі Драгоманова.

На Наддніпрянщині 1900р. загалася перша українська партія під назвою "Революційна Українська Партія" /РУП/ по ініціативі М.Русова, Д.Антоновича і ин., яка 1904р. розпалася на три течії: соціал-демократичну, що оформилася як УСДРП, на націонал-соціалістичну "Укр.Народну Партію" /УНП/ і безпартійні соціалісти-революціонери. В тих же часах виникла "Укр.Соціалістична Партія", але скоро зникла. Виникли радикальна і демократичні партії, але згодом об'єдналися в одну Укр.Радик-демократ.партію. На виборах до I державної Думи українців-депутатів вийшло /але не під укр.прапором/ кілька десятків, що організувалися в "Український Клуб" і видавали свою часопись. В II Д.Думі українців-депутатів було вже до 60 душ, але через розгон і цієї Думи українські депутати не виявили значної політичної акції. Легальна діяльність партій, що стояли лівіше за "октябристів" і "поступовців" /буржуазних поміркованих лібералів-монархістів/ в Росії була не можлива.

Світова війна принесла на Україні знищення української преси.

Револуція 1917р. розв'язала українцям руки для політичної діяльності. Легально виступила Укр.Партія Соціалістів-Револуціонерів, що за кілька місяців розгорнулася з нелегальних раніш гуртків до числа в кілька сот тисяч членів. Партія мала абсолютну більшість в Центральній Раді і Трудовому Конгресі, але в урядовій політиці першої ролі не грала. Війна з більшовиками остаточно закінчилась в 1920р. поразкою українського руху, що повело за собою знищення українських політичних партій: почасти знищення у війні, почасти перехід до більшовиків, почасти відхід на еміграцію, почасти перехід на нелегальне становище в розпорошеному стані.

На Україні порядкує під назвою "Комуніст.партії більшовиків України" відділ Російської Комуніст.Партії, в якому знаходиться і деяке число українців.

На початку революції 1917р. членів російської комуністичної партії на Україні оперувало 1060 осіб, але поступенно це число збільшувалось, так що в кінці 1917р. їх уже було кілька тисяч осіб, а дедалі це число зростало невпинно, як показують слідуючі дані:

Р.1919	-	16363 осіб	I.I. 1925	-	101852
1920	-	33480 "	" 1926	-	151939
1921	-	95243 "	I.I. 1927	-	181226
1922	-	73804 "	I.I. 1928	-	196752
1923	-	53838 "	I.I. 1929	-	231360
I.I.1924	-	57016 "			

Національний склад КП.б У. на 10 січня 1927р. подає совітська статистика такий:

Статистика таїи:									
		Канди-		% до			Канд.		% до
Членів.	дат.	Разом.	підсум.		Членів.	дат.	Разом.	підсум.	
Українці.	53050	34135	87185	51.96	Румуни	51	47	58	0.03
Росіяни	34462	11694	46156	27.31	Серби	39	6	45	0.03
Жиди	14787	5519	20306	12.10	Чуваші	35	9	44	0.03
Білоруси	3201	1054	4255	2.53	Грузини	33	10	38	0.02
Поляки	2225	817	3042	1.81	Мордвини	30	5	35	0.02
Латиші	1236	201	1437	0.87	Башкири	12	7	19	0.01
Німці	665	404	1069	0.64	Фіни	14	5	19	0.01
Татари	612	223	835	0.50	Караїми	12	5	17	0.01
Греки	412	381	793	0.47	Корейці	15	3	18	0.01
Молдовани	347	291	638	0.38	Італійці	13	4	17	0.01
Болгари	326	184	510	0.30	Осетини	11	4	15	0.01
Литвини	260	65	325	0.19	Зиряни	10	1	11	0.01
Чехи	151	33	184	0.11	Галичани	6	5	11	0.01
Китайці	163	19	182	0.11	Словаки	9	1	10	0.01
Мадяри	147	17	164	0.10	Турки осм.	8	1	9	0.01
Естонці	106	20	126	0.07	Карели	6	2	8	0.00
Вірмени	90	22	112	0.07	Інші 36 нац.	68	21	89	0.05
					Незазначені	198	107	305	-

Разом: член.-112805, канд.-55282, разом - 168087, % % - 100.

Таким чином українці становлять 52% в партії, росіяни 27%, жиди 12%. Коли прийняти до уваги національний склад УССР, то ми можемо установити ступень "комуністичности" народностей, що живуть на Україні, а власне на І комуніста даної народности припадає його некомуністичних земляків, що живуть на Україні:

Китайців	5	Словаків	18	Жидів	77
Мадяр	5	Литвинів	20	Чехів	86
Корейців	6	Сербів	22	Вірменів	90
Башкир	6	Татар	26	Греків	132
Естонців	6	Румунів	26	Караїмів	138
Латишів	7	Мордвинів	33	Поляків	157
Осетинів	13	Грузинів	33	Болгарів	180
Фінів	15	Італійців	35	Українців	266
Білорусів	17	Турків	36	Німців	369
Чувашів	20	Росіян	58	Молдованів	404

Більше 66 націй склалися на те, щоб утворити КПБУ, але що де-які нації і м порт о в а н і зовні, показує наглядно ця табличка: фактично відомо, що москалі гнали на Україну свої загони, складені з міжнародних авантюристів та ландсхектів - вони тепер керують українським людом, як комуністи і громадяни України!

Цікаві риси можна побачити з так зв. "соціального" складу партії на 1 січня 1928 і 1929 р.р.:

		Роб.	Селян.	Служб.	Инш.
Полісся.....	1928	51.1	31.4	15.1	2.4
	1929	54.0	30.8	13.7	1.5
Правобереж.....	1928	59.1	23.7	16.2	1.0
	1929	63.6	22.7	13.2	0.5
Лівобереж.....	1928	59.2	20.1	18.6	2.1
	1929	64.0	18.8	16.5	0.7
Степ.....	1928	63.1	21.0	14.0	1.7
	1929	66.8	19.7	12.8	0.7
Дніпровськ.пром.	1928	68.2	17.8	12.7	1.3
	1929	69.9	17.1	12.1	0.9
Гірничий.....	1928	82.3	8.7	7.4	1.6
	1929	82.1	8.7	7.9	1.3
По УССР	1928	66.3	18.5	13.6	1.6
	1929	69.4	17.4	12.3	0.9

Робітників /1929р./ в КПБУ 160321, селян 40273, службовців 28402, інших 2097. Керують партією і вищі посади займають, розуміється, освічені члени, цеб-то "службовці", робітники на низьких ролях, селяни - "публіка". Жорстока диктатура службовців, що мають в своєму розпорядженні військо, поліцію, корпус шпівнів і апарат підлеглих виконавців - в цім таємниця панування над величезними розпороченими масами.

Комуністи підготовляють собі кадри в спеціальній організації "Ленінський Комуністичний Союз молоді України" /ЛКСМУ/.

На 1 січня 1929р. ЛКСМУ має такий склад:

	Всіх Осередків. членів.				Робітн.	Наймитів.
Полісся	1114	31333	8721	2507		
Правобереж.	3089	82585	27237	8038		
Лівобереж.	2396	93804	32453	10461		
Степ	1670	61135	22084	9025		
Дніпров.пром.	803	47314	22118	5586		
Гірничий	871	70764	49318	3097		
УССР	9943	386935	161931	38764		

	С е л я н	Кустар.і	Інших
	бідних.	середн.	ремісн. та незазнач.
Полісся	12705	3164	1353
Правобереж.	32939	6129	3175
Лівобереж.	34744	7472	1811
Степ	20046	3811	890
Дніпров.пром.	12464	2568	663
Гірничий	9755	2718	333
УССР	122653	25862	8230
			28411/1084

Соціалний і національний склад ЛКСМУ в % % :

	Робітн.	Найм.	С е л я н	Куст.і	Інші
			бідн.	серед.	реміс. та незазн.
Полісся	27.9	8.0	40.5	10.1	4.3
Правобереж.	33.0	9.8	39.9	7.4	3.8
Лівобереж.	34.6	11.2	37.0	8.0	1.9
Степ	36.1	14.8	32.8	6.2	1.5
Дніпров.пром.	46.8	11.8	26.3	5.4	1.4
Гірничий	69.7	4.4	13.8	3.8	0.5
УССР	41.9	10.0	31.7	6.7	2.1
					7.3/0.3

	Укр.	Рос.	Жидів.	Пол.	Німц.	Молд.	Інш.і незазн.
Полісся	69.5	6.5	17.4	1.6	-	-	2.0/3.0
Правобереж.	68.9	4.0	23.3	2.6	-	м.0.1	1.2
Лівобереж.	75.2	12.7	10.9	0.3	м.0.1	м.0.1	0.9
Степ	52.6	19.0	20.6	0.5	1.1	1.1	5.1
Дніпров.пром.	66.2	17.0	13.3	-	0.3	-	3.2
Гірничий	49.2	42.6	3.5	-	0.2	-	4.5
УССР	64.1	17.1	14.7	0.8	0.2	0.2	2.7/0.2

"Молода гвардія" большевицької окупації доходить до 400 тисяч душ. Тут % українців досить високий - 64, але... все ж таки керують не-українці. Партія і її підлітки разом мають 618000 членів. І цього досить, щоб тримати в руках 30 мільйонів населення.

З погляду соціо-техніки підготовка молоді для політичної праці має незвичайну вагу: ця підготовка означає в и х о в а н н я, цеб-то вщиплювання певних рефлексів, які згодом, яко з в и ч к и, будуть керувати поведінкою людей. Комуністи роблять те, що для буржуазії робить церква і школа. І тому комуністи м а ю т ь б у д у ч и н у. Цього не розуміє українська інтелігенція, яка допускає, щоб її дітей виховував п р о т и в н и к.

По скільки УССР рекламується, як держава "українських робітників і селян", то важно оглянути участь їх в керівництві суспільним процесом УССР.

Секретар ВУЦИК'у А.Буценко видав книжку "Радянське будівництво та нацмени на Україні", в якій подає цікаві відомості про національний склад державних органів - Рад на Україні в 1924-25р./в процентах/:

	Укр.	Рос.	Жидів.	Поляк.	Інших.	Разом.
Членів сільських рад:	87.40	6.30	1.54	1.26	3.50	100"
Делегатів район.з'їздів:	82.35	8.78	3.15	1.13	4.59	100"
Членів район.виконкомів:	78.90	11.23	2.95	1.00	5.92	100"
Делегатів округн.з'їздів:	71.98	14.91	6.13	1.45	5.53	100"
Член.округн.виконкомів:	60.92	25.05	6.85	1.93	5.25	100"
Делегатів губ.з'їздів:	58.28	19.46	8.43	1.59	12.24	100"
Членів губ.виконкомів:	45.00	24.63	11.01	2.68	16.68	100"

В цій таблиці, як не можна краще, відбивається образ панування

нац. меншостей над українською більшістю і вся штучність "радянської системи влади": що-старший орган влади, то українців менше, а росіян, жидів, поляків і інших більше, так що "нагорі" українці вже в меншості, а нац. меншості - в більшості.

Тоді-ж опубліковані большевицькі відомості про склад державних, партійних, промислових, фінансових установ виглядають так: х/

Росіян Жидів Україн. Інш.

1. В органах політичного керівництва				
/ партія + центральні урядові уст. /	41.7%	25.0%	24.3%	9.0%
2. В господарському керівництві				
/ промисловість + фінанси /:	49.5	26.7	15.5	8.3
Пересічно	44.7	25.5	20.9	8.9

Пригадуючи соціальну структуру укр. населення, ми мусимо вказати, що на такий склад керуючих органів на Україні, діють два чинники: московська диктатура і нац. склад міст. Поскільки м і с т а керують селами взагалі і поскільки українці в містах є меншістю, то містами і Україною керує мійська більшість, яка складається з росіян, жидів і ин. Коли-б у цих містах була у к р а ї н с ь к а більшість в робітництві, інтелігенції і буржуазії, то хоч би яка була диктатура, а більшість є більшість - вона б виявилась натурально скрізь.

Погляньмо далі на склад органів за два роки: 1926-27, 1927-28:

П а р т і й н і с т ь:

<u>Органи влади:</u>		Число органів.	Число їх членів.	Члени і кандид. КПБУ.	Члени і кандид. ЛКСМУ.	Безпар- тійні.
А. <u>Сільради</u>	I. 1928-29	10915	256949	10.7	6.1	83.2
	II. 1926-27	10703	250004	9.0	4.0	87.0
	1. Українські 1928-29	9873	234953	10.5	6.2	83.3
	1926-27	9769	230761	8.9	4.1	87.0
	2. Російські 1928-29	388	10496	12.3	5.1	82.6
	1926-27	333	8791	9.3	2.7	88.0
	3. Німецькі 1928-29	243	3573	11.0	3.1	85.9
	1926-27	237	3330	7.5	1.2	91.3
	4. Польські 1928-29	150	1749	9.2	4.4	86.4
	1926-27	131	1470	6.3	2.6	91.1
	5. Жидівські 1928-29	94	1527	19.2	14.0	66.8
	1926-27	86	1574	15.1	11.6	73.3
Б. <u>Селищ. Ради</u>	6. Молдованс. 1928-29	71	2147	10.4	4.6	85.0
	1926-27	58	1817	8.9	2.7	88.4
	1928-29	138	8819	34.3	10.2	55.5
	1926-27	138	7848	29.7	7.9	62.4
	1. Рудничні 1928-29	25	1710	48.0	8.0	44.0
	1926-27	25	1512	41.6	8.4	50.0
	2. Залізничні 1928-29	5	259	44.4	8.9	46.7
	1926-27	5	200	51.5	1.5	47.0
	3. Фаб.-завод. 1928-29	14	915	42.1	7.4	50.5
	1926-27	14	753	38.1	7.8	54.1
	4. Інші 1928-29	94	5935	28.9	11.3	59.8
	1926-27	94	5383	24.4	8.0	67.6
В. <u>Мійські Ради</u>	1928-29	93	18166	51.4	6.9	41.7
	1926-27	93	15625	46.3	4.9	48.8

х/ Подробиці див. в моїй статті "Хто керує Україною". / Нова Україна, 1926 р./.

Органи влади:		П а р т і й н і с т ь:				
		Число органів.	Число їх членів.	Члени і кандид. КПбУ.	Члени і кандид. ЛКСМУ.	Безпар- тійні.
І.Промис.міста	1928-29	26	10833	55.6	5.4	39.0
	1926-27	26	9999	48.1	4.5	47.4
2.Не пром. "	1928-29	67	7333	45.3	9.1	45.6
	1926-27	67	5626	43.1	5.6	51.3
Г.Райнові Зізди	1928-29	581	74190	32.7	8.5	58.8
	1926-27	621	55001	32.8	5.6	61.6
Г.Райвиконкоми	1928-29	582	14245	53.0	5.7	41.3
	1926-27	621	13105	49.8	2.9	47.3
Д.Окружні Зізди	1928-29	41	11409	58.9	5.4	35.7
	1926-27	41	17229	55.4	3.3	41.3
Е.Окр.виконкоми	1928-29	41.	2704	71.8	1.7	26.5
	1926-27	41	2379	71.5	0.6	27.9

		Н а ц і о н а л ь н і с т ь:						
		Укр.	Рос.	Жиди.	Поль.	Німц.	Молдов.	Инш.
А.Сільради І.	1928-29	87.9	5.1	1.6	1.6	1.5	1.0.	1.3
	1926-27	87.8	5.5	1.6	1.5	1.5	0.9	1.2
І.Українські	1928-29	94.8	2.0	1.1	1.2	0.3	0.3	0.3
	1926-27	94.2	2.5	1.0	1.0	0.4	0.4	0.5
2.Російські	1928-29	19.3	79.3	0.4	0.1	0.2	м.0.1	0.7
	1926-27	10.1	88.9	0.2	0.1	0.1	0.2	0.4
3.Німецькі	1928-29	9.2	3.3	1.2	1.3	84.2	0.1	0.7
	1926-27	10.3	3.5	0.7	1.1	83.4	0.1	0.9
4.Польські	1928-29	20.6	0.9	1.9	73.4	2.6	0.1	0.5
	1926-27	16.8	0.7	1.8	77.5	2.9	-	0.3
5.Жидівські	1928-29	4.1	1.0	93.1	0.1	1.6	-	0.1
	1926-27	5.0	1.1	92.2	-	1.3	-	0.4
6.Молдован.	1928-29	14.4	5.4	2.3	0.3	м.0.1	77.0	0.6
	1926-27	20.2	4.6	1.7	0.1	0.2	72.7	0.5
Б.Селищ.Ради	1928-29	50.9	20.9	23.3	1.0	0.3	0.6	3.0
	1926-27	54.0	19.2	22.3	1.1	0.4	0.5	2.5
І.Рудничні	1928-29	44.9	47.8	1.2	0.4	0.4	м.0.1	5.3
	1926-27	45.5	48.1	0.7	0.4	0.6	0.3	4.4
2.Залізничн.	1928-29	74.8	13.2	5.0	-	-	-	7.0
	1926-27	79.0	12.3	1.5	0.5	-	-	6.7
3.Фаб.-зав.	1928-29	56.5	34.6	2.8	2.0	0.3	-	3.8
	1926-27	63.6	28.1	2.7	0.9	-	-	4.7
4. Інші	1928-29	50.7	11.6	33.5	1.1	0.3	0.9	1.9
	1926-27	54.1	10.3	31.6	1.3	0.4	0.6	1.7
В.Мійські Рад.	1928-29	50.4	23.9	19.2	1.8	0.5	0.2	4.0
	1926-27	45.9	28.8	18.3	1.9	0.6	0.1	4.4
І.Пром.міста	1928-29	44.6	30.5	17.6	1.8	0.6	0.2	4.7
	1926-27	39.8	34.8	17.7	1.9	0.7	0.1	5.0
2.Не пром."	1928-29	58.9	14.0	21.5	1.8	0.4	0.3	3.1
	1926-27	56.5	18.3	19.3	2.0	0.5	0.2	3.2
Г.Район.Зізди	1928-29	82.9	7.9	3.8	1.5	1.3	0.7	1.9
	1926-27	82.5	8.9	3.3	1.3	1.3	0.7	2.0
Г.Райвиконком.	1928-29	78.7	9.4	4.3	1.8	2.0	0.9	2.9
	1926-27	80.1	9.5	3.8	1.7	1.8	0.6	2.5

Н а ц і о н а л ь н і с т ь:

Укр. Рос. Жиди. Поль. Німц. Молдов. Інш.

Д.Окружн.Зїзди	1928-29	68.6	14.5	9.2	2.0	1.2	1.1	3.4
	1926-27	68.4	15.7	9.2	1.7	1.1	0.6	3.3
Е.Окр.виконком.	1928-29	61.7	17.8	10.0	2.4	1.6	1.3	5.2
	1926-27	58.2	21.9	10.0	2.3	1.2	1.2	5.2

Коли-б цю картину вважати об'єктивним відбитком дійсності, то й то розвиток її /"дінаміка"/ для українців за 4 роки представляється так:

		Укр.	Рос.	Жид.	Поль.	Німц.	Молдов.	Інш.
		в п р о ц е н т а х:						
Членів сельрад	1924-25	87.40	6.30	1.54	1.26	3.50		
	1925-26	88.6	4.8	1.4	1.4	3.80		
	1926-27	87.8	5.5	1.6	1.5	3.6		
	1928-29	87.9	5.1	1.6	1.6	3.8		
Делег.район.зїздів	1924-25	82.35	8.78	3.15	1.13	4.59		
	1925-26	83.6	7.7	3.5	1.4	3.8		
	1926-27	82.5	8.9	3.3	1.3	4.0		
	1928-29	82.9	7.9	3.8	1.5	3.9		
Членів райвиконком.	1924-25	78.90	11.23	2.95	1.00	5.92		
	1925-26	80.3	9.4	3.7	1.6	5.00		
	1926-27	80.1	9.5	3.8	1.7	4.9		
	1928-29	78.7	9.4	4.3	1.8	5.8		
Делегатів окр.зїздів	1924-25	71.98	14.91	6.13	1.45	5.53		
	1925-26	69.5	14.7	9.1	1.7	5.0		
	1926-27	68.4	15.7	9.2	1.7	5.0		
	1928-29	68.6	14.5	9.2	2.0	5.7		
Членів окр.виконком.	1924-25	60.92	25.05	6.85	1.93	5.25		
	1925-26	59.5	20.7	10.7	1.5	7.6		
	1926-27	58.2	21.9	10.0	2.3	7.6		
	1928-29	61.7	17.8	10.0	2.4	8.1		

Отже бачимо три виразних факти:

а/що-вищий орган, то українців менше, а росіян, жидів і поляків більше.

б/За 4 роки українці ледви збільшились в органах, за те невпинно росте число жидів і поляків.

в/Совітська статистика обходить мовчанкою нац.склад всеукраїн. зїздів рад, ВУЦИК'у і уряду. Ясно, що українці тут в меншості.

Тепер порівняймо за три роки дінаміку національного складу селищ мійського типу і міст:

		Укр.	Рос.	Жид.	Пол.	Нім.	Молд.	Інш.
Селищні Ради /ІЗБ/	1925-26	56.1	20.5	19.1	1.0	0.3	0.2	2.8
	1926-27	54.0	19.2	22.3	1.1	0.4	0.5	2.5
	1928-29	50.9	20.9	23.3	1.0	0.3	0.6	3.0
Мійські Ради/93/	1925-26	45.5	27.3	20.6	1.8	0.4	0.2	4.2
	1926-27	45.9	28.8	18.3	1.9	0.6	0.1	4.4
	1928-29	50.4	23.9	19.2	1.8	0.5	0.2	4.0

Дивовижний факт: українців в мійських радах потроху збільшується - пояснення цього факту бачимо у збільшенні числа українців у містах, але що значить, що в менших селищах /мійського типу/ число українців падає? Здавалось би, відповідно всім статистичним даним, що коли українців у малих містах більше, то і в радах їх мусить бути

більше. Однак пильніший розгляд деталей показує, що "селищні ради" — це ніщо інше, як ради в рудничних, залізничних і фабрично-заводських пунктах, взагалі в промислових осередках. І ось тут число українців падає, бо в цих пунктах невинно зростає число росіян і жидів. Українці з промислу витісняються — така є ознака часу в УССР.

Формування нових міст на шахтах і рудниках /Донбас і Кривий ріг/, при залізницях і промислових осередках йде, як бачимо на гошт українського народу, а це в недалекій будучині виявиться дуже шкідливо для України: нові міста — це осередки сил, що тиснуть і підпорядковують село.

Совітська система, усуваючи від політичної діяльності величезні маси українського люду, є грізною небезпекою для всієї будучини України. Совітська система, як вираз диктатури Москви над Україною, по своїх наслідках для українців, є не менш страшною, ніж був царизм.

2. ПОЛІТИЧНІ СКУПИНИ ПІД ПОЛЬЩЕЮ.

Структуру сел і міст в Галичині ми вже бачили: для українського люду соціальна ситуація тут значно гірша, ніж на Дніпрянщині, бо й загальне число українців менше /приймаємо 62%/ і число українців у містах вдвоє менше, ніж на Дніпрянщині /всього 24%/.

Українське політичне життя почалося тут з революції 1848 року, отже майже одночасно з Дніпрянщиною, і розвивалось трохи инакше завдяки іншій державній політиці старої Австрії. Кріпацтво скасовано було 1848р., конституцію введено 1867р. Український рух ішов кількома політичними течіями /москвофільство і народовство/, але партійно-політична організація почалась з 1890р., коли заложено було під впливом Драгоманова радикальну партію.

Однак драгоманов скоро вмер /1895р./, а незабаром розклалась і радикальна партія /1899р./, з якої одійшло ліве крило і зформувалось, як укр.соціал-демократична партія, і праве — як укр.націонал-демократична партія, котра тепер відома під назвою "Укр.Націонал.-демокр.Об'єднання" /УНДО/. Згодом була організувалась укр.партія "християнських суспільників" клерикальна, але не розвинулась і рештки її влились в УНДО. Вже за наших часів виникла укр.партія праці, але вона ґрунту ще не здобула, за-те розвинулась нова партія "Союз селян і робітників" /коротко зветься "сель-роб" /комуністичного напрямку замість української соціал-демократії, яка зникла цілком в 1921-22р., але силкується відновитись в 1928р./ з'їзд 8-9 грудня 1928р./ під проводом Д-ра Л.Ганкевича. Таким чином в цей час маємо на укр.землях під Польщею такі українські партії: УНДО, УС-РП /радикали/, Сельроб, партію праці і укр.соц.-демократію.

Року 1907-го в Австрії було введено загальне виборче право, яке дало змогу виявитись і укр.політичним течіям. В цей час головна боротьба велась ще за національну свідомість і тому в укр.науці було звернуто увагу на те, скільки прихильників мають за собою українці і москвофіли.

Цілу Галичину поділено було на 70 виборчих округ, з яких було мійських 34 /одномандатових/ і 36 сільських /двомандатових/. Такий поділ для українців був шкідливий, бо українець від міста не міг пройти тому, що більшість мійського населення не-українська. Сільські виборчі округи давали по два депутати, з яких один неминуче був не-українець з огляду на те, що і в селах є багато інших по-національності. Право голосування мала особа, не молодша 24 років. Сільських виборчих округ на Сх.Галичину припадало 19. Вислід голосування

був такий:

Кількість голосів, відданих при першому голосуванні на кандидатів:

I. Східна Галичина	українських		москвофільських	
	абсол.	в %	абсол.	в %
а/в мійських округах разом	11503	100	-	-
б/в сельських округах:				
1. /58/Заліщики-Борщів і ин.	38303	100	-	-
2. /60/Бучач-Підгайці і ин.	20234	98	406	2
3. /69/Теребовля-Чортків і ин.	19495	96	755	4
4. /53/Самбір-Рудка і ин.	18407	90	1928	10
5. /56/Коломия-Косів і ин.	37693	90	4424	10
6. /70/Скалат-Гусятин і ин.	18288	90	2220	10
7. /68/Тернопіль-Збарж і ин.	17428	89	2264	11
8. /59/Станіславів-Товмач і ин.	33235	87	5130	13
9. /64/Львів-Городок і ин.	11792	84	2275	16
10. /55/Калуш-Долина і ин.	27442	76	3546	24
11. /61/Перемишль-Мостиска і ин.	17039	74	6090	26
12. /66/Бережани-Рогатин	25275	73	9241	27
13. /54/Дорогобич-Турка і ин.	22884	68	10773	32
14. /57/Стрий-Бібрка і ин.	24057	59	16759	41
15. /67/Ярослав-Цішанів і ин.	7552	59	5315	41
16. /62/Жовква-Рава і ин.	19623	49	20201	51
17. /65/Броди-Сокаль і ин.	17331	41	24336	59
18. /63/Золочів-Камінка Струм. і ин.	8147	36	14479	64
19. /51/Сянік-Ліско і ин.	-	-	14846	100
	395728	72	149988	28
II. Західна Галичина /4 округи/	-	-	10218	100
Галичина разом	395728	72	160206	29

В у с і й Галичині при першому голосуванні подано 1314009 голосів, з їх на кандидатів української національності /в тім і москвофільів/ 555934 голосів або 46%, на кандидатів польських 658075 гол. або 54%. Однак по С х і д н і й Г а л и ч и н і подано всього 862000 голосів, з їх на кандидатів української національності 545716 /63%/, на польських - 316000 /37%/. Жиди і ин. голосували за польських кандидатів.

Впадає в око незвичайно мізерне число українських голосів у м і с т а х - 11503. Міста на у к р а ї н с ь к і й землі вибирають не-українських депутатів - це і є прямий голос соціальної структури. Коли зробити порівняння поданих українських голосів з числа людности, яка говорить по-українському /як указав перепис 1900р./ і числом греко-католиків, то одержимо такі високо-цікаві дані:

Вибірні округи	Різниця між % людности з укр. розговірною мовою і % укр. голос.		% людности з укр. розговірною мовою		% українських голосів		Різниця між % людности греко-катол. віри і % укр. голосів	
51.Сянік і ин.	+ 0.1	55.6	55.7	54.6	+ 1.1			
53.Самбір і ин.	+ 0.3	64.5	64.8	64.1	+ 0.7			
54.Дорогобич і ин.	- 3.8	86.3	82.5	81.0	+ 1.5			
55.Калуш і ин.	- 11.1	88.7	77.6	78.3	- 0.7			
56.Коломия і ин.	+ 1.1	89.3	90.4	81.3	+ 9.1			
57.Стрий і ин.	- 2.9	86.3	83.4	79.7	+ 3.7			
58.Залішки і ин.	+ 1.6	78.0	79.6	77.4	+ 2.2			
59.Станіславів і ин.	+ 0.4	79.7	80.1	77.3	+ 2.8			

Виборча округа.	Різниця між % людності з укр.розговірн. мовою і % укр. голосів.		% люднос- ти з укр. розговір- ною мовою.	% укра- їнських голосів.	% люднос- ти греко- католичес- кої віри.	Різниця між % греко-кат. людності і % укр.голосів.	
60.Бучач і ин.	+	11.1	61.0	72.1	60.9	+	11.2
61.Перемишль і ин.	-	2.7	61.2	58.2	60.1	-	1.6
62.Жовква і ин.	-	1.1	81.2	80.1	77.3	+	2.8
63.Золочів і ин.	-	0.2	61.9	61.7	60.9	+	0.8
64.Львів-пов.і ин.	-	1.4	53.5	52.1	53.7	-	1.6
65.Броди і ин.	+	1.7	78.3	80.0	77.0	+	3.0
66.Бережани і ин.	+	6.0	84.2	90.2	79.9	+	10.3
67.Ярослав і ин.	+	6.5	45.9	52.4	48.7	+	3.7
68.Тернопіль і ин.	+	8.6	58.9	67.5	59.9	+	7.6
69.Теребовля і ин.	+	13.2	57.8	71.0	58.0	+	13.0
70.Скалат і ин.	+	10.9	56.0	66.9	55.8	+	10.1

Як бачимо, середній стовпець /число укр.г о л о с і в/показує добре по виборчих округах, що де-які українці розмовляють вже чужою мовою, але вважають себе за українців /таких чимало в Калуші, Бучачі, Теребовлі, Скалаті, Тернополі, Ярославі, Бережанах і ин./.. З другого боку, помітне число є українців, які не є грекокатоликами /Теребовля, Скалат, Бережани, Бучач, Коломия і ин./.. П о л і т и ч н а в о л я людини означає зрештою її національність поруч мови і релігії. Це показує, що політичні групування людності не покриваються з мовними і релігійними скупинами. Це ми бачили і в УССР.

Щоб дати картину політичних скупин в Східній Галичині р.1907-го, наведемо дані про число голосів по п о в і т а х:

Розподіл голосів по повітах/селах і містах/Сх.Галичини в 1907р.

	Українські			Москвофільські			Польські	
	тисячі	%		тисячі	%		тисячі	%
Бібрка	6.9 тис.	48		2.8 тис.	19		4.8 тис.	33
Бережани	10.8 "	61		2.0 "	11		5.0 "	28
Березів	0.9 "	8		0.3 "	2		10.3 "	90
Богородчани	9.4 "	87		0.4 "	3		1.1 "	10
Борщів	14.1 "	72		-	-		5.4 "	28
Броди	5.5 "	23		11. "	47		7.0 "	30
Бучач	15.2 "	73		-	-		5.6 "	27
Городенка	11.7 "	76		-	-		3.7 "	24
Городок	6.0 "	43		2.6 "	19		5.3 "	38
Гусятин	11.9 "	73		-	-		4.5 "	27
Добромилі	3.0 "	29		2.8 "	27		4.6 "	44
Долина	7.4 "	41		4.7 "	27		5.6 "	32
Дрогобич	11.9 "	46		5.8 "	22		8.2 "	32
Жидачів	3.2 "	22		7.7 "	54		3.4 "	24
Жовква	3.3 "	19		10.0 "	58		4.0 "	23
Заліщики	10.1 "	75		-	-		3.3 "	25
Збараж	7.5 "	65		0.7 "	6		3.4 "	29
Зборів	2.5 "	26		3.9 "	41		3.1 "	33
Золочів	4.8 "	25		6.4 "	34		7.9 "	41
Калуш	8.4 "	52		4.7 "	29		3.0 "	19
Камінка Стр.	5.0 "	25		8.0 "	40		6.9 "	35
Коломия	11.8 "	64		1.7 "	9		4.9 "	25
Косів	13.3 "	87		0.1 "	1		1.8 "	12
Ліско	3.3 "	24		6.3 "	46		4.1 "	30
Львів - місто	1.8 "	8		-	-		20.2 "	92

	Українські		Москвофільські		Польські	
	тисячі	%	тисячі	%	тисячі	%
Львів - пов.	10.0 тис.	43	1.9 тис.	8	11.2 тис.	49
Мостиска	8.9 "	60	0.2 "	1	5.7 "	39
Надвірна	10.4 "	73	0.1 "	1	3.7 "	26
Перемишль	7.6 "	34	2.8 "	12	12.2 "	54
Перемишляни	5.0 "	35	4.4 "	31	4.8 "	34
Печеніжин	5.8 "	76	1.4 "	18	0.5 "	6
Підгайці	11.1 "	66	0.8 "	5	4.9 "	29
Рава	6.0 "	32	7.2 "	39	5.4 "	29
Рогатин	11.8 "	59	3.1 "	15	5.3 "	26
Рудки	7.9 "	60	1.0 "	8	4.2 "	32
Самбір	8.8 "	50	1.8 "	10	7.1 "	40
Скалат	6.7 "	42	2.2 "	14	7.2 "	44
Снятин	12.8 "	80	0.1 "	1	3.0 "	19
Сокаль	7.1 "	39	4.6 "	26	6.3 "	35
Станіславів	13.2 "	56	1.0 "	4	9.3 "	40
Стар.Самбір	5.0 "	54	1.6 "	17	2.7 "	29
Стрий	11.3 "	51	3.5 "	16	7.2 "	33
Сянік	0.1 "	1	8.2 "	53	7.0 "	46
Теребовля	8.0 "	61	-	-	5.2 "	39
Тернопіль	13.5 "	58	0.9 "	4	9.0 "	38
Товмач	13.9 "	73	1.2 "	6	4.0 "	21
Турка	4.9 "	40	5.7 "	48	1.5 "	12
Цішанів	4.2 "	32	1.5 "	12	7.3 "	56
Чортків	8.0 "	61	0.7 "	5	4.4 "	34
Яворів	8.6 "	64	2.7 "	20	2.2 "	16
Ярослав	3.4 "	16	3.9 "	18	14.4 "	66
Разом	395.7	45.9	149.9	17.4	292.8	36.7

З цих красномовних цифр видно, що в 1907р. в Галичині йшла драма національної несвідомості: велике число москвофілів /150 тисяч голосів, а за кожним політичним голосом прикиньмо ще хоч по 3 співчуваючих, приналежних до родини і т.п., то й можемо собі уявити, що майже 1/2 мільйона українців /розбивало націю на дві смертельно-ворожих частини. Повіти Березів, Цішанів і Ярослав уже в 1907р. були згублені для України. Місто Львів, осередок Галичини, є п о л ь с ь к е. А воно-ж і є джерелом політичної, господарської і культурної енергії краю життя. Поляки, жида і москвофіли, як ворожі укр. народові сили, творили в 1907р. б і л ь ш і с т ь, при чім поляки й жида якісну вищість, як мійські скупини.

Світова війна і польсько-українська війна пройшли по Галичині огнем і мечем, в наслідок чого український люд страшенно потерпів та ще й попав у польську державу. В р.1922 українське населення бойкотувало вибори до польського сейму, а тому не можна сказати про його тодішню політичну структуру нічого. У виборах 1928р. участь взяло і ми маємо такі результати розподілу голосів між національними течіями:

Виборчі округи	Всіх ман-дат.	польські		українські		жидівські		москвофіль.	
		голосів	манд.	голос.	манд.	голос.	манд.	голос.	манд.
48.Перемиська	6	123250	4	52824	2	16735	-	12719	-
49 Самбірська	6	77534	3	83884	3	12224	-	6260	-
50 Львів-місто	4	55232	2	9550	-	32101	2	-	-
51 Львівська	7	95079	3	125916	4х/	13942	-	12002	-
52 Стрийська	6	89061	2	109499	4	26027	-	7756	-
53 Тернопільська	9	113607	3	163146	5	30257	1	2755	-

х/Тут ще один мандат для німців, які голосували по-згоді за український список.

Виборчі округи:	Всіх							
	манд.	польські	українські	жидівські	москвофіль.	тів.	голосів	манд.
54 Тарнопільська	10	153116	4	191690	5	31339	1	1498
55 Золочівська	9	107949	3	185486	5	26831	1	21345
	57	814878	24	921995	28	189456	5	64335

Остаточні мандати припали:

Українцям	27	або	47.38%
Полякам	24	"	42.10%
Жидам	5	"	8.77%
Німцям	1	"	1.75%
	57	"	100%

Москвофіль, що тепер зібрали 64335 голосів, мандату не одержали, бо ні в одній виборчій окрузі їм не вистачило голосів на виборче число. Процент голосів між чотирма групами означився так:

українці	46.32%
поляки	40.93%
жиди	9.52%
москвофіль	3.23%
	100.00%

Коли-б розподіл мандатів відбувався пропорційно поданому числу голосів, то одержали-б:

українці	26
поляки	23
жиди	5
москвофіль	2
німці	1
	57

Очевидно, за останніх історичних подій сталася зміна у національно-політичній структурі Сх.Галичини, коли українська національність /разом з москвофілами/ одержала 49.55% голосів, а інші /поляки- 40.93%, жиди 9.52%/ 50.45%. Український народ виступає вже, як політична меншість, тоді- як в р.1907 він виступав, як більшість в 63.3%. Іде дуже небезпечно для українців перегрупування сил між поляками і українцями на шкоду українців і це в близькій історичній будучині дасть очевидно драматичний наслідок.

Яка політична структура українського населення в Сх.Галичині - це показує слідуюча таблиця про розподіл голосів між окремими частинами українського народу:

	У Н Д О		УС-Р. Партія.		Сель-Роб.Лівий	
	блок		ліста ч.22		ліста ч.19	
	голосів	манд.	голосів	манд.	голосів	манд.
Перемиська	22822	1	20017	1	9116	-
Самбірська	46806	2	17523	1	5105	-
Львів - місто	9544	-	-	-	-	-
Львівська	74322 x	3	13640	-	25249	1
Стрийська	100437	4	5834	-	-	-
Грушівська	53596	2	74463	3	12627	-
Тарнопільська	133910	4	42845	1	4782	-
Золочівська	99842	4	23055	-	19441	-
986330 гол.	= 540839	20	197377	6	76320	1
100%	= 54.83%	71%	20.01	31%	7.74	3.6

x/ УНДО тут віддає один мандат німцям.

	Сель-РобПрав. ліста ч.8	Партія Праці ліста ч.26	Укр. Нац. Союз ліста ч.6	Москво- Инші. Філи.
	голосів манд.	гол. манд.	гол. манд.	гол. м.
Перемиська	591	18	206	12719
Самбірська	9427	4467	1056	6260
Львів - місто	-	-	-	6
Львівська	6087	4885	1404	12002
Стрийська	3067	-	161	7756
Грушівська	17819	654	3987	2755
Тарнопільська	1076	7168	1276	1498
Золочівська	10280	27716	803	21345
	48347	44902	8893	64335
	4.90	4.55	0.90	6.53

Вибори на північно-західних землях /Волинь, Полісся, Холмщина/ представляються польською статистикою так:

Вибор.Округи:	Число мандатів.	Польські голос. манд.	Українс. гол. м.	Жидівсь. гол. м.	Руські гол. м.	Білоруські голос. манд.
25 Біла Підляш.	4	103232	4	28332	7521	-
26 Люблинська	6	163688	6	20545	15209	-
27 Замостська	5	124127	5	18054	1650	-
28 Красностав.	5	133649	5	16511	5425	-
56 Ковельська	5	53192	5	6906	6051	1790
57 Луцька	6	51873	2	109031	531	2602
58 Кременецька	5	77187	3	95840	21	2122
59 Берестейська	5	75675	3	74755	2	7040
60 Пинська	5	69270	3	40789	1	4691
Разом	46	856893	36	410763	9	48139

На волинсько-польських виборах 1928р. українці одержали 18 мандатів, а поляки ні одного. Ось через те вибори 1928р. були на цих українських землях "добре приготовлені" польською владою. Насамперед: виборчі округи розмежовані так, щоб українські землі включити частинами у спільні з польськими землями округи, але н а з в и виборчих округ всі такі, що свідчать про український характер їх. Далі: прийнято було такі "міри", щоб з м у с и т и українське населення голосувати за польські списки /головно за урядовий "Безпартійний Блок", підсудчиків/. І це дало страшний результат: де на виборах 1923р. українці мали 18 мандатів, тепер вони одержали лише 9, а 9 попало полякам. Коли вищенаведену таблицю показати чужинцеві і спитати, чий цей край, де стались т а к і вибори, то він відповість "польський". Щоб-пак! вибрано 36 поляків, 9 українців, 1 руський, ніодного жиди. Кожний скаже, що такі вибори нормально відбулись лише в польській країні. А між тим, такі вибори стались на українських землях.

Коли ми згадували працю д-ра Крисинського, то запам'ятали собі, що поляків на Волині 15.6%, а на Поліссі 11.7%, українців же на Волині 70.2%, а на Поліссі 53.5% /в дійсності більше/, то чому вибори мають таку дивовижно-суперечну картину? Виходить, що поляки одержали на Поліссі 15 мандатів, а українці лише 3; на Волині поляки 5, а українці 6, на Холмщині поляки одержали всі 16 мандатів. Число поданих за українські списки голосів 410 тисяч в країні, де українців є що-найменше 1½ мільйони. З їх до виборів могло б бути управлено що-найменше 48-52%, отже не менше 750-800 тисяч. Виходить, що майже 390-400 тисяч українських голосів пішло на польські списки в 1928р., тоді як в 1923р. всі ці голоси були подані за українські

списки.

Польська "демократія" орудує виборчою геометрією, корупцією і терором - це дає зайві голоси полякам, але відбирає у їх право на назву демократії.

Поглянемо, як 410763 укр.голосів розділились між укр.партіями:

	УНДО-блок		Сель-Роб. Правий.		Сель-Роб. Лівий.		УС-Р Партія.		Інші	
	голос.	ман.	голос.	ман.	голос.	ман.	голос.	манд.	гол.	ман.
Біла-Підляш.	8041	-	6218	-	-	-	-	-	14073	-
Люблин	14792	-	5753	-	-	-	-	-	-	-
Замостя	7430	-	10235	-	-	-	-	-	389	-
Красностав	8305	-	8306	-	-	-	-	-	-	-
Ковель	-	-	-	-	-	-	-	-	6906	-
Луцьке	39738	1	41117	2	-	-	28156	1	-	-
Кременець	18464	-	33018	1	2314	-	42044	1	-	-
Берестя	10166	-	9615	-	53681	2	-	-	1293	-
Плиське	13088	-	14958	1	12743	-	-	-	-	-
Разом	119944	1	129220	4	68738	2	70200	2	22661	-
100%-	29.2%		31.4%		16.7%		17.1%		5.6%	

З тих українців, що не віддали своїх голосів полякам /не злякались терору і не пропались/, найбільшу групу становлять антибуржуазні партії /Сель-роб і соціалісти-радикали/, які разом мають 65.2%. Це показує, що революційні класові партії селян і робітників являються і в національному сенсі безмірно-більш устійніві, ніж буржуазні елементи.

Але сам факт, що майже половина українського населення північно-західних земель віддала свої голоси за польські списки, за партію Пілсудського /за шляхту і фашистів/, показує на катастрофічно-низький рівень політичної свідомості, відпорності і національної солідарності. Лише в таких країнах поневолене некультурне населення дозволяє, щоб його позбавлявано національного шкільництва і елементарних людських прав.

Характеристичні дані знаходимо про нац.склад повітових сеймиків Полісся /в Польщі/:

Повіти:	Роки виборів.	Число мандатів.	Україн. %	Поляки.	Жиди.
Берестейський	1923	48	29-60.5	12-25%	-
	1927	48	20-41.6	15-31.3	3-6.2%
Пружанський	1923	32	-	15-46.9	3-9.4%
	1927	32	-	15-46.9	3-9.4%
Косівський	1923	16	-	4-25%	1-6.2%
	1927	16	-	2-12.5	2-12.5
Дорогичинський	1923	24	17-70.8	7-29.0	-
	1927	24	18-75.0	6-25.0	-
Кобринський	1923	36	1-2.8	16-44.4	3-8.4
	1927	34	17-50.0	3-8.9	3-8.9
Камінь-Коширський	1923	16	8-50.0	8-50.0	-
	1928	18	11-61.1	5-27.7	1-5.6
Пинський	1923	28	-	12-42.9	1-3.5%
	1927	28	4-14.3	9-32.1	-
Лунинецький	1924	19	-	8-42.1	1-3.5%
	-	17	-	7	-
Столинський	1924	19	1-5.3	5-26.3	1-5.3
	1927	19	1-5.3	4-21.0	-

Повіті:	Роки виборів	Число мандатів.	Україн. %	Поляки.	Жиди.
Сарненський	1923	26	9-34.6	9-34.6	3-11.5
	1927	36	14-54.0	8-30.7	4-15.3
Разом на По- ліссі	1923-24	264	65-24.6	96-36.3	13-4.9
	1927-28	262	85-32.1	76-29.0	16-6.1

Повіті:	Роки вибор.	Число мандатів.	Білоруси.	Росіяни
Берестейський	1923	48	6-12%	1-2.1%
	1927	48	9-18.8	1-2.1%
Пружанський	1923	32	14-43.7	-
	1927	32	14-43.7	-
Косівський	1923	16	11-68.8	-
	1927	16	12-75.0	-
Дорогичинський	1923	24	-	-
	1927	24	-	-
Кобринський	1923	36	16-44.4	-
	1927	34	10-29.4	-
Камінь-Кошир.	1923	16	-	-
	1928	18	-	1-5.6%
Пинський	1923	28	15-53.6	-
	1927	28	15-53.6	-
Лунинецький	1924	19	10-52.6	-
	/виборів не було -	17	10-5	-
Столинський	1924	19	12-63.1	-
	1927	19	14-73.7	-
Сарненський	1923	26	4-15.4	1-3.9%
	1927	26	-	-
Разом на Поліссі	1923-24	264	88-33.3	2-0.9
	1927-28	262	84-32.0	2-0.8

Ця "загальна картина" Полісся мало що говорить, бо в краї сполучено дві етнограф.території - українську і білоруську.

Окремо взявши українські повіті,ми побачимо вже інший вигляд:

	Роки	Число манд.	Україн- ці.	Поляки.	Біло- руси.	Жиди.	Росія- ни.
Берестей- ський	1923	48	29-60.5%	12-25.0%	6-12.5%	-	1-2.1%
	1927	48	20-41.6%	15-31.3%	9-18.8%	3-6.2	1-2.1%
Дорогичин- ський	1923	24	17-70.8%	7-29.2%	-	-	-
	1927	24	18-75.0%	6-25.0%	-	-	-
Кобрин- ський	1923	36	1-2.8	16-44.4%	16-44.4%	3-8.4	-
	1927	34	17-50.0%	3-8.9	10-29.4	3-8.9	1-2.8%
Камінь-Ко- ширський	1923	16	8-50.0%	8-50.0%	-	-	-
	1928	18	11-61.1	5-27.7%	-	1-5.6	1-5.6%
Сарнен- ський	1923	26	9-34.6	9-34.6%	4-15.4	3-11.5	1-3.9%
	1927	26	14-54.0	8-30.7%	-	3-15.3	-
Разом	1923	150	64-42.67	52-34.67	26-17.33	6-4.0	2-1.33
	1927	150	80-53.33	37-24.67	19-12.67	11-7.3	3-2.00

Ця таблиця є показником величезного зросту української національної свідомості на Поліссі, а з другого боку є доказом, що польський перепис 1921 р. є зфальшований.

Політичний висновок що-до Полісся такий: українці і білоруси мусять разом дати бій польському наступові на Полісся. Вони це можуть зробити з успіхом, коли зрозуміють свою силу.

3. ПОЛІТИЧНА СТРУКТУРА ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСИ.

Підкарпаття під Мадярщиною - це, коли так можна було висловитись, одна кривава рана на тілі угр. народу. Неграмотність угр. населення потрясаюча, денационалізація навіть півінтелігенції майже поголовна, участь українців по-за хліборобством, скотарством і наймицтвом - майже ніяка; навіть найбільш кривка форма суспільної організації неграмотних і некультурних людей - це р к в а, то й вона майже змадярилась. На літературу не було й натяку. Ці всі умови здетермінували наш народ, відсунули в глухий кут далеко від суспільно-політичного життя. Партиї своїх народ наш не мав. І тому не дивно, що попав він в склад Чехословаччини не по своїй волі, а виключно завдяки дипломатичній грі чеських політиків на мировий конференції.

За десять літ перебування в складі ЧСР Підкарпатська Русь зробила крок вперед, але який ще слабкий цей крок! Це показують вибори, що відбулись 1934, 1935, 1938 і 1939рр.

Роки виборів:	Парламент I 9 2 4 р.	Парламент I 9 2 5 р.
Було управнених до голосування -	289789 осіб	292964 осіб
На 100 жителів було виборців -	48.1%	-
Було подано голосів -	257332	250261
Признано дійсних голосів -	254200	245829
Ухилилось од виборів -	11.2%	14.5%
Мандатів одержано -	9	9
	Краєве заступ- ництво 1928р.	Парламент I 9 2 9 р.
Було управнених до голосування -	284827 осіб	311000 осіб
На 100 жителів було виборців -	40.5%	-
Було подано голосів -	249113	-
Признано дійсних голосів -	242663	266447
Ухилилось од виборів -	12.5%	14.3%
Мандатів одержано -	12	9
Подано голосів за партії:	Парламент 1924р. число гол. % %	Парламент 1925р. число гол. % %
I. Комуністи	100342 - 39.4	75668 - 30.7
II. Чеські аграрники	15058 - 5.9	34918 - 14.1
" націонал-демократи	- -	3074 - 1.2
" нац.-дем. і Автоном. Союз	- -	- -
" клерикали	- -	7398 - 3.0
" торгово-промисловці	2748 - 1.1	- -
" соціал-демократи	- -	18183 - 7.3
" народні соціалісти	- -	- -
III. Мадярська націон. партія	28113 - 11.1	29102 - 11.7
" незал. соціал-демократ.	2828 - 1.1	1096 - 0.3
" торгово-промислов.	- -	1694 - 0.6
" аграрна партія	1242 - 0.5	- -
IV. Жидівська республ. партія	17941 - 7.0	19125 - 12.5
" партія Підкарп. Руси	9914 - 3.9	11792 -
V. Німецька аграрна	- -	- -
VI. Руське Об'єднання і чеш. нац.-дем.	- -	- -
Трудова партія і чеш. нар.-соц.	20068 - 7.9	15574 - 6.2
Трудова партія	- -	- -
Автоном. Земледельч. Союз	21161 - 8.3	28805 - 12.4
Русин. хліборобська	11107 - 4.4	- -
" християнсько-народна	2780 - 1.1	- -
" соціал-демократія	20998 - 8.3	- -
Разом	294200 - 100%	245829 - 100%

Подано голосів за партії:	Краєве заступництво 1928 р.		Парламент 1929	
	число гол.	%	число гол.	%
I. Комуністи	48773	20.1	40492	15.2
II. Чеські аграрники	56077	23.1	77573	29.1
" націонал-демократи	-	-	-	-
" нац.-дем.і Автоном.Союз	-	-	48503	18.2
" клерикали	-	-	8991	3.4
" торгово-промисловці	11465	4.7	7469	2.8
" соціал-демократи	6412	2.6	22928	8.6
" народні соціалісти	6851	2.8	10032	3.7
III. Мадярська націон.партія	32749	13.5	30472	11.5
" незал.соціал-демократія	-	-	-	-
" торгово-промислова	-	-	-	-
" аграрна партія	-	-	-	-
IV. Хидівська республ. партія	14302	5.9	16765	6.3
" партія Підкарпат.Руси	6823	2.8	-	-
V. Німецька аграрна	-	-	3222	1.2
VI. Руське Об'єднання і чеш.нац-дем.	8766	3.6	-	-
Трудова партія і чеш.нар.-соц.	-	-	-	-
Трудова партія	5671	2.3	-	-
Автоном.Земледельч.Союз	25764	10.6	-	-
Русинська хліборобська	-	-	-	-
" християнсько-народна	8927	3.7	-	-
" соціал-демократія	10078	4.2	-	-
Разом:	242663	100%	266997	100%

На цьому маленькому шматку української землі вихрує люта боротьба національно-партійних клубків, що рвуть зубами голоси автохтона-українця: на виборах виступило в р.1924 - 13 партій, р.1925 - 12 партій, р.1928 - 13 партій і р.1929 - 10 партій. На поршних виборах переможцями були комуністи, які з року в рік слабнуть і розбиваються, згубивши вже 60% голосів, а натомість виростає чеська аграрна партія, що від 15000 голосів в р.1924 виросла до 77.5 тисяч голосів в році 1929. Чеські партії заявили на Підкарпатську Русь під своїми прапорами і розпочали завоювання голосів. Як ми знаємо з статистики 1929р. всіх чехів на Підкарпатті кругло 20.000 душ, з яких до виборів може піти 48-50%, отже всіх чеських голосів на виборах може фігурувати, скажім, 10.000, їх же фігурує...176.000!

Мадярські групи, що раніш виступали нарізно, тепер /1928-1929р./ пішли єдиним фронтом.

Хидівські партії, поступенно ослабаючи /жиди все більше йдуть за чеськими партіями/, виступають однією групою в 17.000, цеб-то на 93.000 жидів до виборів є злібні 45-46000, але під жидівським прапором іде всього 17.000. Це значить, що більш 60% жидів йдуть за іншими націями /розуміється, в першу чергу за державною/. Німці надумались в 1929р. виступити окремо, але що значить 3200 голосів? Очевидно, німці на слідуєчих виборах підуть в чеському фарватері.

А як же русини? Вони рідко виступають окремо на виборах, а на останніх виборах 1929р. вже ні одна русинська ані "руська" група не виступає самостійно: всі вони пішли під прапором ч е с ь к и х партій, навіть упертий русофільсько-мадярський "Автономний Земледельчий Союз" пішов за Крамаржем, хоч після виборів і впау у роспуку /і повторне мадярство через те, що Крамарж ніби "украу" один мандат у Союзу. Але факт є фактом: місцеве українське населення не виступає на виборах, як національна група: одні йдуть з комуністами, вихваляючи Москву, другі з мадярським прапором, а інші стали частинами чесь-

ких партій, тих, які їх душать, забрали ліси і гори, колонізують землю і денационалізують населення. Лише на виборах 1929р. вийшов один депутат з українським напрямом /соц.-дем. Юлій Гуснай/. Другий українець є комуністом. Інші-ж: Щерецький - русофіл-аграрник, Куртяк - мадярон - русофіл. З 9-ти депутатів - 2 українці, 1 мадяр, 2 русофіли, інші - чехи. Цікавий факт з виборами 1928р. до краєвого заступництва Підкарпатської Русі /щось-роді колишнього земства в Росії/. По закону вибирають /не молодші 24 років/ 12 депутатів-земців, а 6 призначає влада. Поскільки з виборів попало 2 українці /1 с.-д., другий комуніст, 2 мадяри, 4 чеш. аграрники, 1 чеш. торг-промисловець, 1 русофіл-мадярон, 1 жид, 1 комуніст-мадяр, то на долю чехів припадає 9 мандатів, цеб-то 50% всього представництва. В країні, де 62% українського населення, це населення заступлене 3 депутатами, а меншости!... 16 мандатами.

А між тим, політично-свідоме укр. населення могло б вибрати більшість своїх депутатів!

За кого-ж українці-русини віддають свої голоси? На виборах зявилося приблизно 165.000 русинів-українців, які віддали голоси так:

комуністам коло.....	30000	} разом 47000 або 28.5%
соціал-демократам коло	17000	
своїй /русин./ буржуазії	9000	
за чужу буржуазію.....	109000	" " 65.7%

Ці неграмотні хлібороби, пастухи, дроворуби і наймити голосують за чужу буржуазію, яка їм відмовляє навіть в праві на національне ім'я і мову, називаючи їх "баганями" /тоб-то свиньми/. Коли ж ці бідолахи заговорять про свою мову і школу, то їх називають...шовіністами, націоналістами, фашистами!

Якими засобами пануючі національності досягають цього? Оскільки ми штудіювали конкретні способи, які вживає чеська буржуазія, то вони зводяться до ось чого: а/корупція /підкуп/, б/терор і в/заливання бідолах горілкою. Ці категорії "культуртрегерства" викривала чеська соціал-демократична і комуністична преса. Перед виборами цілий тиждень заливали чеські урядові і приватні агітатори українські села горілкою і...обіцянками, отверто орудуючи підкупом /преса подавала документальні дані/. Відолашна Підкарпатська Русь! Коли ж до неї прийдуть справжні люди на допомогу поневоленому народові?

4. УКР. ЗЕМЛІ ПІД РУМУНІЄЮ.

На Буковині і Бессарабії панує румунський терор. Українське населення ще майже не жило політичним життям. Коли в Румунії почалась боротьба "Селянського Союзу" /партія румунських цараністів/, то за проводом кількох укр. пів-інтелігентів майже все українське населення подало свої голоси за румун-цараністів. Під своїми національно-політичними прапорами окремо не виступало, очевидно не усвідомлюючи непримиримості своїх інтересів з інтересами чужої гнобительної буржуазії, феодалів і попів.

В лютому і березні 1930 відбулись вибори до органів місцевої самоуправи на основі нового закону. Буковину поділено на 5 повітів, з 15 містами. Вибори до повітових рад /5 лютого 1930р./ на Буковині виявились так:

Повіти:	Укр. списки.	Цара-ністи.	Лібе-рали.	Соц.-дем.	Лу-пул.	Куза.	Аве-реску.	Разом.
Черновецький	6172	19939	6296	2480	-	-	-	
Сторожинецький	3622	11974	2675	4115	1920	-	-	
Радівецький	-	18309	6897	2087	-	2028	-	

Повіти:	Укр. списки.	Цара- ністи.	Лібе- рали.	Соц.- дем.	Лу- пул.	Куза. реску.	Аве- реску.	Разом.
Сучавський	-	13508	4819	-	755	1920	3357	
Кімполонгський	-	9235	5123	3638	-	-	-	
	9794	73965	25810	12370	2675	3948	3357	131919
в %	7.42	56.07	19.56	9.38		7.57		100

На Буковині, як знаємо з перепису 1910р., відношення між націями таке:

Українців - 38.38% / На своїй нац. території 65.4% /

Румунів - 34.38%

Лидів - 12.95%

Німців - 8.29%

Поляків - 4.55%

Мадяр - 1.31%

Інших - 0.14%

Замість виступити на своїй землі, як окрема організована сила, українці голосували в більшості за румунські партії, які отверто проповідують знищення української нації. Як видно, в 3-х повітах виступили українці: в Черновецькому група посла К. Кракалії, що недавно був виключений з рум. партії цараністів за те, що домагався виконання нею обіцянок, заявлених на з'їзді в Альба-Юлія перед приходом до влади Маніу - отже окремий виступ тепер Кракалії пояснюється просто:

в Сторожинецькому повіті виступила так зв. "Укр. національна партія" п. Залозецького. Зібрали вони голосів мало, бо більшість українського темного населення голосувала за румунські партії. Газети подають, про вакханалію корупції і горілки. Те саме, що й на Підкарпатті...

Вибори до мійських Рад відбулися 16 березня 1930, але на жаль ми ще не маємо відомостей про участь українців і взагалі про наслідки цих виборів. Але заздалегідь можна сказати, що українці не керують містами.

Про участь українців у владі трудно говорити.

Доки міста в чужих руках, доти не можна говорити про політичну силу українського народу на західних землях. Ми бачили, що % українців у містах в Галичині і на Підкарпатті 23-24, а на Волині, Поліссі, Буковині, Бесарабії ще менший, не кажучи вже про трагічну долю Холмщини. Ось приклад з громадських виборів на Волині в р. 1927.

До Сельських Рад обрано на Волині:

українців	696	- 72.6%
поляків	204	- 21.0%
жидів	36	- 3.7%
чехів	23	- 2.4%
німців	7	- 0.8%
росіян	2	- 0.2%
Разом	958	- 100.

До мійських Рад обрано на Волині:

жидів	203	- 60.0%
поляків	70	- 20.4%
українців	58	- 17.0%
росіян	9	- 2.6%
чехів	2	- 0.6%
Разом	343	- 100.

Ось приклад: м. Дубно в його Раді сидять:

жидів	17	- 70%
поляків	4	- 16.6%
українців	2	- 8.3%
чехів	1	- 4.3%
Разом	24	- 100%

Отже маємо в Дубні радних українців 8.3%, між тим як українського населення в Дубні рахується 29%. Оскільки це населення перебуває в низах міста і не має політичної свідомості, ним керують інші.

VI. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.

Сучасне європейське суспільство розвинулось протягом довгих тисячоліть. Головна його риса - диференціація на величезне число скупин. Диференціація виявляється в двох формах: диференціація природно-біологічна створює полові, вікові і расові скупини, а диференціація соціальна створює безчислені соціально-історичні скупини /нації, держави, класи, професії, партії і тд./. Природа сил, що спричиняють біологічну диференціацію, ще не розкрита наукою. Наука про це нічого не може сказати більше, як лише те, що діє чинник біологічної спадковості. Що-ж до соціальної диференціації, то вивчення її причин і суті наука вважає за можливе і силкується це здійснити.

Головні лінії, по яких іде соціальна диференціація, вже установлені: керівництво або виявлення влади одних індивідів над іншими природно є початкова, тому що воно виникає з відносин дорослих до дітей і підлітків, отже коріниться в біологічній природі людини. Генетично відокремлення функції влади з культурного /виховання/ і технічного /виробництва/ керівництва найстарше. Отже поділ влади спричиняється до постійного утворення шарів керуючих, підлегло-керуючих і підлеглих.

Поруч з цим виник розподіл природних дібр /землі і її дібр/, який де-далі шириться і глибшає, створивши власність, а значить - і власницькі скупини. Виникнення суспільного розподілу праці означає розподіл людей на окремі скупини, що виконують спеціальні виробничі чи службові функції для інших.

Розподіл праці логічно тягне за собою і розподіл її в і в - продуктів або культурних дібр.

Розпад людської маси на різноманітні скупини спричинив те, що цілість, розпадаючись на взаємозалежні свої частини, скріплюється, частини зв'язуються і нерозривно взаємодіють. Стаючи різноманітною в своїй структурі, цілість стає більш устійливою в своїй діяльності. Як розпад мертвої матерії, так і розподіл влади, природи, праці і її продуктів обертає певну суму індивідів у зв'язане внутрішню взаємочинність суспільство: диференціація є нова інтеграція.

І при розгляді суспільства України ми переконалися, що воно незвичайно диференційоване, розділене на багато різноманітних скупин. Ми спеціально не розглядали расових, полових і вікових скупин, бо вважаємо, що це очевидна річ. Ми торкаємося пізніше і цієї сторони, тепер же нас більше цікавить соціальна диференціація, а не природно-біологічна. Щоб не було непорозуміння, то ми підкреслюємо, що природно-біологічна диференціація так само входить в поняття суспільної структури, даючи основу багатьом соціальним явищам /боротьба рас, змагання між половими скупинами, різне становище вікових скупин/, найважливіше з яких - розмноження. Постійне появлення нових людських істот змінює число людей на даному просторі - і це спричиняється до створення багатьох соціальних явищ. Проф. Максим Ковалевський надавав чинникові розмноження надзвичайної ваги, а франц. учений Кост навіть виключної, признавши розмноження за основний чинник суспільного процесу.

Коли ми будемо розглядати суспільний процес України, тоді ми спеціально зупинимось на явищі біологічного розмноження, тепер же прий-

маємо на увагу існування природно-біологічної /антропологічної/ диференціації, як очевидний факт, досліджуючи тимчасом в першу чергу соціально-історичні явища диференціації суспільства України.

В першу чергу ми розглянули національно-лінгвістичний склад населення України і конкретно означили національні скупини. Виявилось, що українська народність сидить компактною масою на території, яку ми через те називаємо українською, але компактність ця різна в різних областях: на крайньому сході України /Кубанщина/ українська народність становить 62-65% /в сусідніх округах і релятивну більшість 40-45%/, теперішня Українська совітська республіка - 80%, Волинь 72%, Полісся /беручи без трьох білоруських повітів/ теж 70-72%, Холмщина 51%, Галичина 63% /до війни, а тепер не більш 60%/, Буковина /укр. частина/ 62-64%, Бесарабія /укр. частина/ релятивну більшість 41-42%, Підкарпаття 62%. Коли-б взяти пересічно відношення української національності на всій етнографічній території до інших національних скупин, то можна-б означувати українську частину населення в 74.5-75.0%. Коливання проценту українців на своїй землі від 40 до 80 - велика різниця, яка є першою основою того, що суспільне становище українців тим гірше, чим менший процент їх в населенні: процес деградації українців йде тим швидче, боротьба тим тяжче, перспективи тим чорніші.

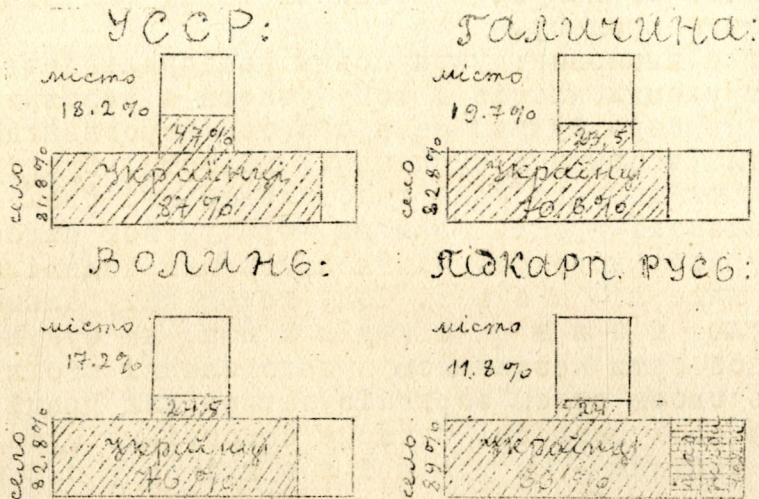
Основна диференція праці найвиразніше виявлена в розподілі суспільства на дві частини: сільську і мійську. Українці масою, беручи пересічно, в 90-92% живуть в селі і займаються хліборобством та скотарством, а 8-10% їх живе і працює в містах. З усіх національностей, що живуть в межах української території, лише молдоване, румуни /на Підкарпатті/, цигани, мадари /на Буковині/ менш "урбанізовані", ніж українці, всі ж інші групи більш одійшли-як територіально з села, так і професійно від хліборобства і скотарства, одірвавшись в своєму процесі життя від прямого відношення до природи і включившись в інші суспільні скупини, що забезпечують своє живлення виконанням інших суспільних функцій, або коротко кажучи - живуть не з прямого відношення до природи, а з прямого відношення до людей. Виключно становище з цього погляду займають жида, що є "мійською нацією", як це ми бачили з цифр.

Українці в містах становлять скрізь на всій своїй території меншість в порівнянні з іншими мійськими національними скупинами. Поскільки українці і не-українці мають ріжну степен "організації", то й числове відношення українців до інших мійських національних скупин ріжне, наприклад: на Кубанщині українців у містах 32.2%, Степ - 33.2%, Гірничий район 40.6%, Дніпро-промисловий район 49.5%, Лівобережжя 60.9%, Правобережжя 49.0%, Полісся /совітське/ 52.9%, Полісся /польське/ 15.3%, Холмщина 2.7%, Волинь 24.8%, Сх. Галичина 23.5%, Підкарпатська Русь 24.3% /що до Буковини і Бесарабії, то % укр. у містах мені через брак матеріалів установити не вдалось, знаємо лише, що в м. Чернівцях українців 17.8%/. Лише Лівобережжя і Совіт. Полісся /по старій адміністративній номенклатурі - Полтавщина, Харківщина, Чернігівщина та ще Київщина/ мають українську більшість у містах, але вона зникає, коли беремо пересічну по УССР /47.4%/, а розмовляють у містах по-укр. 38.5%.

Цей факт /що українці в містах є меншістю/ є для нашої історичної доби основним: цей факт є причиною поневолення українського народу. З цим-бо фактом причиново зв'язані такі явища: а/ розподіл влади стався так, що місто є керуючою силою над селом, б/ розподіл праці стався так, що українцям припала взагалі фізична праця - раз, і в низчих

галузях що-до інтелектуального досвіду - два; в/розподіл витворів матеріальної і духової культури стався на шкоду українського народу, який став об'єктом економічного визиску, політичного гноблення і культурного обмеження.

В цім ми переконуємося при розгляді суспільного процесу і його витворів, а тепер я зазначаю, що центром уваги нашої мусить бути підвалина суспільної структури України - це відношення між селом і містом. Мійського населення в УССР 18.2%, на пол. Волині 17.2%, в Галичині 19.7%, на Підкарпатті 11.8%. Графічно це представляється в такій схемі:



Що-до сел, то українці в їх домінують значно: в УССР українці в селах становлять 87%, на пол. Волині 76%, в Галичині 70%, на Підкарпатті 66%.

Міста керують селами, а це значить, що на Україні, села, в яких скупчено 90-92% української нації, цілковито підпорядковані містам. Нац. склад міст ми знаємо: більшість в їх належить не-українцям!

На Кубані керують містом росіяни і вірмени, почасти й жиди /разом 58%/ в УССР головнo росіяни й жиди /47.87%/ на Поліссі жиди і поляки /58+20%/ разом 78%, на Волині жиди і поляки /59+12%/ разом 71%, в Галичині жиди й поляки /38.70 + 37.20%/ разом 75.90%, на Підкарпатті мадяри, жиди й чехи /33.60+28.04+11.61%/ разом 73.25%, на Буковині жиди й румуни, на Бесарабщині жиди, росіяни й румуни. державно політична ініціати- ва належить росіянам і жидом в УССР, полякам на Поліссі, Волині, Галичині, чехам на Підкарпатті, румунам - на Буковині і Бесарабії.

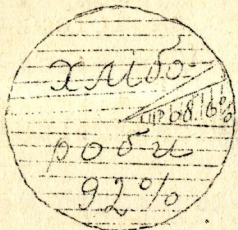
Панування й керівництво здійснюється в суспільстві в формі політичній, економічно-професійній і культурній. По цих лініях суспільство розчленоване на класи політичні, економічні і культурні. Лінії цього постійного розчленування фактично не цілком покриваються, але типологічно /в загальному/ можна вважати, що кожний клас характеризується правно-політичними, господарськими і культурними даними, функціонально від себе залежними.

Хліборобську професію виконують кілька класів: селяни хлібороби, наймити, поміщики. Промисловість - підприємці-власники, служачі і робітники; торгівлю - підприємці власники, служачі і робітники. Політично-керівничу функцію виконують урядовці /багато рангів/, законодавці і судді. Науково-освітню: учені-дослідники, популяризатори і організатори, своєрідну ідеологічну функцію - духовенство, функцію розваги - мистці, інтерпретатори.

Наш дослід показує неможливо, що політичне керівництво /законодавство, адміністрація, суд/ виконують на Україні чужинці, а українці або усунені або приймають незначну участь на низчих ролях.

В господарстві: промисел, торгівля, фінанси, транспорт належать не-українцям. В цій галузі українці виконують найнижчі ролі - робітників, чорноробів, прислуги, а як "підприємці" фігурують в малому числі в групі ремісників та найдрібніших крамарів.

Отже класи капіталістів, поміщиків, політичних керівників, організаторів культури складаються з не-українців. Українці складаються: з селян-хліборобів, наймитів, робітництва, ремісництва, дрібних службовців і дрібних підприємців, у яких ще духова праця не відокремлена від фізичної.



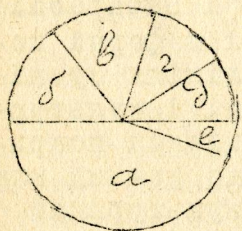
УКРАЇНЦІ

Це показує, що подавляюча більшість українців належить до класів фізично-трудова /селян 92%, робітників 6%/, а дрібна частина службовців, урядовців, вільнофаховців і тп. - до духово-трудова /не більше 1%/, лише 1% народу належить до пануючих в тій чи іншій галузі суспільного процесу.

Отже висновок: українська національність складається з сукупності трудових класів і тому участі в керівництві суспільними процесами не бере, будучи сама об'єктом керівництва.

Поняття класу є поняттям частини в суспільній цілості. Суспільною цілістю ми мусимо вважати таку, що сама задовольняє всі свої потреби шляхом власної організації праці. Коли ми передумовою цілості приймемо окремо систему взаємного розуміння людськими індивідами, то така система є ніщо інше, як м о в а. Тому межею натурально-сполученого суспільства буде м о в н а с к у п и н а, як сукупність людей однієї мови. Щоб бути незалежною в задоволенні своїх потреб, така група мусить своєю волею зорганізуватись для праці імено з метою задовольнити свої потреби. Сучасне самостійне суспільство поділене на окремі частини - с у с п і л ь н і п р о ф е с і ї, кожна з яких своєю працею задовольняє якусь потребу д р у г и х ч а с т и н того-ж суспільства. Кожна суспільна професія є, таким чином, окремим о р г а н о м суспільства, що працює для задоволення якоїсь його потреби. Щоб задовольнити в с і потреби, то треба мати всі відповідні органи. Коли всі органи для задоволення всіх потреб суспільства є, то таке суспільство ми мусимо називати п о в н и м і н о р м а л ь н и м суспільством.

Схематично це можна представити так:



- а/орган хліборобства - селянство, задовольняє потребу живлення,
- б/орган промислу - промисловці і робітники-служать для задоволення багатьох потреб,
- в/орган торгівлі, фінансів, транспорту і ин.
- г/адміністрація і політичне керівництво,
- д/орган духової культури і ідеологічного керівництва /наука, мистецтво, розвага, релігія і ин./,
- е/орган боевої охорони зовнішньої і внутрішньої /військо, флот, поліція і ин./.

Коли національність не має хоч-би одного з цих органів, то його функцію все-таки мусить хтось виконувати? Коли нація не має для цього своїх членів, то цю функцію будуть виконувати члени іншої нації. Через це нація без одного хоч-би органу для виконання хоч би однієї функції мусить бути н е п о в н и м суспільством, н е н о р м а л ь н и м.

Коли майже ціла нація виконує лише одну функцію - здобувати і виробляти харчі для задоволення потреби живлення, то чи вона є "цілим суспільством"? Ні в якому разі. Чи вона є самостійною і незалежною ні від кого? Ні в якому разі! Перш над усе вона сама потребує, щоб хтось виконував ще функції б, в, г, д, е, щоб нормально задовольнити свої-ж потреби.

А чи не могла-б вона існувати без задоволення цих потреб, а все таки бути самостійною? Такі нації, у яких задовольняється лише

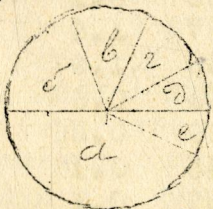
функція живлення є - на Цейлоні /ведда/, в Австралії /негритоси/, в Африці /негри і ин./, в південній Америці /ботокуди/, в північній /ескимоси/, в Азії /ріжні народці/, але ці нації справедливо називаються дикунами. В Європі таких націй вже н е м а.

І український народ вже потребує і промислу, і обміну, і транспорту, і духової культури і ин., а не лише хліба. Він ще за історичної доби диференціювався політично /на керівників і підлеглих/, економічно /на хліборобів, торгівців/, культурно /на "ідеологів" і вихованців/ і тд. Отже наш народ виробляв систему суспільного поділу праці і тепер живе в суспільстві, основаному на суспільному поділі праці. Значить, ми мусимо прийняти тезу: суспільний поділ праці є система необхідної залежності між органами /частинами/ суспільства, а різноманітність логічно вимагає координації і зв'язку. Тому український народ і є з а л е ж н и м, що він в суспільному поділі бере участь і не може її не брати. Але який характер цієї залежності? Тому, що він живе в селі, яке підпорядковане місту, і тому що він виконує низчі функції фізичної праці, з чим зв'язана обмеженість досвіду і свідомості, тому його залежність носить характер п і д л е г л о с т и.

Справді, погляньмо на схему: український народ виконує функцію а, /при виконанні інших функцій бере незначну участь на низчих ролях, зв'язаних фізичною працею/, а функцію б /промисел/ виконують: росіяне, поляки, маляре і ин.; функцію в виконують головню ж и д и /на Кубані з додатком росіян і вірменів, в УССР - з додатком росіян, греків, вірменів і ин., під Польсю з додатком поляків, на Підкарпатті з додатком мадярів/; функцію г виконують росіяни і жида /в УССР/, поляки, румуни, чехи; функцію д виконували і виконують переважно росіяни, поляки, маляри, румуни, чехи /раніш і німці/, лише в області релігії і то лише в Галичині, Буковині і Підкарпатті виконували і виконують українці; функцію е виконують росіяни, поляки, румуни і чехи, як керівники і почасти виконавці, українці-ж фігурують тут в якості "гарматного мяса" на найнижчих ролях.

Що показує цей розподіл суспільних функцій?

Що українці в системі суспільного поділу праці виконують лише функцію х л і б о р о б с т в а і фізичної праці. Отже вони не представляють собою системи повного суспільства, а лише одну з його частин - хліборобство. Інші суспільні функції виконують на Україні інші нації. Отже схема така:



- а - українці
- б - росіяни, поляки, маляри і ин.
- в - жида і ин.
- г - росіяни, жида, поляки, румуни і чехи.
- д - росіяни, поляки, жида і ин.
- е - росіяни, поляки, румуни і чехи.

Коли всі суспільні функції поділені в межах однієї нації /як напр. у французів, німців, італійців, росіян, чехів, мадярів і тд./, то такий розподіл називається в н у т р і - н а ц і о н а л ь н и м: кожний орган належить до тієї самої нації, а все суспільство є цілістю, зв'язаною одним мовним апаратом. Це є н а ц і о н а л ь н о с у с п і л ь с т в о.

На Україні навпаки: суспільство має всі органи для виконання всіх суспільних функцій, але кожний цей орган є и н ш о ю н а ц і о н а л ь н і с т ю. Отже суспільна праця розділена між націями. Така система сусп. поділу праці називається м і ж - н а ц і о н а л ь н о ю. В ній кілька національностей зв'язані однією системою розподілу праці в о д н о суспільство.

Дуже хибним через те є вживання виразу "українське суспільство",

бо соціологічний аналіз вказує, що ніде на українській землі немає українського національного суспільства, а є лише м і ж н а ц і о - н а л ь н е суспільство України, в якому українці становлять лише частину, соціально залежну від інших частин і їх підпорядковану, п і д л о г л у. Бачучи якусь купу людей, обиватель скаже на неї "суспільство", але ми суспільством називаємо не кожну купу індивідів, а спеціальну систему взаємочинності між людьми.

Суспільством називаємо сукупність простих і складних скупин /верств/, взаємочинність зв'язаних в одну організовану цілість, що сама своєю організацією забезпечує своє існування.

Дослід над суспільним розподілом праці на Україні показав, що на Україні суспільство організоване на розподілі праці, влади витворених дібр між національностями, через що національності обертаються в класи одного суспільства.

При такій структурі суспільства на Україні утворюється між тими націями с о ц і а л ь н и й в у з о л, в якому українці, росіяни і жида зв'язані необхідними відносинами керівництва /росіяни і жида/ і підпорядкованості /українці/, панування і поневолення. В Галичині, на Волині і Поліссі соціальний вузол зав'язаний між поляками, жидами і українцями такого-ж характеру, як на Дніпряниці. В Румунії такий же характер соціального вузла, але складники такі: румуни, жида і українці. На Підкарпатті такий же соціальний вузол, але складники такі: мадяри, жида, чехи і українці, в Словаччині - словаки, чехи, жида і українці.

При вивченні соціальної структури Білорусі переконалися, що й на Білорусі такий же с о ц і а л ь н и й в у з о л, як на Україні: росіяни, поляки і жида - в містах, білоруси в селах. Чи не так справді? Ось загальні вказівки:

Площа Білоруської Сов.Соц.Республіки - 126792 кв.км., з населенням 4983884 осіб, з якого в містах живе 848557 /20.52%/, а в селах 4135327 /79.48%/. Національний склад Білоруської Республіки:

	Всіх.	% до підсу- мку.	з їх в містах.	% %	на селах.	% %	ступень урбаї- зації.
Білорусів	4017301	80.7	332860	39.26	3684441	89.1	8.3%
Росіян	383806	7.8	132203	15.59	251603	6.1	34.4%
Жидів	407059	8.3	340162	40.12	66897	1.6	83.6%
Поляків	97498	1.0	19665	2.32	77833	1.9	20.1%
Українців	34681	0.7	7418	0.87	27263	0.6	21.4%
Латишів	14061	0.3	2192	0.25	10869	0.26	15.6%
Литвинів	6863	0.14	2118	0.25	4745	0.1	30.8%
Німців	7075	0.14	2318	0.27	4757	0.1	32.8%
Татар	3777	0.07	3219	0.26	558	0.01	85.2%
Інших	11119	0.22	5675	0.81	6444	0.23	51.0%
Разом -	4983240	100	847830	100	4135410	100	20.5%

Отже білоруський народ поділений між селом і містом так: на селах 91.7%, у містах 8.3%. Урбанізація така-ж, як і в укр.народу. Національна структура міст: жидів 40.12%, білорусів 39.26%, росіян 15.59%, поляків 2.32%, інших 2.71%. Міста на Білорусі жидівсько-російські! Коли візьмемо на увагу, що неграмотних білорусів 62.7% по всьому ССРСР, то в Білорусі їх буде більше, мабуть не менше 65% /жінки неграмотні на 80%/. Всіх білорусів нараховано в європейській частині ССРСР /в р.1926/ 4342.2 тисячі, з їх говорить по-білоруському 3409 тисяч, цеб-то 79%, значить русифікація забрала 933.2 тисячі білорусів або 21%. Ясно, що в містах на Білорусі хоч і рахується

ся білорусів 40.12%, але з їх говорять по-білоруському мабуть не більше 30%.

Міста на Білорусі мають жидівську більшість, а через те в містах бачимо те-ж явище, що і на Україні: жидівський елемент становить дуже значну, а іноді й пануючу частину в таких галузях діяльності:

	УССР	БССР
жидів у робітництві	12%	34.1%
" між хліборобами	1.6%	10.2%
" " ремісниками	44.0%	72.8%
" " урядовцями	20.5%	30.5%
" " торговцями	65.6%	91.0%
" " вільними фахівцями	48.3%	58.0%

Цеб-то: в ремеслі, вільних фахах і торгівлі жида на Білорусі є панамі становища, а разом з росіянами вони є керуючий шар над білорусами.

Подібне становище на білоруських землях під Польщею: тут міста польсько-жидівські, білорусів у містах значно менш, ніж навіть на со-вітській Білорусі, грамотність таж само. Боротьба за українські і білоруські землі відбувається між росіянами і поляками, причім, як через білоруську, таж і українську територію йде межа між державами російською і польською, яка перетинає Білорусь і Україну таж, що більша частина Білорусі і України належить росіянам, а менша - полякам.

Ріжниця є лише в тім, що в одній частині міста захоплені росіянами і жидами, в другій - жидами і поляками. Соціальний вузол утворений між двома поневоленими націями /білорусами і українцями/ і пануючими - росіянами, поляками і жидами.

Цей зв'язок націй на українській і білоруській територіях я називаю с х і д н о - є в р о п е й с ь к и м с о ц і а л ь н и м в у з л о м, розв'язка якого буде незвичайно-крівавою, революційною і заповнить кілька десятиліть.

Росіяни і поляки, як державні нації, входять в склад населення України і Білорусі невеличкими частинами /на Україні 9.2%, на Білорусі 7.8%/, але в містах вони становлять поважну частину: росіяни на Україні 25.10%, на Білорусі 15.6%, п о л я к и на західних землях /Галичина 37.2%, Полісся 20.0%, Волинь 12.0%/, поляки на Білорусі польській /не манше мабуть 30%/. Словом, державні нації в українських і білоруських містах становлять м е н ш і с т ь, з якою ще могли-б українці і білоруси боротись, коли-б не одна фатальна річ - ж и д и. Жида в культурному і економічному житті йдуть не за краєвими нац.більшостями, коштом яких живуть, а з завоюницькими державними меншостями і цим рішають в користь росіян і поляків, творячи разом з ними в містах російську і польську б і л ь ш о с т и. Через прилучення жидів до росіян і поляків кардинально змінюється характер міст: культурно і економічно в одній частині вони стають російськими, в другій - польськими. Коли-б сталось навпаки, що жида прилучились-би культурно до автохтонних націй, то становище знов-би різко змінилось: в УССР українські міста одержали-б культурно-український характер - 47.39% українців + 22.77% жидів разом створили-б більшість 70.16%, а на Білорусі /40.12% + 39.26%/ навіть 79.39% проти росіян. Подібне сталось би і під Польщею: в Галичині в містах українці і жида могли-б створити більшість в 62.20%, на Волині - 73.96%, на Поліссі - 73.3%. На Підкарпатській Русі сталось-би те саме: українці і жида творили-б більшість 52.34% /фактично більше, бо жидів по релігії є більше на 3%, отже й укр.-жид. більшість рахувала-б у містах що найменше 54-55%/.

Таким чином, позбавлення міст їх автохтонно-національного характеру є явищем, що спричинене ж и д а м и, що прийшли на Україну і Білорусь масово в XIV ст. /після погромів у Європі, викликаних в зв'язку з мором 1348р./и о л о н і с т а м и, скупчилися поступово в укр.і білорус.містах і віддали їх в руки державній нації - польській, а разом і російській. На Підкарпатті - мадярській, на Буковині - румунській /ще недавно німецькій/. Характер східно-європейського соціального вузла утворюють, таким чином, жида, що з класових і національних міркувань йдуть за націями-завойовниками, культурно-економічно і політично стаючи проти націй автохтонних /білорусів і українців/.

На українських і білоруських землях ж и д и, як міїська нація, є тим третім, що рішає долю міст, а через те і долю поневолених націй, оскільки міста є соціальною формою панування над селами.

Ця своєрідна соціальна структура міст на українських землях є п р и ч и н о ю і формою поневолення нашого народу. І хто хоче розуміти смисл суспільного процесу на Україні, той мусить знати і розуміти закономірності поведінки і долі людей в залежності від утворених історично-соціальних чинників. Місто є о с н о в н и й соціальний чинник суспільно-історичного процесу в добі к а п і т а л і з м у. Місто керує економічним, культурним і політичним процесом капіталістичного суспільства, а цим самим керує долею селянських націй.

Які чинники діють, як соціальний процес відбувається, які наслідки витворке місто на Україні - це ми будемо досліджувати в другій частині Соціографії України, в частині, в котрій ми займемось дослідом суспільного процесу на Україні в цілому і в окремих течіях/розмноження, економічному, культурному і політичному/, а також дослідом і витворів, які закономірно виникають у соціальній діяльності населення України. Вивчення механіки соціального процесу на Україні приведе нас до остаточної соціологічної теорії суспільства України, коли ми ї дамо закінчені дефініції соціального явища на Україні.

Тепер же ми, з дослідю соціальної структури в її статичному стані зробили кілька важних висновків, ще невідомій дотеперішній українській нації, а власне:

1. На Україні панує міжнаціональна система суспільного поділу праці.
2. В цій системі українська нація займає становище частини що складається з трудових класів, соціально поневолених.
3. Українська національність з соціологічного погляду є не повним суспільством.
4. Українській нації бракує національного міста і соціально-професійних скупин, що звичайно діють в містах /промислової, торговельно-фінансової, транспортної, адміністративно-політичної і культурно-керівничої, цеб-то наукової і мистецької/.
5. Соціальною формою поневолення укр.народу є чужонаціональне місто на Україні.
6. На українських землях через міста здійснюють своє політичне, господарське і культурне панування державні нації - росіяни, поляки, румуни і чехи, при чім це здійснюється завдяки жидам, які економічно панують над укр.народом, а політично і культурно підтримують нації завойовників.
7. Білорусь перебуває в аналогічному становищі з Україною.
8. Через те у росіян і поляків витворюється однакове відношення до українців і білорусів, над якими вони здійснюють панування при допомозі і вукуні з жидами.

9. Зв'язаність росіян, поляків і жидів проти білорусів і українців, соціально залежних від цих трьох націй, витворила своєрідне явище - східно-європейський вузол.
10. Розв'язка цього вузла є метою і змістом національного відродження білорусів і українців, що станеться лише в результаті великої суспільно-будівничої праці поневолених націй і кріпавої боротьби між пануючими і поневоленими націями соціального вузла.

17.III.1930 р.

Р е в н і с е.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПРАЦІ "СОЦІОГРАФІЯ УКРАЇНИ".

- Др.М.Кордуба - Територія і населення України, Відень, 1918.
- А.Хоменко - Населення України 1897-1927 рр. ЦСУ.УССР, Харків, 1927р.
- " " - Сучасне українське місто в класов.віднош. ДВУ, 1925р.
- М.Порш - Із статистики України, Київ, 1907р.
- Osterröichische Statistik, I-III Bände /nach der Ergebnissen der Volkszählung vom 31 Dezember 1910/. Wien, 1916.
- Anuarul Statistic al Rumâniei, 1927 Bucureşti.
- Rocznik Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej, Rok wyd.I., /1920-21, ч.1/.
- Le premiere recensement général de la Republique Polonaise du 30 septembre 1921. Département de Wołyń, Varsovie, 1926.
- Département de Lwów " 1927.
- " de Tarnopol " 1928.
- " de Stanislawów 1928.
- Україна. Статистичний щорічник за р.р.1925, 1926, 1927 і 1928. Вид. ЦСУ, УССР.
- В.Калинович: Неграмотність і недільні школи На Україні, Львів, 1925.
- Skorowidz miejscowości polskich: Województwo Lwówskie, Tarnopolskie, Stanislawowskie, Wołyńskie, Polesskie, Lublińskie.
- Průručka statistická Republiky Československé, č. I, II, III.
- Sčítanie ľudu v Republike Československej: Povolanie obyvateľstva, II diel, 3. čiast Slovensko a Podkarpatska Rus, Praha 1925.
- Statistický Lexikon obcí v Republike Československej, III Slovensko, v Praze, 1927.
- С.Мінаев: До основних підсумків поголового перепису населення України. /"Вільшовик Укр.", ч.15-16, 1928 р./
- Статистика України, ч.96 /т. I вип.1: Національний склад сільського населення України, Харків, 1927, Вид. ЦСУ, УССР.
- Статист.Укр., ч.124 /т.5, вип.2, серія I Демографія: Короткі підсумки перепису населення України 17 грудня 1926р., Харків 1928, ЦСУ, УССР.

Judische Arbeits - u. Wanderfürsorge /N.Gergel: Die soziale Struktur der Jüdischen Bevölkerung in Sowjet-Russland/, 1928, № 5 листопад.

Dr. A. Krysiński: Lenombre et la repartition des ukrainiens en Pologne /Questions minoritaires, № 3, octobre 1929/.

Dr. A. Krysiński: Liczba i rozmieszczenie ludności polskiej na Kresach wschodnich /Sprawy Narodowościowe, № 5, grudzień 1929/.

Возраст и грамотность населения СССР /Союзная перепись населения 17 декабря 1926 г. Краткие сводки, выпуск VII/ Изд. ЦСУ Союза ССР, Москва, 1928.

Народность и родной язык населения СССР, /Изд. ЦСУ, Москва, 1928.

Volby do zemskich zastupitelstev roku 1928, Praha, 1929, vyd. Státní úřad statistický.

Sčítání lidu v Republice Českosloveské ze dne 15 února 1921, I díl, Praha 1924.



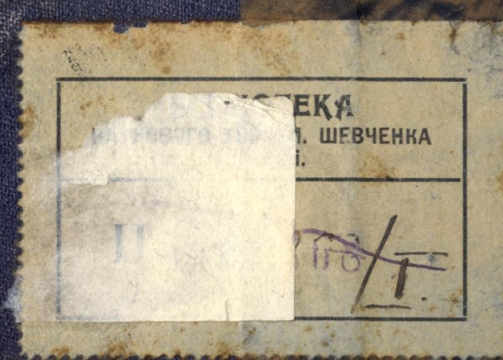
Розд. I.	ТЕРИТОРІЯ УКРАЇНИ	5
"	II. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	14
"	1. Загальні дані про число і розміщення людн.	"
	2. Національний склад суспільства на укр. землях.	"
	А. Союз Соц. Сов. Республік.	15
	Б. Польська Республіка	17
	В. Укр. землі під Румунією	20
	Г. Укр. землі в Чехословаччині.	21
"	III. СЕЛА І МІСТА УКРАЇНИ.	23
"	IV. СУСПІЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА СТРУКТУРА УКРАЇНИ.	32
	1. УССР	"
	2. Галичина і Волинь	36
	3. Підкарпатська Русь	44
"	V. КУЛЬТУРНІ СКУПИНИ	46
	1. Українські різномовні групи	"
	2. Грамотність укр. народу	49
	а/Грамотність на Кубані	51
	б/Грамотність в УССР	"
	в/Грамотність насел. Галичини і Буковини.	52
	г/ " " на Волині	54
	г./ " " на Підкарпатті	"
	3. Шкільництво	56
	А. Українські землі РСФСР	57
	Б. УССР	"
	В. Укр. шкільництво під Польщею	61
	а/на Волині	"
	б/в Галичині	"
	Г. Шкільництво під Румунією	62
	Г. Підкарпатська Русь	63
	4. Преса і видавництво	64
	5. Релігія, як культурне явище на Україні.	68
	6. Інші культурні розшарування укр. народу	72
"	VI. ПОЛІТИЧНА СТРУКТУРА УКРАЇНИ	75
	1. На укр. землях був. рос. імперії і УССР	76
	2. Політичні скупини під Польщею	83
	3. Політична структура Підкарпатської Русі.	91
	4. Українські землі під Румунією	93
"	VII. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СОЦ. СТРУКТУРИ НА УКР. ЗЕМЛЯХ	95
"	VIII. ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА	103

Дістати можна: В-во "ВІЛЬНА СПІЛКА". Dr.P. Bohackyj, Praha XVIII,
U první baterie č.709.

ЦІНА КНИЖКИ: 25 кор.чес. з пересилкою, чи у чужій валюті по
курсу її в Ч.С.Р.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

5570^{р/л}
Зруб Огроз (1986г.)



М. Шаповал

[Blank label]